

ISSN 2217-2017
UDK 82

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Година X Број 22

јул – август – септембар 2019

Алма

ИЗДАВАЧ

Алма

Молерова 62-А, Београд

011/2437-204

www.alma.co.rs

www.alma.rs

УРЕДНИШТВО

Ђорђе Оташевић

(главни уредник)

Миљурко Вукадиновић

Милутин Ђуричковић

Милица Јефтимјевић
Лилић

КОРИЦЕ

Дејана Јовановић

ИЛУСТРАЦИЈА

Тамара Бушковић

ШТАМПА

„Пресинг“, Младеновац

Данко Стојнић: „Вињета 5“ (2019)

Књижевни преглед излази четири пута годишње, у два издања – штампаном и електронском.

Имејл адреса: knjizevnipregled@yahoo.com

Претплата за 2019. годину (за штампано издање): 3.200 динара. Текући рачун: 205-39745-66 код Комерцијалне банке, Београд. Код претплате ставити назнаку „За Књижевни преглед“.

САДРЖАЈ

САГЛЕДАВАЊА

Владимир Перић: <i>Хуморно као отклон од непоетичне стварности</i>	6
--	---

О КЊИГАМА

Слободанка Шаренац: ВИШЕЗНАЧНОСТ ГОВОРА СВЕТЛОСТИ (<i>Реторика светлости</i> , Милијан Деспотовић)	15
Ружица Јовановић: ТРАГОМ ПОВРАТКА НА НЕБЕСА (<i>Последњи циркус на свету</i> , Бранислав Јанковић)	25
Веселин Брновић: БОЛ КАО МЕТАФОРА ДУШЕ (<i>Шавови душе</i> , Милојка Бандука Јововић)	29
Милуника Митровић: ХАИКУ ИЗ ПОЗОРИШТА, ЗАЛЕЂЕН ОСМЕХ (<i>Годоов дублер</i> , Душан Видаковић)	32
Сенахид Незировић: БИСЕРЈЕ РАСУТО У СТИХОВЕ (<i>Поет Оне Бањалучке</i> , Војин Тривуновић)	36
Иво Мијо Андрић: РЕЦЕПТ ЗА ЛИЈЕЧЕЊЕ СМИЈЕХОМ (<i>Женско писмо</i> , Деана Саиловић)	39
Александар Чотрић: САТИРИЧАР ЧУДОТВОРАЦ (<i>Крстареће мисли</i> , Мирослав Средановић)	43

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Мирољуб Тодоровић: <i>Дневник сигнализма : 1984-1989</i>	47
Милутин Пејић: <i>Трбенда силни</i>	49
Бојана Николетић: <i>Шесторна штација : кратке приче</i>	51
Оливера Шестаков: <i>До неказаног</i>	52
Мирослав Средановић: <i>Крстареће мисли</i>	54

ИЗ РУКОПИСА

Лаура Гараваља: <i>Lontananza</i>	57
Живко Вујић: <i>Поменуло се – не поновило се</i>	58
Слободан Вукановић: <i>Хор са маскама, стампедом, вриштањем, гажењем...</i>	63
Томислав Ђокић: <i>Гуја</i>	65
Зорица Пауновић: <i>Јагњеће уши</i>	67
Александар Баљак: <i>Живчани инструмент</i>	69
Ђорђе Оташевић: <i>Кућни љубимци</i>	71

НОВИ ГЛАСОВИ

Бранкица Живковић: <i>Црна кутија</i>	74
Николина Нина Бабић: <i>Мишије време</i>	77

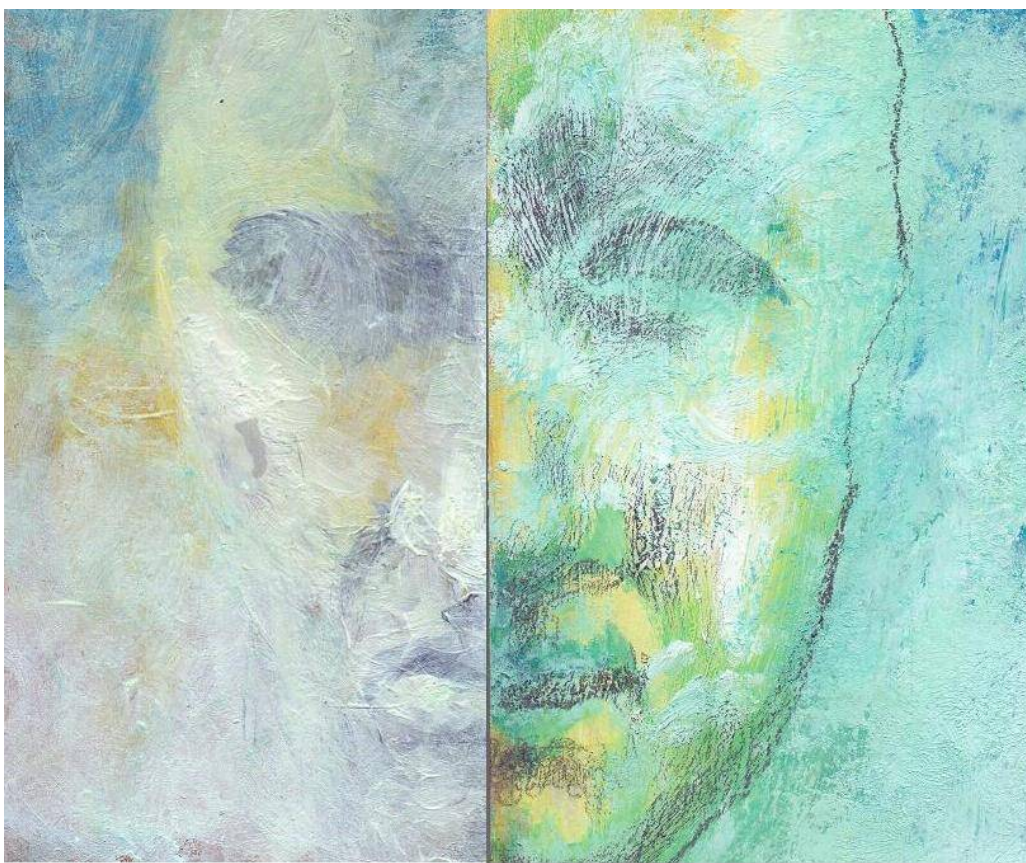
ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Јакуб Колас: <i>Самовоља</i> (Превела Јована Георгиевски)	80
Аљена Масло: <i>Зовем се Лохнеси</i> (Превела Д. Лазаревић)	82
<i>Руски хумор с фронта (2)</i> (Превела Јасмина Кљаић)	86
Борја Болчина: *** (Превели Б. Болчина и О. Лалић Кровицка)	88
Илиана Илиева: <i>Маштања или поштовања</i> (Превео М. Димитријевић)	90
Оксана Лозова: <i>Остајем</i> (Превео Јарослав Комбиљ)	92
Ева Радомска: <i>О срећи</i> (Превели М. Деспотовић и О. Лалић Кровицка)	94
Ондреј Каламар: <i>Сопствени изузетак</i> (Превео А. Чотрић)	96
Петар Краевски: <i>Иконе и емотикони</i> (Превео Ђорђе Оташевић)	98
Корнелиу Вадим Тудор: <i>Обрнути егзорцизам</i> (Превео А. Чотрић)	100
Милко Христов: <i>Живот под индигом</i> (Превео М. Димитријевић)	102
Дорел Шор: <i>Коцкасте главе</i> (Превео А. Чотрић)	104

РАЗГОВОРИ

Дајана Лазаревић: <i>У корак са проф. др Иваном Чаротом</i>	107
---	-----

САГЛЕДАВАЊА

Данко Стојнић: „Контра диптих“ (2019)

УДК 821.163.41.09-3 Стојановић М.

Примљен: 23. августа 2019. г.

Прихваћен: 14. септембра 2019. г.

Владимир Перић

ХУМОРНО КАО ОТКЛОН ОД НЕПОЕТИЧНЕ СТВАРНОСТИ (О САТИРИЧНОЈ ПРОЗИ МОМЧИЛА СТОЈАНОВИЋА)

Својом тетралогијом — „Покровитељи“, „Обновитељи“, „Амерички шпијун“ и „Почасни грађанин“ — коју ће назвати „Домановићградском хроником“, Момчило Стојановић је заокружио један занимљив романсијерски опус, препознатљив превасходно по хуморној нарави. На тај начин он ће се успешно придружити оном соју наших писаца који су гајили хуморно приповедање од Сремца до Топића. И Радоја Домановића, због чега је 2019. године добио награду Удружења књижевника Србије „Радоје Домановић“ за укупан допринос српској књижевној сатири. Исту награду добио је и пре двадесетак година за роман „Покровитељи“.

Готово је непознато да је Стојановић свој први роман написао са деветнаест година („Свитање над језером“), али је београдски издавач „Младо покољење“, који је прихватио рукопис, остао без дотације, па тако и Стојановић без прилике да рано започне своју списатељску каријеру. Унеколико поколебан због такве судбине романа-првенца, приклониће се краћој прозној форми, причама. Бавио се и преводашством (пошто се, након дипломирања југословенске и опште књижевности на Филолошком факултету у Београду и започињања новинарског посла, којим ће се бавити до краја свог радног века, нашао као дописник омладинског листа „Младост“ из Скопља), са македонског је објавио више прилога у културном додатку „Политике“, као и преводе четири збирке поезије млађих македонских песника у крушевачкој „Багдали“.

Када је новинарски рад наставио у Београду, почео је да сарађује у „Језу“, где је две године објављивао сатиричну колумну „Метеоролошки

билтен“, у којој је улоге прогнозера давао високим руководиоцима ондашње Југославије. Ту видимо зачетке Стојановићеве наклоности ка хумору и сатири. Али и перипетије једног сатиричара. Када је „Јеж“ објавио своје шаљиво писмо након „историјског“ Титовог писма из 1971. године, његов уредник је одмах смењен, а нови је укинуо „Метеоролошки билтен“ као најнеподобнију политичку сатиру у листу. Касније, крајем осамдесетих година, Стојановић две године објављује у „Дневном телеграфу“ сатиричну књижевну колумну „Писмо подршке“, у којој пародира све значајније политичке личности (да се не претера, уредник и власник листа Славко Ђурувија ипак није прихватио да се „удари“ на сам врх, на Слободана Милошевића и Миру Марковић, што га ипак није спасило...). Иста колумна појавиће се почетком двехиљадитих и у „Блицу“, где су је уредници након две године, из опреза, коначно укинули!

Роману се вратио у зрелијим годинама (рођен је 1939), објављујући 1975. године „Ивицом пута“ у „Слову љубве“. Појаву новог писца поздравили су многи критичари — Света Лукић, Милутин Срећковић, Радивоје Микић, Стојан Ђорђевић, Предраг Протић итд. Лукић ће истаћи да је „Стојановић одолео искушењу које вреба младе и неискусне у књижевности, није се дао мелодрами, није упао у плачљивост, већ је мушки водио и довео до крају причу“, додавши да Стојановићева друштвена критика „није декларативна, већ психолошка, аналитичка, степеник по степену у откривању малог пакла у коме се налазе неки људи и из кога излаз није лак ни једноставан“. И Микић запажа да „портрети Стојановићевих јунака имају велики значај због тога што су сви њихови поступци социјално-психолошки мотивисани“. Срећковић налази да су „ликови романа грађени од живе, пунокрвне актуелности, у којој се веродостојно испољио рељеф њиховог психолошког, емотивног и социолошког опсега“.

И други Стојановићев роман, „Излизане гуме“ („Народна књига“ и „Запис“, 1983), окренут је, како су запазили сви критичари који су писали о њему, непосредној свакидашњици. Срба Игњатовић сматра да, осим неколико часних изузетака, то ипак није чест случај у текућој продукцији, уз уверење да „време оваквих романа и елаборација тема које су се до јуче чиниле уметнички незанимљивим тек наилази, али њих свакако неће написати живот, него смели и надарени романсијери“. Уз опаске да је „роман писан живо, атрактивно, сликовито, језички доследно и типолошки разноврсно“, те да је „Стојановић показао мајсторство запажања, нијансирања, обликовања, вођења и свођења приче“, и Драгомир Брајковић закључује да овај роман у односу на претходни „представља још смелији захват у нашу свакодневницу“. Анализирајући садржај и тему романа, Игор Мандић ће

записати да напор главног јунака романа да разобличи корупцију и неправду завршава безуспешно, јер „систем побеђује, поштење је побеђено на свим нивоима“. Већ из ових констатација се може видети да се Стојановић дрзнуо да критикује безгрешно социјалистичко друштво, на шта ће, како се тада чинило, реаговати увек будан Градски комитет СК Београда, превасходно његов секретар, који ће предложити да се роман забрани, а Видак Перић, као један од суиздавача (директор „Народне књиге“), смени! Срећом, ипак се није отишло тако далеко.

Можда значајније од тога је да је Стојановић од овог романа почео да приповеда хуморно, с иронијом и пародијом као својим најубојитијим уметничким средствима. Такав поступак ће прожети већ цео наредни роман, „Велику фешту“ (1988), коју су заједно објавили београдска „Просвета“ и загребачка „Младост“. Штавише, Мирослав Мирковић примећује да је то „друштвени роман наши дана и наших нарави, али и пастелна гротеска која би се могла дичити својим гогољевским пореклом“. Успостављајући паралелу са Гогољем, овај критичар ће у „Великој фешти“ препознати да је „хлестаховштина свуда набујала, користољубље и властољубље показују своје лице... Фабула расте до експлозије, травестија се степенује до сатиричног рељефа“. Света Лукић, опет, анализирајући слојевитост романа, закључује да „Момчило Стојановић све ове кругове од почетка до краја покреће и држи чврсто у рукама. Он открива једну дискретну – сатиричну – паукову мрежу.“ Будући да се радња романа одвија на једном измишљеном далматинском острву, „Велику фешту“ су пропратили и хрватски критичари. Уз Јосипа Павичића, који налази да је „стари мотив повратка изгубљеног сина ситуиран у свакодневницу југословенског друштва с почетка осамдесетих година“, посебно је занимљиво запажање критичара сплитске „Недељне Далмације“ Божа В. Жига, кога узбуђују многе чињенице везане за роман, између осталог и сам избор места његове радње, јадрански оток као симбол и Југославије, али и целог, заокруженог, заобљеног свијета, будући да је писац острво назвао Обол. И овај критичар констатује да је „роман проткан благом иронијом, у њему има дојмљивих и хуморних призора, а и успјелих гротескних катеризација...“

* * *

А онда долази „Домановићградска хроника“, четири романа („Покровитељи“, „Онбовитељи“, „Амерички шпијун“ и „Почасни грађанин“) повезана основном темом и главним ликовима, али који комотно могу да стоје и самостално. Све се у њима одвија у симболичном градићу на југу

Србије, који ће писац назвати Домановићград, дајући тако омаж родоначелнику модерне српске сатире (Стојановић као да се притом пита зашто се нека места не би називала и по значајним писцима), али и упућујући на то да ће његово приповедање бити хуморно, иронично и сатирично. Већ у првој књизи, у „Покровитељима“ („Апостроф“, 1995), писац поставља потку око које ће се потом плести згоде и незгоде и у романима „Обновитељи“ и „Амерички шпијун“ – то је епохални проналазак месног археолога-аматера, маштара Новице Спасића, јунака с функционалним именом и презименом – нови спаситељ, какав је уосталом случај и с већином ликова у овој хроници. Растко Закић је уз „Покровитеље“ записао: „Стојановић ништа не прикрива: читаоцу је одмах јасно да главни јунак Новица Спасић, страствени сакупљач шарених каменчића, само својом маштом дочарава жељени свет драгуља, и напретка који би рудник на Белим стенама и фабрика накита у Домановићграду донели његовим земљацима. Сатирични набој нараста у општу опијеност заблудама и обманама, у фантастичну колективну параноју, у свеколико лудило донкихотовског јуришања на ветрењаче.“ Потврда овим запажањима убрзо следи од многих критичара, међу којима и од Божидара Милидраговића: „Стојановић, веран актуелним друштвеним темама које пропушта кроз хуморну и иронијску визуру, ни овога пута није омануо. Отишао је, у том погледу, још корак даље, од почетка до краја исписао је сатирични роман у кључу сатиричних приповедака Радоја Домановића.“ Стојановић је, занимљиво, једини романсијер који је добио Домановићеву награду Удружења књижевника Србије – „за допринос сатири у оквиру романа“.

На сличан начин биће пропраћен и следећи роман из ове тетралогije, „Обновитељи“ („Рад“, 1997). Но ако су „Покровитељи“ били окренути минулим деценијама, тзв. титоистичкој ери, у другом роману обнова се одвија у време претендента на Брозово наслеђе, Слободана Милошевића, кад је роман и написан. И новој владајућој гарнитурџи неопходно је сејање илузије и завођење народа. Њој ће добро доћи повратак из Америке Новичиног сина Александра и ћерке Слађане, који ће помпезно слетети на Домановићградски аеродром с великом идејом, какву је некада имао и њихов отац – обнављање експлоатације домановићградског драгог камена! У складу са мегаломанским претензијама времена, све ће се опет заковитлати. У свом осврту на „Обновитеље“, проф. др Ратко Божовић, врсни познавалац савремене српске сатиричне литературе, закључиће како се „из овог романа може много више сазнати о нашој стварности него из десетак социолошких томова“.

Овде би ваљало навести један парадокс: Милошевићева власт је контролисала све животне токове, али као да се клонила уметничког стваралаштва! Да ли се мислило да уметност не може имати неког битнијег утицаја на однос политичких снага или се само хтелo да се маше уметничким слободама – одговор нећемо сазнати. Тек, Стојановић је прошао без последица иако је у „Обновитељима“ отворено исмејавао ауторитарни брачни пар на врхунцу њихове моћи. Ипак, Стојановићу је припређено поводом његове књижевне колумне у „Дневном телеграфу“ „Писмо подршке“, где је исмејавао Милошевићеве доглавнике, да би потом за све што је радио и објављивао власник овог листа Славко Турувија платио главом. Стојановић и други који су на овакав начин писали у том листу, заобиђени су као мање битни актери.

Иронија и пародија, као основне полуте Стојановићевог хуморног приповедања, постају најубојитије – као да је дошло до спонтане уметничке градације – у „Америчком шпијуну“ („Алтера“, 2006), трећем роману из „Домановићградске хронике“. Изгледа да су све парадоксалнији догађаји максимално инспирисали писца, али биће и да је писац с временом сасвим изоштрио свој литерарни поступак. У новом роману друштвена параноја ескалира у шпијунску аферу. Забавно, али и хуморно-горко, као код Нушића. Растко Закић је поводом првог романа из ове тетралогije, „Покровитељи“, записао нешто што се сада може доследно поновити: „Смејући се без престанка јунацима ове приче, ми се смејемо и самима себи.“

Смешни су нам ликови које је писац створио, али бивају још смешнији актери преузети из непосредне стварности. Стојановић, наиме, често посеже за познатим личностима, које ће пропустити кроз своју ироничну призму. Тек тако искарикирани, они могу да уђу у причу. Како би читаоца одмах увео у своју књижевничку лабораторију, писац већ у уводном слову „Америчког шпијуна“ шеретски наводи како му се „у машту уплела сулуда стварност“. У „Домановићградској хроници“, у сва четири романа, измишљено и реално се преплићу, чиме се појачава утисак о истинитости, а истовремено истина се, пошто је хиперболисана и испричана шаљиво, релевантизује. Будући заронен у текући, прозаични живот, писац настоји да га својим хуморним приповедањем унеобичи, па хуморно постаје отклон од непоетичне стварности.

Момчило Стојановић има редак дар да наслика своје јунаке у само неколико потеза – често је истицао Растко Закић – тако да нам одмах постају блиски и њихови изгледи и њихови карактери. При том, лако је запазити да већину његових јунака покреће амбиција. Тако, у „Америчком шпијуну“ незајажљива амбиција мотивише и Вођу, и градоначелника Златана

Пришевића, и медијске асове Твртка Саратлића и Анту Пантића... Тај усуд их прогони и на јави и у сну. Провинцијски медијски руководилац Твртко Саратлић, који претендује да једнога дана заседне у фотељу директора престоничне „Пропагике“ Анте Пантића, видеће у сну свог идола на одру, а себе у слављеничкој улози. С друге стране, пак, како превелика амбиција може да се изроди у своје наличје, то ће медијски маг Анта Пантић, свестан да се незаслужено превише узвисио, стално стрепети да ће неминовно морати да дође тренутак када ће се опет наћи на дну, одакле је и кренуо у освајање моћи. Сличан страх преживљавају готово сви Стојановићеви јунаци од каријере, све до самог Вође – који не верује никоме и зато настоји да контролише све и сваког како би предупредио претенденте на његово место, јер зна да и други, као и он, у борби за власт неће бирати средства.

Насупрот каријеристима, стоје идеалисти, као контрапункт у животној игри. За разлику од властољубивих, који имају море и у сну и на јави, маштари своје снове лако, да не кажемо олако, претачу у стварност. Такви су практично сви Спасићи, главни јунаци сва четири романа, суштински покретачи њихових радњи. Три генерације Спасића – деда Новица, син Александар и унук Мајкл – остаће везани за свој драги камен на симболичном брду Беле стене. Најзаразнији маштар међу Спасићима свакако је родоначелник Новица, проналазач алем-камена, а најбезазленији унук Мајкл, који ће сасвим случајно упасти у идеолошко-диктаторски осињак, да би је два извукао живу главу. Посебно је занимљива епизода путовања младог јунака по Косову, заправо сучељавање и с другом страном медаље, са својим Америма, где ће доживети слично искуство – и они ће га третирали као шпијуна! У параноичном свету, сви се исто понашају. Као и сва литерарна сумњива лица, и Стојановићев јунак постаје шпијун по нечијој потреби. У овој хуморној причи, међутим, он је најмање смешан. Уосталом, слаби никад нису на удару сатире.

Подсмеху могу бити изложени само моћници. Није ли сврха сатире да се са трона свргну силници и баце у прашину како бисмо им се смејали?! Није ли хумор најубојитија, најефикаснија, али и најлепша одбрана слабих од јаких?

* * *

Четвртим романом из „Домановићградске хронике“, „Почасним грађанином“, Момчило Стојановић само оверава своју романескну повест посвећену животу у времену које тече. Витомир Теофиловић, врсни познава-

лац сатире, у свом критичком осврту, осврћући се на целокупну Стојановићеву поетику, наглашава:

„Описујући већ пола stoleћа нашу невеселу стварност упоредним новинарско-књижевним рукописом, Стојановић је, попут Хемингвеја и других литерата који су били и новинари, објединио та два стила, преплео их и сажео у нов изражајни образац. Ако бисмо покушали да сместимо нашег романописца у ужу и ширу традицију, међу његовим великим претечама, уз већ поменутог Хемингвеја, препознаћемо разне сродности и укрштаје – осим већ топицом и лексиком подразумевајућег Домановића, нешто од паланачке атмосфере и комшијских намештаљки Сремца, Глишићевих ситних подвала, комичних заплета Нушића... Такође нам у читалачке асоцијације притичу и руски сатиричари Гогољ, Иљф и Петров, од нових Владимир Војнович. Но све су то, што би рекао Гете, само избори по сродности, далека браћа по духу и перу, не директни утицаји ни узор.

Као и у свим досадашњим романима, и у *„Почасном грађанину“* Стојановић је мајстор приче: радња романа се развија и грана низањем и преплитањем занимљивих догодовштина, које непрестано вуку нашу читалачку пажњу напред, попут популарног телевизијског серијала. Изненађењима писац обасипа читаоце већ од почетка! Главни носиоци радње нису, иако се исписује хроника малог места, паланачки челници, већ два странца, два младића стигла издалека! Један је наше горе лист, потомак српских гастарбајтера у Америци, а други његов пријатељ Американац, уз то и син крупног бизнисмена Јеврејина, с ореолом великог инвеститора.

Исти мотив – откривање спасоносног блага на корак од нас, рудник дијаманата – Стојановић је обрађивао у претходна три романа (*„Покровитељи“*, *„Обновитељи“* и *„Амерички шпијун“*). У *„Почасном грађанину“* он уводи питку воду, која је, како је познато, постала планетарни стратешки артикл. Младићи откривају да се огромно језеро изузетно квалитетне, чак и лековите воде, налази затомљено оближњом планином. Будући да ће та вода, као спасоносни српски бренд, ускоро преплавити свет, око ње ће почети јагма најпре локалних, а потом и престоничних главешина. Сав тај политички вапшар, у сценском радијусу од театра апсурда до кловновског или бруталног циркуса, Стојановићу ће послужити као захвална грађа и инспирација за занимљиве и духовите описе.“

Ако је у претходним романима извршио комплетну демонтажу функционисања социјалистичког система, показујући да је сва озбиљност тог поретка само привидна, па отуда и смешна, у новом роману показује да се ништа битно није догодило преласком на тзв. плурализам. Дакле, за сатиричара ништа ново: човек је непромењив. При том, хумор којим прибегава

писац није сам себи сврха, увесељавање читаоца, већ он произилази из суштине друштвеног бића.

Роман „Почасни грађанин“ (седми у пишчевом опусу) јесте ватромет духа којим нас хумориста и сатиричар Момчило Стојановић засипа од почетка до краја.

* * *

Поред седам романа, Стојановић је написао и тридесетак прича (већи део је објављен у „Политици“ и „Вечерњим новостима“). Ако је из романа у роман било све уочљивије Стојановићево усмерење ка хуморном и сатиричном ткању, приче су готово искључиво саткане на хуморно-сатиричном разбоју. Тако се могло доћи и до најшаренијег сатиричног ћилима налик на рад из домановићевске ткачнице, до „Нове Страдије“. Ако је у свом раду Стојановић могао имати и друге узорне (међу нашим, на пример, Сремца и Ћопића), он је дао посебан омаж Радоју Домановићу самим тим што је попримате радњи у своја последња четири романа „Покровитљи“, „Обновитељи“, „Амерички шпијун“ и „Почасни грађанин“ – сместио у свој литерарни Домановићград, посебно сазидан за његове јунаке. У истом месту догађају се и многе прича. При том, и неки од главних ликова из романа појављују се као јунаци прича, па су тако уткане и поједине епизоде из романа. Наравно, Стојановић овде шири свој видокрут, па имамо и приче изван овог миљеа, са новим садржајима и другачијим јунацима.

Осим „Нове страдије“, која је унеколико изашла из Домановићевог шињела, све остале приче, иако носе домановићевски дух, сасвим су оригиналне и по садржају и по приступу. Сто година након свог претходника, који је описивао своје доба, Стојановић зарања у наше време и савремени свет. Ако пренебрегнемо технолошки развој, увидећемо да се ништа битно није променило у менталитету и животу становника земље коју је претходник назвао Страдија, а његов потомак Нова Страдија.

Ширећи даље свој тематски видокрут, Стојановић уводи и другачије садржаје и нове ликове: „смешне“ легенде и бајке у којима су главне личности краљеви из неке „чудне земље“, коју је назвао Сердија.

Завршавајући овај преглед Стојановићевог досадашњег рада, чврсто смо уверени да његово дело чека још обимнија и дубља сагледавања.

О КЊИГАМА

Тамара Бушковић: „Sea Dragon“ (цртеж, 2019)

Слободанка Шаренац

ВИШЕЗНАЧНОСТ ГОВОРА СВЕТОСТИ

(Милијан Деспотовић, *Реторика светлости - О књижевном делу Верице Тадић*, Гуча: Библиотека Гуча, 2018)

Ова слојевита књига, симболичког наслова, открива значајно и вредно књижевно дело Верице Тадић. Истовремено је и драгоценост сведочанство упућујуће за српску књижевну историју о „малим“ књижевним срединама и њиховом раду, истакнутим књижевним ствараоцима, развоју хаику поезије код нас, њеним представницима. Садржи обиље података подстицајних за даљи истраживачки рад прожетих живим поетичким дијалогом у коме се читава суштина уметничког стварања, у екстатичном заносу посвећеника „лепе Речи“, аутора Милијана Деспотовића.

Систематично и аналитички прецизно аутор поставља књижевно дело Верице Тадић у шири рецепцијски оквир, омогућујући увид у све сегменте књижевног стварања, критички осврт, поетичку самосвест писца. У најлепшим деловима ове „живе“ књиге преплићу се поетички ставови аутора и писца чије књижевно дело представља.

У уводном есеју аутор нас подсећа на време кад је поезија била део друштвене стварности, присутна у културном и јавном животу земље. Захваљујући неговању писане речи у социјалистичким колективима, појавиле су се и вредне антологије у „самоуправним“ предузећима, као сведоци књижевног стварања. У том периоду је и забележен почетак књижевног рада Верице Тадић. „Генезу дела“ Верице Тадић аутор прати од тих првих „озвезданих тренутака“ до данас.

Од тада до данас у књижевном делу Верице Тадић траје тражење, борба и проналажење оне праве, истинске Речи, која зрачи и значи, као што се може прочитати и у рукопису аутора ове књиге, Милијана Деспотовића. Од првог тренутка и аналитичког приступа теми књижевног дела Верице Тадић, осети се стваралачки дух аутора, умеће проналажења скривених значења и осећај за истинску вредност писане речи. Откривамо и поетичке ставове аутора, рефлектоване у тананим и надахнутим анализама. Поезију види као страст и радост, а страст и радост проналази у првој збирци поезије Верице Тадић. Уочава поетичку нит, коју претаче у есејистичко-критички израз, вреднујући и утицај књижевне традиције, блиско

схватањима Томаса Стерна Елиота. Важна је, при том, поетска обнова жеље, ретроспектива у којој сећања имају улогу „катализатора“ емоција, затворених у песми, закључује аутор, преплићући есејистичко и поетичко гледиште.

Љубав и доброта као основне људске вредности овековечене су у песми. Аутор себе види у улози читаоца позивајући се на Борхесово одређење читаоца, и та позиција аутора/читаоца, читљива и као постмодернистичка особеност, кључна је у есеју „Битност линије у кругу“. Уочене основне карактеристике поезије Верице Тадић, шкртост речи, сведеност израза, аутор користи као полазиште за изношење сопствених поетичких ставова у форми поетичке дилеме – одбацити поезију или сам постати стваралац.

При том, долази до удвајања улоге читалац/стваралац, сродне постмодернистичкој поетици. Тако, читалац/стваралац доприноси обогаћивању израза, сложености поетичке подлоге поезије. Присутне су и поетичке рефлексije Момчила Настасијевића модификоване личним поетичким печатом – постојати у непрекидној присутности битног, бити и на извору и у току, видети истину и бивање, а то је могуће и оствариво само у поезији.

Аутор непрекидно има и шири рецепцијски оквир у виду, коментарише поједине делове критичког осврта на дело Верице Тадић, и изводи своје закључке, скидајући поетичку ауру са поезије Верице Тадић, укључујући и личне поетичке погледе, тако да добијамо дијалог двеју поетика. Истина као императив поетичке борбе и универзална љубав за човека, оплемењују и поезију и критички слој о њој. Поезија се тако дефинише као начин преображаја „у пукотини цивилизације“, или као „упитник цивилизације“ „мистерија над мистеријама“. Анализирајући књиге хаику поезије Верице Тадић, и пратећи дело Верице Тадић у публикацијама, оставља значајне податке за књижевну историју исцрпно пишући о особеностима хаику поезије, развоју хаику поезије код нас, што је и очекивано ако имамо у виду да је и сам аутор, Милијан Деспотовић, посвећеник хаику поезије. И не само то, један је од првих иницијатора увођења и одомаћивања ове врсте поезије код нас, са израженом књижевно-историјском свешћу о потреби за научним и критичким промишљањем о хаику поезији, и антологијским одабиром најрепрезентативнијих песама. У сажетом облику аутор одређује основне одлике хаику поезије. Хаику поезија је симфонија Духа и Материје, и песник мора уочити тај тренутак сједињења и записати га, преточити у стихове. У есеју „Свевременост хаику светлости“ сложеност хаику поезије тумачи као задатак за читаоца. Хаику је, по аутору, фрагмент незавршеног романа, студије или есеја и тежи ка општељудској слободи, универзалног је карактера и значења. При том, општељудска слобода као вредност савре-

меног друштва, исходи из стварности и истине, не прихвата одређења. Хаику је затворен начин певања, али затворен, сматра аутор, док се не изједначимо са њим. Форма хаикуа је слика, која открива покрет. Аутор описује суштину хаику поезије и особеност хаику стиха, како би олакшао увид у интерпретацију те поезије недовољно познате и признате у нашој књижевној јавности.

Јасна интерпретација хаику песме захтева познавање главног симбола. Језик хаикуа је језик надискуства. Анализирајући хаику поезију Верице Тадић, Милијан Деспотовић даје прецизну слику вредновања хаику песама. Закључује да Верица Тадић вешто користи стихове хаику песама избегавајући афоризме и обједињујући пролазност и свевременост.

У есеју „Поседовање неимањем“, Милијан Деспотовић, хаику песму одређује као живу и свечену. Главна вредност збирке песама Верице Тадић сажето је изложена: невидљиво учинити видљивим, детаље издвојити јединственом сликом, а при том овековечити специфичношћу властитог доживљаја. Одлично познавање форме хаикуа, по Деспотовићу, последица је труда, марљивости и посвећености.

Сједињеност с природом врхуни у лепоти и посебности уметничког доживљаја, особености која, по аутору ове књиге, краси поезију Верице Тадић. Управо у томе се крије и савршенство форме. Есејистички слој је обогаћен цитатима-илустрацијом критичких ставова аутора, комбинованим са тананом анализом форме хаику стиха и носећом поетичком рефлексijом као медијацијским кључем, којим се открива и богатство хаику поезије. У есеју „Монументална висина реторичности“ аутор пише о посебности приповедачког дара Верице Тадић, који се огледа у вештом коришћењу афоризма. Питање истине и лажи функционише по логици замене. Аналитичким приступом збирци приповедака Верице Тадић открива комплексну природу прозног ткања, жанровски разноводно приповедно ткиво, приступајући појединачним приповеткама, „расклапајући их“, уз коришћење поетичких ставова саме ауторке, и критичких записа других аутора о њеној прози.

Открива слој стварног и имагинарног, реална и духовна путовања, иза којих је уметник/писац и „лицидерска стварност“, свет у коме живимо, у ком царује политичка моћ неоколонијалних властодржаца и њихових слуга, а на другој страни је човек и сви лавиринти људске душе. Присуство лажи и стварности у свету у коме живимо се демистификује. Тајна остаје и даље недокучива, иако се целина посматра из више углава.

При том, аутор износи и своје поетичке ставове – сврха уметности и уметничког стварања је и критички однос према друштву у коме живимо.

У есеју „Енергија духовних светионика“, поводом књиге афоризама Верице Тадић „Флуоресцентни прсти“ анализира употребу афоризама, запажајући да се у прошлости афоризам одликовао не само прагматичношћу, него и естетском природом. У овој књизи афоризама аутор истиче богатство језичког израза Верице Тадић, моћ речи и хуманистичку основу афоризама.

Милијан Деспотовић се бави и есејистичким стваралаштвом Верице Тадић. Анализира есеј као форму, користи цитате аутора критичких приказа као увод у властито промишљање о књизи Верице Тадић. При том, улазак у свет књиге дефинише као медитативни доживљај. Закључује да је у есејима присутна поетска нота, али и теоретичар и мислилац. Изражен је хуманистички однос према свету, тежња да се досегну истина и правда, јер је само на тај начин извесна људска срећа. Посебно издваја есеј о експерименталној поезији и о Милораду Павићу, при чему долази до изражаја Веричин песнички дар, део свог поетског бића уграђује у есеје.

Интересантан је Деспотовићев есеј „Човечанице из мислилишта“, поводом књиге сентенци Верице Тадић „Прическа врата“. Открива дело настало у споју уметничког стварања и филозофског промишљања. Сентенца којом отвара књигу говори о метафизичким односима. Истовремено то је и молитвени позив људима да се боре за највеће вредности живота – духовно и емотивно богатство. Деспотовић се слаже са поетичком основом анализиране књиге и истиче да је свака сила негација људског бића. Порука да треба волети људе уграђује се и у критички слој о сентенцама Верице Тадић. И из теоријског угла анализира природу њене сентенце, уочава да измиче афоризму. Бог се у овим сентенцама може додирнути, закључује аутор, у разговору човека са самим собом, зато мисли/ сентенце Верице Тадић назива човечаницама/мислима о човеку.

У есеју „Јестаственица усамљеног шетача“ поводом књиге хаику поезије „Заветни плес“ Верице Тадић, аутор проширује своје поетичке ставове о хаику поезији. Циљ хаику песме није само да опише „неописиво“, она има обавезу да подстакне читаоца како би сам поново доживео оно што је у тренутку уочавања осетио и сам песник. Позива се на Г. М. Хендерсона, који тврди да је читање хаикуа само по себи уметност. У хаику поезији се води дијалог између песника и читаоца, и то је прочитати него у другим врстама поезије.

Природа је, при том, основни мотив ове збирке песама, мотивско чвориште из ког се расплићу и остале мотивске јединице. Присутна хуманистичка нота поезије открива љубав према природи, лирска смерница упућена је читаоцу. Аутор указује на филозофску основу песништва Верице Тадић, на постојање највишег облика љубави, љубав без жеље за поседова-

њем. Просветљење се достиже у израженом степену уроњености у природу, стапању с природом у заносу. Посебно је индикативан круг који затвара збирку поезије „Заветни плес“ – круг симболичке љубави. У циклус хаikuа у збирци „Заветни плес“, уврстила је и хаikuе са благом дозом хумора, запажа аутор. Тако се открива време у коме живимо и то је контраст тематској основи збирке. У есеју „Записано руком мудрице“ поводом збирке сентенци Верице Тадић „Еонски графити“, аутор покушава жанровски одредити природу сентенце у поређењу са афоризмом. Оне јесу афоризми, и то изворни, али и „мисли-мудрице“, „мисаони графити“ – мали есеји, како их аутор именује. Видљиво је преплитање критичког и поетичког слоја оплемењено богатством језичког израза, кованица које илуструју теоријску мисао и поетичку рефлексију.

Љубав представља као „материјалну обоженост“. Светом влада потрошачка, новчано мерљива свест, запажа аутор, а човек је талац трагичке пролазности. Зато нас, по мишљењу аутора, Верица Тадић учи да је потребно живот оплеменили, учи нас како да усмеримо енергију према другим животима. То можемо само ако властити живот усавршавамо и обогаћујемо.

У есеју „Одраз естетске мисли“ из књиге Верице Тадић „Кад речи сањају“, аутор види дијалог критичарке са књигама. Она интуитивно и импресионистички продубљује и обогаћује сопствене теоријско-искуствене увиде и сазнања. Њен приступ, по Милијану Деспотовићу, прати одраз естетске мисли и користећи лепоту речи наставља процес дочитавања дела, што је основна идеја есеја. У њеним есејима видљиви су додирни прозе, поезије и сликарства у приказивању симболичке наде, без које ни уметност нема сврху постојања. Љубав као врста моралног реаговања осветљена је у есеју „Изведрице“, о поезији рано преминулог песника Пауна Петронијевића. У есеју „Особени свемири нежности“ поводом књиге поезије „Прелудијум зебње“ аутор Милијан Деспотовић износи своје ставове о фикцији. Фикција има смисла само кад додирне истину, а та истина се открива погледом у срце, у коме су сви одговори. Верица Тадић, по аутору, остварује такву врсту доживљаја у песничкој збирци „Прелудијум зебње“. Видљива је страст према поезији, а без страсти нема ни стварања. Аутор у аналитичком приступу издваја кључне тачке поетског набоја. Неопходно је за сваког тумача да буде помало песник да би разумео поезију и тумачио је, сматра аутор Деспотовић. Ова поезија је, по мишљењу аутора, поезија наде. Љубав ширимо из себе у друге светове, а лепота се остварује блиским контактом између бића, преплићу се поетички ставови аутора и песникиње.

Други сегмент ове књиге подједнако значајан односи се на одређивање места песника у књижевној периодици. Аутор хронолошки прати рад Верице Тадић од првог објављеног есеја о роману Милорада Павића „Предео сликан чајем“. У поезији објављеној у „Свитку“ видљива је, по мишљењу аутора, настасијевићевска брига за језик. У интервјуу за „Свитака“ песникиња је изнела и своја размишљања о поезији и сврси поезије. Песникиња истиче наду и веру да ће једног дана човек човеку бити човек, при чему се наглашава дубоко хуманистичка основа поезије Верице Тадић. Уз есеје Верице Тадић ту су и две беседе у којима се очитује поетичка основа њене поезије. У беседи „Лазур будућег времена“ каже да реч може да буде лековита, па се ту суочавамо са катарзичко-исцелитељском природом речи, видљива је блискост античком поетичком начелу поезије. Најважније осећање је љубав, а све што се ствара из љубави најлепше је и најинтимније. Љубав је једна од најважнијих вредности нашег живота и можемо је сачувати у речима. Управо због тога речи су лековите. Овом делу додат је и избор из критика, анализа опширне студије др Милована Гочманца. Поетика одуховљења је велики допринос Верице Тадић српској књижевности, по др Гочманцу и интерпретацији аутора књиге о Верици Тадић, Милијана Деспотовића. Аутор издваја допринос др Гочманца у тумачењу књижевног дела Верице Тадић и издваја кључне тачке у аналитичком приступу. У њеном стваралаштву Гочманац проналази елементе сигналистичке поетике, а посебно је значајна анализа хаiku поезије. Обиље података о хаiku форми увод је у анализу ове поезије. Др Гочманац уочава агностичко полазиште у поезији Верице Тадић. Потреба за писањем, открива др Гочманац, а уочава и аутор Деспотовић, покушај је да свет удомимо у језику, богатство језичког израза одликује прозу Верице Тадић и жеља за „казивањем света“.

У есејима, већ, уочава блискост надреалистичком доживљају, иако је у суштини импресиониста. По Милијану Деспотовићу, др Гочманцу је блиска трансценденталност логичког и искуственог на чему темељи своје критике. Сматра да су драгоцене критике хаiku песништва од стране др Гочманца. Он се бави метриком хаiku стиха, тражи слободнији израз, примерен језику на коме се хаiku пише. Прави паралеле о љубави према природи као тематској окосници хаikuа, и то између нашег и изворног хаikuа. Уочава, при том, да је хаiku Верице Тадић, алтруистички. Његово тумачење стварности и надстварности утемељено је на научним и духовним основама. Питање сложености духовних активности, др Гочманац, види кроз потпуно ослобађање човека и проналажење енергије духа у себи, а не ван себе. Следећи сегмент анализе Милијана Деспотовића је анализа појављивања и активног учешћа Верице Тадић у часопису за хаiku „Паун“. При

том открива драгоцене податке за српску књижевну историју, а тичу се рецепције хаику песништва код нас.

Часопис „Паун“ је у историји српског хаику песништва први и једини часопис за ову форму. Уводник за часопис „Паун“ написао је академик Владимир Девиде, највећи зналац ове форме код нас и аутор књиге „Јапанска хаику поезија и њен културно-повијесни оквир“. Уз Девидеа, истакнути сарадници су др Александар Нојгебауер и Славко Седлар. Неки од наших песника сматрали су да хаику не треба преузимати из јапанске књижевности. Љубав према природи, која је окосница хаику песме, учинила је да се хаику одомаћи на нашим просторима, сматра аутор. У свету је данас хаику једна од најпоштованијих књижевних уметности, јер не постоји краћа ни сажетија форма, да са мање речи каже више, а да при том испуњава и неколико битних одредница да су у три стиха од 17 слогова присутни слика, покрет, контраст. Прва антологија хаику поезије код нас „Лептир на чају“ појавила се 1991. године, а исте године објављена је и књига „Грана која маше“, нови избор хаику поезије у Југославији. Тако долазимо до чињеница значајних за рецепцију хаику поезије код нас.

У другом броју часописа „Паун“ објављен је есеј песника Драгана Јовановића Данилова о хаику поезији као нека врста поетичког манифеста, и есеји и прикази тада ретких књига о хаику поезији. Вођене су и полемике о томе шта хаику јесте, а шта није. Верица Тадић започиње сарадњу од 1999. године, а већ 2000. године објављује два хаикуа. Милијан Деспотовић је пореди са Јосом Бусоном, великаном ове форме. Њене песме одликује наративност.

Часопис „Паун“ је из финансијских разлога проредио излажење. Штампан је као годишњак, понекад је излазио и за период од неколико година, али опстао је до данас, што је врло важно. Читалац хаикуа, открива аутор, мора бити и сам помало песник да би открио тајни, унутрашњи говор слике. Приликом обележавања петнаестогодишњице излажења, појавио се троброј са репродукцијама уметничких слика. У том броју објављено је шеснаест хаикуа Верице Тадић, „Три капи маслачка“. Видљива је стопљеност човека и природе, а живот и време мери посредством пролазности, анализира аутор Деспотовић. Њен хаику је одраз стварног тренутка, који се показује као ту и сад. У истом броју „Пауна“ објављен је и хаику есеј „Отисак природе у нама“, који започиње Башоовим хаикуом, а аутор закључује да је хаику свежина света и најдубљи смисао живота. Детаљно прати излажење хаику песама Верице Тадић и даље, у периоду од 2007-2013. године, и закључује да се њен допринос хаику поезији огледа у саживљености с природом и савременом приступу обради тема.

Следећи сегмент је анализа заступљености афоризама Верице Тадић у часопису „Афоризам“. Аутор износи своје виђење афоризма као форме, афоризам мора да разуме и поучава. Често је мото књижевних и многих других уметничких дела.

За српску књижевну историју битно је ауторово скретање пажње на часопис „Афоризам“ и уопште на ту књижевну форму. Посебно издваја значај чачанске редакције нудећи податке значајне за будуће истраживаче присутности афоризма, његовог значаја и улоге, што је недовољно познато и истражено.

Верица Тадић инспирацију налази у културологији, уметности, филозофији, антропологији заобилазећи политику. Аутор је убраја у најзначајније српске афористичаре. Она трага савршеним изразом избегавајући брзе домислице, подсмехања.

Дотакла је теме зависти, поверења, личности, достојанства. Значајно је и то што Деспотовић даје преглед и других афористичара и коментарише њихове заслуге. За Верицу Тадић каже да је користила Ларошфукоов образац тачности и једине. Врлина њене афористичке мисли је саопштавање афористичке поруке без цинизма, поруте и подсмеха. Објављивала је афоризме и у другим часописима, а заступљена је у зборницима и антологијама.

Ова слојевита књига сложена по структури – завршава се интервјуом, у коме је видљива поетичка основа књижевног дела Верице Тадић. Прожима се са аналитичко-поетичким системом обраде њеног књижевног дела, критичког слоја о њему, заступљености Верице Тадић у часописима. По Верици Тадић поезија је узорна духовна идентификација човека, чијом азбуком се песник служи. Песници су тако нека врста Божије азбуке. Аутор истиче и своја поетичка уверења – мисао је духовни медиј, који све то може да изрази, али само онда кад је писање посвећивање, а не професија.

Истиче и своје аутопоетичке ставове, аутобиографско расплињавање сопственог Ја почело је дахом природе, лепотом стапања са небићем, као и одговарајући суживот са њим. Човек постаје већи од себе кад живот оплемени и издигне изван простора и времена у коме живи. На Деспотовићево питање да ли је могуће пробудити онога ко држи кључеве наших снова, Верица Тадић одговара да је све повезано и испреплетено, видљиво и невидљиво. Верица Тадић се плаши од човека, који би хтео да поправља природу. Сматра да ће човек човеку бити светиња, а не тамни иницијал из Кафкине прозе. Разговор је вођен 2001. године, поводом књиге „Пелудна тишина“.

Други интервју је дијалог аутора Милијана Деспотовића са Верицом Тадић о књизи Добрашина Јелића „Вјечити свијет“, објављен 25. децембра 2005. године. Песме Добрашина Јелића су песме посвећенице, сматра аутор, написане као стиховани есеји. Верица Тадић тврди да најдуже траје-мо кроз метафизичке обресе, и препознавање у тој сфери. Зато су посвете посебан вид обраћања и дијалога у одуховљеној сфери. Милијан Деспотовић износи и своје поетичке ставове, сматра да је поезија као првотна реч – мајка свему што је уследило у историји цивилизације. Она је „срце духовности“.

Имајући у виду поезију Добрашина Јелића, аутор Деспотовић се пита да ли је поезија у почетку заправо била религија, и шта се се десило са поезијом због несклада између поетичког и обредног.

Отвара се питање да ли је поезија данас на распећу. Она се јесте огласила из Дантеовог пакла, сматра аутор Деспотовић, али остаје отворено питање да ли има снаге да духу људског бивства приноси жртве зарад добра. Верица Тадић сматра да је поезија посебна врста духовног и душевног есперанта, којим се изражава лично осећање тескобе и стрепње, егзалтације и меланхолије, али и космополитска осећајност за општељудске проблеме. Без поезије, свет би био мртав. Она оплемењује мисао, говор, реч. Еликсир је дуговечности. Поезија делимично омогућује путовање изнад простора и времена. У себи чува људске вредности, тако се бори против Зла. По Милијану Деспотовићу, поезија кроз разне облике путује ка бескрају и непрекидно кружи по њему и мења се.

Верица Тадић тврди да је певање први вид обраћања Творцу свега постојећег. Музика и поезија су нераздвојно повезане. Она је „трезор људске душе“, допуњује Милијан Деспотовић, „вјечни свијет“, како би то рекао Добрашин Јелић. Дар је с неба, сматра Верица Тадић, јер за поезију је потребна земаљска и ванземаљска инспирација. У њој је велика тајна, а без тајне, речи губе чаролију. Поезија је почетак света, колевка осталих уметности. Доста подробно Верица Тадић објашњава тренутак настанка песме, универзум свести као место сусрета с Богом и, тренутак спајања реалног и надреалног, колективног и појединачног, људског и божанског, митског и искуственог.

Наводећи стихове Добрашина Јелића, Верица Тадић дефинише поезију као исказану љубав. Поезија је и почетак света, света рођеног из поетичке свемира и љубави створитеља, зато носи светлост у себи. Тројство – поезија, љубав, светлост, из ванземаљског је извора, и у нама обитава. Говорећи о Јелићу и о његовим поетичким ставовима, открива да само пут хуманизма и просвећености води општој добробити, духовном и душевном

благостању. Зато су писци духовни мисионари, који су добили на употребу највеће и најтрајније светло – реч.

Писање даје могућност да се одживи више живота и да се створи више светова у галаксијама духа. Кроз уметност се могу показати све негативне стране друштва, нације, појединца.

Милијан Деспотовић у интервјуу са Верицом Тадић подсећа на Јелићеве хаику стихове, јер их је Јелић све подсетио на творца хаиква, Мацуа Башоа. Песми је много тога потребно, закључује аутор Деспотовић, и дескрипција и апстракција, и јава и сан. Хаику је поезији подарио већу изражајну могућност и одређенију слику. У хаикву је изражена велика љубав за природу, мале ствари, бића и појаве, али Милијан Деспотовић сматра да песници још нису спремни за толику посвећеност форми. Верица Тадић сматра да је поезија природе у хаикву стиховима оличена кроз најразличитије и непоновљиве слике и појаве. Кроз звук или тишину; контрасте или сагласје; бајковите слике, пејзаже; тренутке рађања нових живота у свету флоре и фауне. Макото, реч којом Јапанци именују истину, едукативна је база кад се пише хаику за самог песника, али и за читаоца. Тренутак рађања истине је тренутак просветљења, а хаику сведочи о тој истини. Тренутак у коме се феномени обзнањују кроз минијатурне детаље, спонтано и упечатљиво. Верица Тадић сматра да песници, као и сви остали уметници, преливају љубав, истину и знање из једне уметности у другу.

Уметност може мењати свет, сматра Верица Тадић, позивајући се на мисли Достојевског о лепоти која ће спасити свет. Милијан Деспотовић подсећа Верицу Тадић на негативан однос човека према природи, злоупотребу природе због ситних интереса и егоистичких тежњи. Верица Тадић сматра да је природа способна да саму себе обнавља.

По Верици Тадић, поезија је најсигурније место на коме се могу сачувати вредности наших живота. Милијан Деспотовић тврди да је поезија одбрана од пошаста савремене цивилизације и виртуелног човека, али и указује на опасност потрошеног гостопримства човека у Васељени. Верица Тадић износи занимљиво запажање да је отаџбина људскости најважнији завичај и истовремено одбрана од свега негативног. Милијан Деспотовић сматра да у мислима, речима и стиховима истакнутих књижевника и мислилаца у историји људске цивилизације треба да нађемо подршку и опомену. Књига Добрашина Јелића „Вјечити свијет“ само је подсетник. И Верица Тадић се слаже са мишљењем да су такве књиге спас у преласку на другу обалу, обалу племенитости и свељубави. Милијан Деспотовић закључује овај дијалог у нади да ћемо у братству са свим постојећим бићима и световима, преживети удесе Васељене. И да ћемо се у будућности вратити, како би то Верица Тадић рекла, у „отаџбину људскости“. Само тако ће поезија поново бити истоветна са оном речи светлосном, из које је настао свет.

Ружица Јовановић

ТРАГОМ ПОВРАТКА НА НЕБЕСА

(Бранислав Јанковић, *Последњи циркус на свету*, Београд: Чаробна књига, 2017)

Долазак код нас је својеврсно рођење, за неке васкрсење, за неке криштење, многима успомена за цео живот, а као што знате, неке успомене знају и да боле. (Последњи циркус на свету)

Немогућност довођења у везу наслова и садржаја на први поглед, аналогно претходном роману *Пета жица*, Бранислав Јанковић понавља именујући и своје пето романсијерско дело. Иако читаоцу убрзо постаје јасна веза текста и синтагме са којом се среће на насловној страни, вештина којом бира наслове аутору се не може оспорити. Интересантна тема, при чијем је обликовању писац остао доследан поступку онеобичавања приликом текстовног спајања историје, митологије и конвенционалне темпоралности коју меримо, већ примењених у романима *О звуковима и сенкама*, *Сузе светог Николе* и већ поменутог *Пета жица*, проналази се и у овом делу. Од читалачке публике већ годинама прихваћен аутор, најновију изабрану тему базира на низу целина од којих свака представља битан део неочекивано сажетог штива. На 127 страна, Бранислав Јанковић читаоцима омогућава катарзичну шетњу кроз историју људског рода у ери хришћанства, или лекцију из исте, зависно од предзнања онога ко чита. Историја хришћанства, својом суштином заснована на борби добра и зла, на исти начин приказана је и у делу. Низом епизода чији су главни актери необични јунаци, бави се периодом од самог почетка раскола на небесима и Луциферовим прогоним из раја коме је претходила битка међу анђелима. Приказана историја све време је заправо прича о последицама те вечне битке по људски род и све његове видљиве и невидљиве пратиоце

Габријел, директор *циркаса Фрлићита*, и његове колеге артисти у прологу којим роман почиње, спремају се за одсудну битку. Праћењем даљег наративног тока постаће јасно да је то заправо (пред)последња сцена, и мања се идеја, која се до последње странице разрађује: обрачун палих анђела са силама зла, што суштински представља нови почетак за људе, због чега та сцена битке неочекивано за читаоце представља пролог. *Вечерас ће се све завршити. Са гомилом мртвих циркузаната, помислио је пружајући тикет*

лепој жени која се радознало загледала у његов масни цилиндар. У трену када су им се руке додирнуле, осетио је благо пецкање. Жена се уплашено тргла, карта јој је пала на земљу... Габријел се није сажнуо да је подигне; посматрао је жену чија је лепота полако нестајала под злом које је избијало из њених крупних, зелених очију (1). Применом аналепсе, главни ликови детаљно су представљени необичним и неочекиваним спојем атипичних портрета, необичних карактера и чудне историје своје принудне а дуге егзистенције међу људима. Десет анђела представљени су појединачно као делови необичне циркуске трупе сегментима своје свакодневице на самом почетку текста. Метонимијска веза циркуса и свега што га циркусом чини, са појмовима забаве, неочекиваног, али и неке врсте заборава, мудро је одабран оквир за нимало уобичајено битисање Габријела, Стеле, Марте, Светлане, Боре, Лоренца и осталих носилаца тешких двоструких улога. Преплићу се прошлост и садашњост, узроци и последице. Сви заједно познаваоци су људске природе, добрих и лоших, племенитих и трагичних страна исте: *...Морали су да науче све о људима, јер ништа никада под капом небеском није било црно-бело, па ни греси људског рода, ни чуда светаца. Морали су да провере могу ли људи правити чуда, а свети људи грехове, па када дође време за полагање рачуна, да се не отме грешка приликом изрицања пресуде* (23). Својим анђеским пореклом бесмртни, од девојке коју сневесели киша, преко жене са брадом, патуљка, жене од гуме, преко невидљивог човека, а самим тим неописивог, клоуна, веште видарке, громаде од човека препуног тетоважа до вештог мађионичара и коцкара, сви представљају оно нешто, извансветовно, што, како писац каже, у благу не може да светли. Искушења кроз која су прошли, од момента када су стигли међу људе са својом циркуском шатром, а то је нулта година Нове ере, доживели су најразноврснија искушења. *Можда ми нисмо најбољи очеви анђели и знам да смо, иако нам је то било допуштено, препуни грехова. Али ако не спасимо Оца неће имати ко да нам опрости. Направимо барјак од наших сенки и завитлајмо њиме изнад војски!* (3).

Називајући срећу триком, како то каже Исак, пре самог упознавања са појединачним причама о животу сваког од њих, долази до преокрета изазваног Џорџовом смрћу и новопробуђеном надом анђела, у том неочекиваном тренутку спознаје да евентуалном смртношћу могу доћи до повратка Оцу изненадном пречицом. Непосредно пре тога, појављивањем душевног болесника међу њима, јер циркус је лоциран у близини луднице, куплераја и манастира, тиме доказујући релативност лексеме *простор*, изазива низ недоумица међу анђелима. У низом векова уиграваној свакодневици циркуса, та два догађаја уносе ноту новог, ма колико су сви артисти, ако их можемо тако назвати, кроз векове на ново свикли. Сам Луцифер појављује

се међу њима, непосредно после претходне придошлице, тражећи Бога, исправно претпостављајући да се крије на тако специфичном уточишту. Дефиниција моћи Ђавола приказана је једноставно и скоро уобичајено за ту тему. *Ништа није могао јаким људима, онима који су веровали у себе. Али и јаки људи могу да имају пукотине на души кроз које је пали анђео могао да их затрује. Ако нису падали на новац падали су на моћ или славу. Сваки човек је имао жеље, а оне су биле сјајна места за продор ђавола* (35). Чекајући одсудну битку, коју на самом почетку романа Габријел слути и најављује, читалац се кроз низ аутобиографских прича упознаје са на почетку поменутом историјом. У форми дневника, са емотивним отклоном упркос последицама које су испричани догађаји оставили на њих, упознајемо маштовито оживљена дешавања. Од неочекиваног узвика, *Ђорђе уопште није убио праву аждају*, писац се у одличном сналажењу са хришћанском митологијом поиграва опште познатим знањима о свецима. Глигоријева прича, са позиције сведока смрти светог Ђорђа, о томе да се светац заправо борио са својим страховима, аждајама, међу којима се једна од четири појављује у виду љубави, уноси извесну световност у свето. И остале приче, које заједно представљају засебну целину романа, нису ништа мање занимљиве читаоцу. Писац шета кроз прошлост, нижући приче, описујући необичне духовнике који се боре против многобоштва, анђела који је спасавао жене осуђене на ломачу због вештичарења, хронолошки, све више се приближавајући садашњости, Први светски рат оживљен путем приче о љубави и смрти, са епилогом о славењу живота, до логора Аушвиц: *Неколико година сам потрошио јурећи нацисте и зликовце из Аушвица. Нисам их приводио ни људској ни божијој правди, само својој* (111). Последња, Габријелова прича описује сукоб на небу, између бивше браће и несхватљиву мржњу и раскол који се међу њима појавио. Закључујући да је жеља за моћи та из које се родила мржња, пали анђео поставља питање: *Откуд знаш да баш ово нисам хтео? Како бих се другачије домогао људи?*, - додао је и сам скочио са Небеса, гласно се смејући. - *Уживај у похраним дворима, Михаило* (119). Повезивање читалаца, пред којом се одвија наративно динамична, али композицијски сажета прича, са самим почетком романа, приказује се суштинску повезаност судбинског почетка и краја и веровања у исте током целокупног битисања људског рода на овоме свету. Борба добра и зла, као главни мотив кроз све приче анђела – артиста, сажета је прича о човечанству. Упознавши се са крајем-почетком на самом почетку-крају романа, долази се до епилога који и у роману и у хришћанској религији представља најављени нови почетак. *Ђелави човек клечао је на ливади и смејао се... Требало је створити нови свет. И крстити га* (126).

Пажљиво дозирана нота дискретног хумора прати често гротескне ситуације спајања неспојивог. Наративно разрађујући мотиве и пратећи нит одабране теме, са очекиваним, а ипак непредвидивим преокретима, Јанковић у свом најновијем романескном штиву, постиже висок ниво пажње, како код читалаца целокупног његовог досадашњег опуса, тако и код оних који се тек упознају са оживотворено приказаном историјом и митологијом, и под њиховим окриљем са суштинским питањима књижевности (егзистенција човека, љубав, смрт, почетак и крај...). На оригиналан начин, већ препознатљивим стилем, писац промишља о свакој од наведених тема, како у претходним тако и, очекивано, у новом роману.

Данко Стојнић: „Opera incompleta“ (2019)

Веселин Брновић

БОЛ КАО МЕТАФОРА ДУШЕ

(Милојка Бандука Јововић, *Шавови душе – пјесме*, Подгорица: УКЦГ, 2018)

Одавно је познато да без бола, патње, муке и страдања не би било ни пјесничког немира као изворног и потенцијалног импулса за пјесму, и уопште, књижевног и умјетничког стварања.

„Све се ствара из немира, у болу и мукама. Нема стварања без трагичног.“ А Хајне је говорио: „Ако моја пјесма није весела, сачувала ме од моје муке.“

Све ово је нашло потврду и у књижевном стваралаштву Милојке Бандука Јововић. Таква је и њена књига *ШАВОВИ ДУШЕ*, која већ самим својим насловом асоцира на изнијете тврдње. Јер, има ли ишта теже и горе од поцијепане, разорене и искидане душе, које узрокују људска неправда, зло и трагедија које разарају и човјека, а тога је, нажалост, пјесникиња Јововић била и судиоником и жртвом, као ратни избјеглица, које је искусила патње и тешка искушења и своја и свих других страдалника, а које су у измијењеном облику њена животна пратиља. Те болне ране и ожиљке, крволиптања и страдања, пјесникиња је покушала да умелеми у својим пјесмама, које и нијесу друго до шавови душе, закрпљена израђаваној психи, одушак патњи и болу.

„Минуло вријеме
Отворило сјене.
Ожиљци и ране
Само нема мене.“

(Снови на бодљама)

Ти догађаји и тешки тренуци дубоко су се урезали у психу пјесникиње као трајни ожиљци, које носи као немиле успомене које може само пјесмом да потисне, али оне и даље остају у „галерији урамљених дана“.

И кад пјева о љубави, односно, емотивним импулсима који понекад затрепере, ти мрачни тонови одзвањају као ехо који притиска живот, као призив који пригушује чисте ноте љубави. Као да је и љубав потиснута

пред трагиком животних ломова и апсурда, пред злоћом људског непочинства, али искра љубави још тиња и чека да се ражари:

„Не чекам зраку
На прозору.
Оком ћу
Запалити зору.“

(Јесени злате)

У истом циклусу истичу се и друге пјесме: „Дигнимо чаше“, „Сунце у очима“, а нарочито, „Дјевојка виче“, инспирисана текстом Четрнаесте Мо крањчеве руковети.

„Звјезданој ноћи срце би дала,
Да јој се роди љубав врла.
Запјевала би земљи и небу:
С висока брда, из танка грла.“

Носталгично-елегичним бојама обојен је циклус СВИРАЧ СЛУТИ ТУЖНО ВЕЧЕ, у којем се обрађују неки социјални мотиви, али са пуно горчине и притајеног протеста, јер и: „горди и просјаци носе исти страх“, док су „Живот и смрт на истој преслици“, јер је „небо попило смрт“ и „затворио се црни круг“.

Иако стилски и тематски различити, циклуси: МУЉЦИ И МОЉЦИ, ДИГЛИ РУКУ НА АЗБУКУ и ДОЗОВИ НАС БОЖЕ имају заједничку одлику – то су рефлексивно-протестне пјесме у којим пјеснициња диже глас револта против безумља, неправде и свега онога што је израз људског непочинства: лажи, похлепе, властољубља, лицемјерја, подлости, егоизма, издаје и слично.

МУЉЦИ И МОЉЦИ, у ствари, представљају колаж кратке пјесме-минијатуре, епиграма и афоризма, са нескривеним жаокама против свих чињења недоличних човјеку.

Цјеловитији пјеснички циклус је ДИГЛИ РУКУ НА АЗБУКУ у којем се именују одређене појаве и стања једног злог времена и још горих људи у њему („Свако лице није човјек“), у којем се девалвирају, ниподаштавају и прогоне праве људске вриједности.

„Нестајеш...
Нема те у срцу...
Нема ни срца“

(Цијепају те)

У таквом друштву царује „кржави пир“, „образ се у црно обоји“, измишљају се муке, страх леди и гута душу, пред милошћу мача „понижење је једини спас“, истина је осуђена на пропаст, руши се и азбука и хришћанске светиње, и светосавље.

Али, и поред тога свега, пјесникиња се не предаје, већ диже глас разума и отрежњења:

„У хуку земље
Ојачај груди
У небеском плачу
Жив буди“

(Сјенама се поклони)

Што се, пак, стила и језика тиче, као и начина пјесничког говора, да се запазити да пјесникиња Јововић његује један особен и лапидаран исказ, готово гномски и херметички затворен, шкрт и понекад недоречен, са примјесама анаграма, или ребуса, чиме се читаоцу оставља да домисли садржај и смисао пјесме и њене поруке.

Пјеснички исказ доста огољен као слика, као метафора, без непотребне наративе, могло би се, чак, рећи и да је то тврд и опор, а на моменте и нејасан и недокучив.

Но, у сваком случају, може се са сигурношћу рећи да је пјесничка творевина пјесникиње Јововић сасвим искрена, одживљена и одболована, о чему је оставила траг и у својим пјесмама и на својој души.

Милуника Митровић

ХАИКУ ИЗ ПОЗОРИШТА, ЗАЛЕЋЕН ОСМЕХ

(Душан Видаковић, *Годоов дублер*, Алма: Београд, 2019)

Испеван доследно у хаику форми, нови рукопис поетског венца Душана Видаковића под називом „Годоов дублер” привлачи посебну пажњу већ својим насловом који упућује на тематику из света позоришта, што и дословно „живот значи”. Јер – *као друштво, никада нисмо толико глумили, нити гледали тако много других људи како глуме* – исказ је Рејмонда Вилијамса који аутор узима за мото својих стихова.

Тема којом ће се овај песник и новинар надахнуто, оригинално и зналачки бавити у својим стиховима збијеним у орахову љуску, свакако је несвакидашња, вишезначна и подстицајна. Нарочито и када је реч о чистој уметности тако веома захтевне хаику песме, појединачно и у целини гледан „Годоов дублер” је доживљен и схваћен као метафора света у коме живимо, где –

*У сукобу су
време, место и радња.
Не знају зашто.*

Пратећи актуелни позоришни живот у позицији анонимног гледаоца из тринаестог реда, песник помно бележи његово конкретно функционисање у културолошком и друштвеном окружењу, имајући свагда у виду шира и дубља, неконвенционална али битна значења.

У тако онеспокојавајућим околностима, стварност каква је овде и сада указује се можда само као проблесак, само мизансцен на позорници са дуплим дном, у режији неке друге стварности, скривене иза кулиса? А на њој, одиграва се увек представа глумљена мање-више успешно, сваки пут у различитим жанровским регистрима од комике до трагике, ипак кловновска, пародијска, или само сањана, заборављена:

*Позориште је
свуда око нас. Ваљда
и у театру*

За песника Видаковића, готово да нема дилеме око тога дублета и зато концентрише своју пажњу на свет театра споља и изнутра, ловећи драмски напете сцене, гестове, глумачке реплике пуне асоцијација на класичне драмске ликове, згоде и незгоде глумишта и глумаца у сусрету са публиком, у сталном поигравању са различитим идентитетима. Стављајући све то дискретно под лупу свога погледа, у одређеном контексту и контрасту, песник језички бравурозно обликује стихове који суптилном сугестивношћу маркирају многе занимљиве детаље. И управо они, ти детаљи, позивају на дубље промишљање о сјају аплауза и драми обрта у незаустављивом протоку тренутка. Неочекиваност неких гротескних ситуација, брзих преокрета, доживљај чаролије позоришта чини потресно узбудљивим, залеђујући осмех, гримасу која искрсава живо и пред очима читаоца наднесеног над маестрални хаику:

*Изостао је
очекивани обрт.
Залеђен осмех.*

*Са позорнице
назире се бесмртност.
А, затим: вотка.*

И ето примера где се савршена једноставност поетске слике претвара у језгровиту пуноћу једног мисаоно-емотивно снажног набоја само наговештеног, али тако да утисак који оставља у нама још дуго се надограђује и слеже. У чему је основна мистерија, привлачност и популарност тако широких размера ове најкраће лирске форме, нека нас подсети речи сјајног Владимира Девидеа, тумача јапанске поезије и збиље, хаику традиције и Но позоришта: „Хаику преноси доживљај који није описао“. Неспорно, Душан Видаковић има такву врсту сензибилитета усмерену ка ономе што је у фокусу његовог интересовања, духа и посматрачког дара. У случају овог песника, стваралачки и тематски оквир који изабира (или који њега бира) није пресудан, али ефекти јесу. Пре свега, начином како аскетском економијом и слагањем речи упечатљиво дочарава поједине призоре и занимљиве сензације из позоришног живота, чиме очигледно преображава у симболичку сугестију универзалне обесмишљености света и човековог бивања у њему. Особито у овим невеселим временима „сасвим очајним“, пародијским, карневалским, каткад на самој ивици катарзичног смеха и суза, бур-

леске, водвиља, трагикомедије... Са аромом тихе резигнације, искусни хаи-ђин дискретно суздржава своју иронијску општрицу спрам људи под маскама и без маски, свагда благонаклон према мери узвишеног наспрам обичног и бизарног у чулном ткању између видљивог и невидљивог, могућег и немогућег... Речју, венац ових вишеструко узбудљивих стихова брижљиво опипава рефлексију, сјај и просјај који „са позорнице назире бесмртност” у изазову сусретања са светом реалија око себе и у себи самом. Зато се посебна пажња усмерава на глумце, који умножавају своје улоге и идентитете, идући из лика у лик за хлебом својим свагдашњим:

*Из ноћи у ноћ
туђе гримасе слаже
на своје лице.*

док иза позорнице публика и не слути нешто сасвим друго:

*Власуљари се
иза леђа првака
кревеле на бис.*

а чак и

*Смешна перика.
Сада боље разуме
владарске муке.*

Мимикрирање маскама свакако је пандан општим захтевима често драматичне животне збиље, која се осветљена рефлектором само јасније види, згуснута попут света у капи росе под микроскопом хаику песме. Без патоса, дескрипције и наратије, то је тај живот или привид у вечном очекивању Годоа, виђен и бележен чулом и челом острашћеног гледаоца/песника, да би наставио да пулсира у набоју сваког стиха, смирено и искрено у исти мах. Ово су само неке од таквих врхунских строфа:

*Кроз ред за карте
врзма се неверица:
распродате су.*

И најпосле, када се светла позорнице погасе, завеса падне, а публика разиђе, као да се све распе на маргиналије, расточи у сан летње ноћи, да би наставили свој тријумф приљезни мољци... Наместо епилога, елегантно сутеришу наредне строфе:

*Дидаскалије
ни у корти за смеће
немају мира.*

*Мољци ликују:
туце костимографа
испрати наш фрак.*

Ванредно узбудљив и складно заокружен овај свој хаику круг од преко сто строфа, песник ипак експлицитно не затвара. Чак ни када невољно, завеса „можда се никада неће подићи“, преко многих тајни о којима се питамо, остаје ипак одшкринута. Довољно за дух радозналост читаоца – као поластица за путовање по том игривом свету „позоришта сенки“ који држе невидљиви конци звезда у каквој-таквој равнотежи. Указујући нам и на властити доживљај и преиспитивања сурове збиље као илузије, а илузије као лепше стране стварности, свеједно.

Сувишне анализе стихова и могућна читавања само би својим сувишном могле нарушити магију предоченог, разводнити прецизност и чистоту казаног, и прећутаног. Јер, Видаковићев „Годоов дублер“ у овом тренутку као нови поетски изазов, на пространој домаћој и страној сцени, право је освежење за поклонице хаику стиха, њему сличних поетичких решења и садржаја.

Сенахид Незировић

БИСЕРЈЕ РАСУТО У СТИХОВЕ

(Војин Тривуновић, *ПоетОне Бањалучке*, Бања Лука: Друштво књижевних стваралаца – Тривунија, 2019)

Епоха у којој живимо доноси нове изазове из дана у дан, године у годину, деценије у деценију, века у век... Време у коме живимо је благословљено, ради једноставности комуникације, те, са друге стране, због неумереног развоја и пољуљаних моралних вредности друштва и система у коме живимо, што води заједнице ка самој провалији. Сведоци смо страдавања у последњем одбрамбеном рату у Хрватској те БиХ, невиђене отимачине земље и злочина у души коју зовемо: Косово и Метохија, брисања из држављанства у Словенији, негације у Црној Гори, тегоба будућег чланства Републике Северне Македоније у НАТО и, успеле творевине, постДејтонске консолидације – на свом и у свом!

Један од најбољих облика отпора свим забрињавајућим трендовима је писање поезије. Одупирање поделама на демократе и диктаторе, у стању је спречити једино племенита мисија њеног величанства Песме, у складу са заумом Лотреамон – Миљковића: „Поезију ће сви писати“.

Књижевни горостас Војин Тривуновић који много подсећа на једног од највећих, српских Песника Петра II Петровића Његоша, реализује идеју да приреди рукопис у који је уврстио 14 песникања различитих животних доба и поЕтика, као што је то Његош урадио у чувеној антологији „Огледало српско“. Нећемо погрешити ако избор назовемо: „зборником“, новом поетском синтезом или мини – антологијом, ради квалитета и разноврсности коју нам нуде оне БањаЛУЧАНке: Селена Берић, Славојка Божић, Неда Гаврић, Јелена Глишић, Сава Гуслов Марчета, Слободанка Ђукановић, Недељка Ђукић Боројевић, Марија Ђурић, Драгана Пашић, Стевка Козић Прерадовић, Љиљана Мачкић, Грозда Регодић, Оливера Станковић и Милица Пашић. Оне – једна са другом, оне – једна поред друге и оне – једна уз другу, тако да наликују огрлицы са бисерима идентичне величине и Лепоте. Отчитавајући поетске наслове и текстове, приметих спомињање ове, и пресудно битне речи – Мајка, као лајтмотиве. Бог је Својом Вољом приволевао жене које постану Мајке на тај начин да, од стотину Љубави, спушта једну са свог Престоља на земљу и поверава Мајци, а осталих 99 задр-

жава за Себе до Судњег дана. Отуда је жени, од стварања иманентно рађање! А бесмислена је и догматска осуда ПраМајке Еве за грех са јабуком у Рају, или оне приче о „Јосифу и његовој браћи“...

У новим односима веза и партнера, јавља се хуманизам посвајања деце страдалих родитеља у борби за слободу отаџбине, учесталим саобраћајним несрећама или другим катаклизмама, јер и оне имају право на Живот. Светице су и жене - мајке које изгубе живот на рођењу новог живота! Рађањем беба, жене доносе на свет све нас, своје најлепше Песме и Поеме, које, онда, у времену и простору, шаљу у свет да се поудају и пожене. Са основном поруком, завештањем: *„Дете моје, врати се кући и без главе на раменима, али без образа никада!“*

Вреднота поетских беседа је разубуђена и презентирана од младеначких, споменарских, бунтарских, ларпурлартистичких до збиља маестрално изведених стихова у којима се захваљује потомству које беше дало највредније – животе за слободу и могућност да се у том миљеу пева. Сузе - бисери Марија допринеле су ОПСТАНКУ српског народа на овим просторима и у овој „долини суза“, упркос толиким насртајима на његову светлу историју, културу и књижевност писану српским језиком! Наравно, заступљени су поетски текстови од ефектних, лирских минијатура до врхунских поема. Неовисно о дужини: дистиху, терцини, катрену или пак слободном стиху, рими, песме су огледало срца уврштених ауторки. Њихов дух пројигура књижевноуметничке творевине које су рефлексја конкретне стварности, понекад, (предела) фикционалног. У њима се назире елементи конкретног и сликовитог, хуманизма и синкретизма.

Морао се учинити напор да свака од ауторки зарони у себе или прхне попут птице под небеску плавет како би на светлост Сунца изнеле и на длановима понудиле најнежнији и загонетни део свога бића. У облику бисерја разасутог у стихове мини-антологијом. А судбина бисерја није да лежи скривена у шкољкама, патећи, на дну дна океана (и) људских душа, него да се покаже оку зачудна Лепота и лековитост честице прашине. Оне, која „нажуљавањем“ обликује савршенство перли – непоновљивог самостварања у Природи. „ПоетОне БањаЛУЧке“ Војина Тривуновића, егземплар су да, у овом резидууму света, и књижевне интенције 14 ауторки заслужују да буду обасјане лепом светлошћу наше звезде Сунца, у млечном путу, и милијарди звезда које су ЛУЧЕ у мрачном и студеном космосу; читају се и буду вољене као наше поштоване госпође: Мајке, сестре, кћерке, пријатељице и колегинице...

Наслов књиге или мини-антологије вишеслојан је, многодимнезионалан и његова значења меандрирају, тако да се може читати на више начина.

ПОЕТ ОНЕ (поетесе, песникиње; а енглески се може писати ћирилицом) Бањалучанке, са нагласком на ОНЕ (ОДАБРАНЕ)! Синтагма наслова је аутентична и ствар је песничке слободе и памети, а сличног нема ни на једној књизи у целој историји наше књижевности или ове савремене. И како год је чувени Петар II Петровић Његош за наслов своје антологије одабрао „Огледало Српско“, тако је и Војин Тривуновић успео у настојању да читаоце изненади и обрадује својим! У наслову су сакупљене све оне, у заменици 3. лица множине, које су рођене или живе на подручју топонима Бања Лука, све оне које су одабране у јединствену књигу, и све које су Песникиње!!! Убеђен сам да ће наше песникиње бити оне које ће бити ЛУЧА у граду Бања Лука и регији...

Данко Стојнић: „Вињета 7” (2019)

Иво Мијо Андрић

РЕЦЕПТ ЗА ЛИЈЕЧЕЊЕ СМИЈЕХОМ

(Деана Саиловић, *Женско писмо : Антологија женског афоризма*,
Београд: ЦНП&П, 2018)

Након објаве зборника под насловом *Жена и афоризам*, позната афористица Деана Саиловић одлучила се и за припрему обимне антологије афоризама жена с подручја бивше Југославије. На тај захтјеван пројекат потакнула су је властита вишегодишња истраживања и насушна потреба да се све афористике с наших простора и њихова дјела нађу на једном мјесту и кроз једну књигу приближе читачима и љубитељима кратке духовите и сатиричне мисли јужнославенских народа. Тако је настала антологија *Женско писмо*, која обухвата раздобље стваралаштва дуже од 120 година. Прецизније речено, од појаве прве збирке афоризама краљице Наталије Обреновић из 1897. године па до данашњих дана.

Списатељица и антологичарка Деана Саиловић, уз свесрдну помоћ колега Ђорђа Оташевића, Мирослава Вукманића и Милијана Деспотовића, успјела је окупити импозантан број од 180 имена женске афористике и из њихових књига и рукописа издвојити више од 1800 афоризама, те тако приредити праву ризницу духовите и сатиричне мисли нашега дијела Балкана. Тај обиман посао обавила је на најбољи могући начин, указавши женама високу част, а мушкарцима задовољство да могу сатима читати ово сјајно штиво љепше стране свога живота. И да се могу увјерити како жене пишу једнако тако добре афоризме као и мушкарци, у што су многи, до појаве ове антологије, без разлога сумњали.

Женско писмо носи женско обиљежје само по томе што је писано женском руком, али је његов садржај универзалан, а поруке дубоке и јасне свакоме тко га буде читао у садашњем и будућем времену. Афоризам је једна од најстаријих књижевних врста (можда и најстарија због своје мисаоне краткоће) која је преживјела све буне, ратове и револуције и остала вјерна традицији дугој више хиљада година. Од старих Грка до ових времена кратка и језгровита афористичка мисао његовала се, како у књижевности, тако и у свакодневном животу. Људи који су је баштиници, уздизани су до ранга филозофа те им је указивана част каква се одаје само великанима духа. Данаас, нажалост, у поплави тривијалних вриједности и тржишне економије, афоризам и његови творци потиснути су на маргину друштвених и култур-

них догађања и игнорирани су, не само од носитеља државних и друштвених политика, већ и од самих читалаца петпарачке литературе. Баш зато, искрени борци за афористичка права, каква је и Деана Саиловић, чине све у границама својих интелектуалних и скромних материјалних могућности да овој врсти стваралаштва сачувају дигнитет и врате је на културну сцену, гдје јој је право и неупитно мјесто.

Укоричено *Женско писмо* у тиражу од 1000 примјерака сигурно ће, путем библиотека и пријатељских посудби, доћи у двоструко или десетоструко више руку и омогућит ће искреним поклоницима афоризма и кратке мисли да уживају у његовој љепоти, духовности и духовитости каква се у књигама ријетко може пронаћи. И отворит ће неслућене могућности за враћање осмијеха на лица и задовољства у душе свима којима је хумор љепша страна живота и читалачке знатижеље.

На важност и вриједност ове књиге указали су и аутори предговора и рецензија, наши угледни афористи и зналци хумора и сатире: Владислав Влаховић, Александар Чотрић, Миладин Берић, Миле Ђорђијоски и Оливер Јанковић. Њихова стручна и зналачка ријеч најбоља је препорука читачима, али и књижевним критичарима да се озбиљније позабаве овом врстом стваралаштва и уврсте је као приоритете у духовном и хуморно-сатиричном просвјешћивању грађана и широких, а површно политички упућених, народних маса. И, свакако, непорецива препорука Деани Саиловић и другим писцима и антологичарима да наставе истраживати ово подручје и богатити га новим именима која се јављају, или ће се јавити на нашем афористичком небу и необрађеном стваралачком пољу.

Симптоматично је и симпатично што је приређивачица тему женског афоризма отворила и започела са примадонама дубоке и лијепе мисли у јужних Славена, какве су краљица Наталија Обреновић, ненадмашна књижевница Марија Јурић Загорка и позната пјесникиња Весна Парун. Тај тролист духовности, оставио је дубоког трага на литерарно стваралаштво не само на Балкану већ и знатно шире. То, утолико прије, што се до појаве афористичких зборника и антологија готово и није знало да су те три великанке културе, уз поезију, прозу и друге књижевне врсте, записивале и изузетно квалитетне и мисаоно дубоке и раскошне афоризме и епиграме. Прије 122 године (1897) културна икона свога времена, краљица Наталија Обреновић објавила је прву књигу афоризама. Била је то, уједно, и прва књига женског афоризма на нашим просторима. Ријеч је, заправо, о мудрим мислима у којима је поука и порука испред хумора и сатире, јер се од прве даме двора није ни могло очекивати да убада и исмијава власт којој је и сама припадала. Зато ће се у њезиној књизи наћи мисли попут ових: *За*

богаташе је једино извињење ако чине добро. И ... Девојка је анђео. Постарајте се да као жена не постане ђаво.

Ненадмашна романијерка Марија Јурић Загорка, уз новинарске, драмске и ине радове писала је и поучне духовите афоризме какви су: *Тко не зна бити свој господар, бит ће туђи слуга. Или... Лијепе жене никад немају непријатеља, већ само одбијене обожаватеље.* За разлику од Загорке, пјесникиња Весна Парун записује блиставу дефиницију: *Афоризам је афродизијак духа.* И без имало зазора од политике наглашава: *Политичари лажу, народ пролази.* Гина Мићић Буквић подсјећа да... *Истеривање правде доводи до неправде.* И мудро закључује: *Све крајности држи у свом средишту.* Позната афористица Даница Машић држи се актуелног тренутка па констатује: *Изградили су односе. Сад односе изграђено, док Розика Мочник признаје да... Богата понуда буди осјећај сиромаштва.* Слично размишља и Васка Јукић Марјановић која потврђује да: *Људи најчешће постају зли због добара.* За разлику од њих, Станка Јовановић Брајовић иронично примјећује: *Кома је остао образ, може да се слика.* Супротно вјерској теорији и модној освијештености, Олга Новак износи дијалектичку и непорециву тврдњу: *Не одијело. Мама и тата чине човјека! Што јест, јест! Уз ову истину, све друге теорије о постанку човјека падају у воду. Но, не пада у воду и теза Вишње Косовић како се: Мали људи траже тамо, гдје су велики изгубљени.*

Државне транзиције и друштвене демо(н)кратије, уз дивљачке ратове, донијеле су велике промјене на просторима гдје једни живе и уживају, а други тек животаре или се исељавају у бољи и стабилнији свијет. Тако су се и афористице прихватиле актуелних тема из свакодневља, прерађујући их у луцидне афоризме и хуморно-сатиричне мисли. У складу с тим, Миланка Мијовић се реферише на наше просторе лијепо-тужним ријечима: *Ни бољег поднебља, ни горег подземља.* А Седина Бркић у спортском духу додаје: *Славили смо побједу, све док нису стигли резултати.* Тако је било и у коцкарници, и у гледалишту, и на ратишту. Док залуђени славе, дотле мудри шуте и вриједно раде.

И плаћају данак лудости кроз коју су прошли; и интернационално освијештени и национално заслијепљени, с тим што ови други и данас слијепо слиједе властите трагове, настојећи пронаћи изгубљене побједе и добивене поразе. То, на срећу не занима Ленче Стоименову која потврђује како: *Ни једна политичка струја нема јефтину тарифу.* Све су скупе и све деру потрошаче, то јест гласаче. С тим се слаже и Јока Пророк која потврђује да... *Живимо у времену којег више нема.*

Али, има нешто што нас све заједно повезује и за шта Маја Давид каже: *У много чему смо слични. Привлаче нас разлике.* Афористицу Биљану Китић Чакар то баш пуно не занима, јер она признаје: *Слаба сам на намјештај.*

Посебно на шведски стол. Ако баш хоћете и сви ми смо подједнако оптерећени таквим слабостима и недостацима. Но, ваља нам даље до Љупке Цветанове која нам нуди афоризам: *Послужите се државом. Демократија части.* У благој инверзији, могло би се рећи и... послужите се демо(н)кратијом, држава части. Јер, има свакаквих држава. И оних које часте демо(н)кратијом, и оних које се часте новцем својих грађана. За све њих могу се писати и похвални и покудни афоризми. Као што за своју државу Селма Мусаефендић каже: *Босна је тунел на крају свјетла.* И не гријеши, пошто се у њој већ десетљећима куха на далеко познати босански лонац кога добрано запапреног, једу недужни грађани те земље, док они који су их задужили ждери месо и пију шампањац, скупа са страним туторима. Баш онако, како су за турског вакта и земана вино пиле аге сарајлије. Ако је у то доба тамо било вина, мимо ракије шљивовице. Драгана Пашић би томе придодала и ону мудру, готово па модифицирану народну изреку: *И зидови имају уши. Али, о томе ћуте као заливени.* Ма није баш све тако тајно и црно као што изгледа. Ето, један разочарани муж, како нам јавља Наташа Ђурчинска: *Продао је ормар. Комшију је дао гратис.* Бог да му душу прости. Зар баш није могао пронаћи неко боље и практичније рјешење за своју невјерну драгу, већ љубав јој дати онако ашићаре-гратис. Глухо било и ћораво, што би наш доброхотни народ рекао. А Јасмина Буква закључила ову афористичку бесједу ријечима: *Побјеже ми мисао. Спасила се сирота.*

И да не дужим... Све напријед казано и записано у, и, о антологији *Женско писмо*, у функцији је њеног читања и разумијевања на најбољи могући начин. Уз десетак и више цитираних афористича, ту је и плејада младих и старијих дама које пишу тако садржајне, умне и духовите афоризме, да ће бити права штета ако их и ви не прочитате.

Зато, на крају свега, потражите ову дубоко умну књигу у библиотекама, књижарама или код издавача, прочитајте је од прве до задња 400-сте странице и јавите приређивачици Деани Саиловић да настави сјајно одрађени посао и припреми друго, треће и ен-то допуњено издање. Оваква дјела не стварају се сваки дан, али би их свакога дана требало читати и славити као рођендан лијепој и духовитој књижевности.

А таква се данас тражи као лијек за наше напаћене душе и, ратом и чекањем посла изморена тијела. Хвала ти, Деана, заједно са свим коауторима за тај лијек, и реци нам гдје за њега можемо добити рецепт. Па нека кошта што кошта јер, ионако за нарушено здравље плаћамо многе бескорисне и штетне лијекове, и то, по највишој фармацеутској цијени.

Александар Чотрић

САТИРИЧАР ЧУДОТВОРАЦ

(Мирослав Средановић: *Крстареће мисли*, Београд: Алма, 2019)

У почетку је била реч. Највероватније она која је била део афоризма. Станислав Јежи Лец тврдио је да „и Бог говори цитатима“. Значи да је Творцу свега видљивог и невидљивог реч била најважнија. И сама реч је видљива и невидљива. Често се не види, али се увек осећа. Неке речи не може да види свако, већ само онај који има унутрашње чуло вида. Управо то чуло поседује аутор књиге пред нама.

Румунска принцеза, немачког порекла Елизабета, која је писала афоризме под уметничким псеудонимом Кармен Силва оставила је запис да је „афоризам као пчела: у њему је златни мед и отровни жалац“. Ово су одлике и стваралаштва Мирослава Средановића, сатиричара који убада и лечи („Пензионери су обезбеђени. За њих брину надрилекари, погребна предузећа и бирачки одбори.“); и руши и гради. („Доста је насиља. Нема више рушења ненародних режима.“); и подучава и забавља („Нама није лако потурити криви рог за праву свећу. Ми смо научили да хватамо и веће кривине.“); и засмејава и уозбиљава. („Нико са стране не треба да се меша у организовани криминал. То је озбиљан државни посао.“). Он не види све црно, већ уочава оно што би требало оцрнити. („Мусолинијеви фашисти су носили црне кошуље. У свету се и сада лудује за италијанском модом.“).

Писац збирке „Крстареће мисли“ доказује да је афоризам семе филозофије, књижевности и уметности. Објекат своје сатире не мрзи, већ жели да га промени, поправи и побољша. Средановић, на срећу, није Средановић. Наш писац доказује да је писање хумора озбиљан посао. Он је озбиљно неозбиљан, а најозбиљнији је када се шали. („Српски хумор и сатира су цењени у свету. Наши сатиричари умеју да сваку збиљу претворе у смејурију.“).

Једном је, пола у збиљи, пола у шали, српски песник и сатиричар Петар Пајић рекао да је „месец дана боравио на Дивчибарима, где је радио на једном афоризму“. Средановић заиста на тај начин приступа писању афоризама и стварању књиге. Он велику стену клеше, све док од ње не добије савршену скулптуру, а из мноштва речи и реченица бира оне које имају највише смисла и афоризме третира као „пажљиво редиговане романе“.

Склон је перманентном тражењу најбољих речи, њиховом складном редоследу, бирању најадекватнијих метафора, строгости у избору мисли за књигу, слагању афоризама по темама и логичком следу мисли.

Пољски писац Болеслав Валтер написао је да је „афоризам најкраћи пут до славе“. Али, ако неко у својој књижевној радионици ради попут Средановића, тај пут је и најтежи. Овај аутор не реагује на прву лопту, већ онда када изгради изгледну шансу за погодак циља. („Срби су преваранти. Подметали су НАТО агресору лажне циљеве.“);

Његови афоризми су као планински врхови испод којих су наслаге урођене мудрости, стеченог знања, проживљеног искуства, великог образовања, начитаности, занатске вештине, књижевног умећа и сензибилитета према читалачкој знатижељи. Средановићеве књиге нису само једна од цигли на зиду српске афористике, већ утаони каменови мудрости тог зида на којем су исписане неке од најзначајнијих „парола“ на српском језику. Хумор је малтер који повезује ове елементе у веома кохезивну, чврсту, пријемчиву и лепу структуру. Средановић је сатиричар који тутом засмејава, а пессимизмом шири оптимизам. („Публика је ражалостила сатиричара. Смејала се његовим афоризмима.“). И о обичним темама говори на необичан начин, а неразумљиво чини разумљивим. („Срби добро говоре стране језике. Једино не разумеју језик силе.“). Чаробњак је у језику, и од обичних речи ствара мудре и дубоке мисли. Увек настоји да у афоризму пружи нешто ново, невиђено, необично, другачије, самосвојно, што је у обиљу афоризама или онога што претендује да се тако назове, све теже, али Средановићу полази за руком и пером. Његови афоризми су оно што још нико никада није рекао и зато их је тешко, или немогуће заборавити.

Обичне реченице делују на свест, али његове продорне, афористичке инвективе делују и на подсвест и емоције. („Неки народи трпе притисак својих режима. Ми нашу демократију, тако рећи, и не осећамо.“). Средановићев афоризам је склад мисли и речи. У његовим убојитим мислима, правим *крстарећим мислима*, кондензовани су и импрегнирани: мудрост („Људи су велика тајна. Једни се праве луди, а други мисле да су паметни.“); изненађење („Од кукавице је постао јунак. Књижевног дела.“); духовитост („Живимо у смехотресној земљи. Ваљамо се од смеха.“); парадокс („Имамо писца као Марко Миљанов. И они су се под старост описменили.“); патриотски („Срби су некада били обесправљени. Сада им свет наноси своју правду.“) и морални став („Узалуд им покајничке брвнаре. За покајање им нису довољне ни саборне цркве.“). Човек који размишља на афористички начин је песник у души и поборник праведности. Само високоморална ми-

сао може да постане афоризам. Осим ових одлика, сентенце које исписује Средановић одликују рефлексивност, надахнуће и храброст.

Данашњи фокус на мудре изреке повезан је са развојем савременог друштва, са жељом људи да тачно и јасно изразе своје мисли у доба информативне експлозије, научно-технолошке револуције и невиденог убрзања темпа живота, јер је афоризам изузетно лаконски. Средановић је у току са свим савременим трендовима у светском и српском хумору и сатири, пажљиво прати продукцију својих колега и непрестано тежи иновацијама и тражењу нових тема и стилских праваца. Његове максиме изазивају вихор далекосежних асоцијација.

Велики немачки песник и мислилац Јохан Волфганг Гете поручио је да би „свакога дана требало да прочитамо барем једну мудру изреку“. Књига Мирослава Средановића дело је са мноштвом таквих изрека које могу да се прочитају и за један дан, али ја предлажем да се читају свакога дана, јер ће сваки дан учинити лепшим, бољим и лакшим.

„Сатиричари су чудотворци. Нашу стварност описују кратком причом“, сутерише нам писац ове књиге који је исти такав чудотворац и зато га је тешко описати кратком причом.

Данко Стојнић: „Мишићи 1“ (2019)

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Тамара Бушковић: „Фрагмент Б“ (фото-фрагмент, 2019)

Miroljub Todorović

DNEVNIK SIGNALIZMA : 1984-1989

(„Everest media“ – „Projekat Rastko“, Beograd, 2019)

Ponedjeljak, 13. februar 1984.

„Ima dana kad je povratak u život bolan i žalostan. Čovek napušta carstvo snova protiv svoje volje. Ništa se nije dogodilo osim što je čovjek spoznao da dublja i istinskija stvarnost pripada svijetu podsvijesti.

Tako sam jednog jutra i nehotice otvorio oči boreći se mahnito da se vratim u ono stanje blaženstva u kome me je san bio prenio. Toliko sam bio ojađen što sam se probudio da umalo što nisam proplakao. Sklopio sam oči i pokušao ponovo utonuti u onaj svijet iz kojeg sam bio onako nemilosrdno izbačen, ali uzalud.“

(Henri Miler)

*

Bio do štamparije. Korice „Štepa“ montirane su i knjiga je krenula u štampu. Obećavaju da će biti gotova do kraja nedelje. Ujedno dogovor za zbornik „Signalizam - avangardni stvaralački pokret“ (raniji naziv „Signal - 10“). Pošto sam od Kulturnog centra Beograda dobio 70.000,00 dinara za štampanje dogovorio sam se sa direktorom da za tu sumu objave šest tabaka zbornika (A5 format) 96 strana u 400 primeraka. Nisam imao ni snage ni volje da idem i vidim uslove u drugim štamparijama. Sam ću vršiti korekturu, tehničko uređenje i uraditi korice za koje mislim da već imam rešenje.

*

Profesor makedonskog jezika na Beogradskom Univerzitetu Vojislav I. Ilić zainteresovao se za signalizam. Pokazuje mi tekst „Fonostilematska komponenta u poetskom jeziku romantizma“ objavljen još pre dve godine u kome pominje „eksperimentalnu radionicu srpske avangardne škole signalizam“ i poziva se na Spasoja Vlajića i njegove „kompjutoeme“ iz „Književne reči“ od 10. marta 1982. godine. Profesor je zadužen da održi jedno predavanje o signalizmu u klubu na Čukarici (on je inače s Banovog brda). Ima već pripremljen tekst od ranije sa analizama pesama iz „Stepeništa“ na preko 30

strana. Pokazuje mi taj esej, obećava da će ga fotokopirati i dati mi kopiju. Tekst je uvrstio u knjigu koja mu uskoro izlazi u prištinskom „Jedinstvu“. Dajem profesoru, dirnut njegovom pažnjom, hrpu knjiga. Oduševljen je, jedva može da ih ponese. Za „Algol“, „Tekstum“, „Čorbu od mozga“, „Chinese erotism“ i još neke uopšte nije znao. Po onome što mi je pokazao očekujem od tog profe mnogo.

*

Oko šest hiljada britanskih pisaca primiće ovog meseca vladin ček na 365 dolara kao vrstu kompenzacije za to što se njihove knjige uzimaju iz biblioteka, čime se automatski smanjuje broj prodatih dela u knjižarama. Mada svota nije velika, značajna je kao rezultat 30-godišnjih napora britanskih autora da se izbore za svoja profesionalna prava.

*

Iz Švajcarske (Genève–Peney) Günther Ruch šalje svoj izvanredni časopis CLINCH broj 3 posvećen u celini vizuelnoj poeziji. CLINCH me podseća na brojne časopise vizuelne poezije iz ranih sedamdesetih koje sam dobijao i u kojima sam sarađivao.

*

Živan u Dobrinjskoj. Želi da piše za prosvetno–pedagoški zbornik svoje škole o mejl-artu pa sam mu dao materijale i pokazao brojne antologije, časopise i mejlartističke kataloge. Napomenuo je da ovih dana treba da ode do Bandića radi dogovora oko disertacije.

*

Razgovor sa Slobom Pavićevićem telefonom. „Koraci“ 11–12 (sa Kornhauzerovim tekstom) kasne zbog nekih nevolja u štampariji. Sloba se, inače, sve više priprema za potpun prelazak u svoje selo kraj Kragujevca. Gradiće kuću, farmu, napustiće posao u gradu i sasvim se posvetiti zemljoradnji i poeziji.

*

„Najjednostavnijim riječima rečeno jedan pjesnik stvara izvjestan lingvistički sistem koji nije više onaj sistem jezika u kojemu se on izražava, ali nije ni sistem jednog nepostojećeg jezika: on unosi obrasce organizovanog nereda u jedan sistem da bi mu povećao mogućnost informacije.“

(Umberto Eko)

Milutin Pejić

TRBENDA SILNI

(„Alma“, Beograd, 2019)

Poodavno je Trbenda bio preko glave preturio tri decenije. Da li je za to vrijeme sakupio više ili manje životnog iskustva nego velika većina njegovih vršnjaka, seoskih domaćina, čobana i drugih savremenika i da li je u tom dijelu života proživio više lijepog ili ružnog nego oni, teško bi iko mogao pouzdano reći. Ni sam to nije znao. Na svoju veliku sreću ili nesreću, o tome nikada nije mnogo ni razmišljao. Jednostavno, prihvatao je svoj život takvim kakav jeste kao svoju sudbinu, uklapao se u njene tokove bez truda ili opiranja, puštajući da ga nosi kao što Vrbas po svom dnu valja kameni oblutak koji se u njemu ko zna kada, kako i zašto našao. Do kada će ga valjati, kojom brzinom, da li će ga takvog nekad povodanj izbaciti na neki sprud i tu ga pokupiti nečija ruka ili će ga vodena matica takvog bespomoćnog lagano po tlu kotrljati, bezdušno strugati o drugo kamenje, strpljivo smanjivati i nositi sve do Save, Dunava ili Crnog mora – to niko nije mogao znati. O tome nije bilo vrijedno ni razmišljati. Sudbina je, iz samo njoj znanih razloga tako htjela i udesila da već u dvanaestoj godini ostane bez majke Anđelije, a u petnaestoj i bez oca Simeuna. Simeuna Silnog! Tako su ga zvali i tako o njemu godinama pričali. I dan-danas ga pod tim nadimkom „Silni“ pominje svako ko ga se bilo kojim povodom prisjeti. Često ga se prisjećao, o njemu drugima pričao i često taj njegov nadimak u priči isticao i sam Trbenda. Sve dok mu jednom, prije nekih desetak godina, pričom iznervirana baba Persa, tada još drčnija jezičara, nije očitala bukvicu:

– Kako te nije stid, kukavče crni, da svog oca igdje pominješ i da se još hvališ kako je bio čestit, vrijedan, snalažljiv, hrabar, od svakog poštovan i bogat domaćin? Zar nisi svjestan, beno jedna, da time u stvari cijelom svijtu objašnjavaš kakvo si ti govno od čovjeka kad si za samo par godina sve ono njegovo bogatstvo, koje je svojom čašću i umješnošću stekao, uspio propiti i prokockati i svojim neznanjem, ljenošću i nemarnošću svesti na samo ono malo trošne kućice i to jadno stado šugavih i šepavih ovaca. Da si to bar prokurvao, pa da te se koliko-toliko razumije i nešto ti se oprosti! Bar bi u tom slučaju neko od tebe nekakvu korist vidio. Ali, nisi! Ne umiješ ti žensko ni za onu stvar uhvatiti, a kamoli povaliti, ženiti se, djecu praviti i kuću kućiti. Isti si, vala, kao ovi naši veliki Srbi koji se pred svijetom u prsa busaju i na sva usta hvale kako je

Srbija nekad bila velika evropska sila i kako se na dvoru cara Dušana zlatnom kašikom jelo dok evropski carevi i kraljevi još ni drvene čestito nisu imali. Ne znaju, budaletine jalove i laprdave, bar da ćute i da našu današnju bruku i sramotu, što se svojom prošlošću ponosimo a sadašnjosti stidimo, bar malo prikriju...

Od tog dana Trbenda je postao drugi čovjek. U stvari, nije postao, već se samo pokazao upravo onakvim kakav stvarno i jeste bio, a što je tokom onih prethodnih godina bančenjem, javašlukom i hvalospjevima o svom pokojnom ocu vješto, a često i s velikom mukom, prikrivao – jadan, nejak, plašljiv, neuk, mnogim poslovima nevješt i mnogim životnim izazovima nedorastao, bez obzira na to što je tada već bio zašao u ozbiljne momačke godine. Što je, pak, najbitnije, od tada se kanio kocke i kafane i posvetio onome što je od nekad velikog očevo imanja ostalo. Možda bi tako postupio i da nije bilo tih baba Persinih riječi, jer više i nije imao naročito šta prokockati i propiti. Ali, i to povlačenje iz kafane i rđavog društva, i tu potpunu posvećenost skromnom seoskom imanju i stadu ovaca, koje mu je bilo jedina realna garancija iole podnošljivog života ili pukog preživljavanja, shvatao je kao normalni tok njegove životne sudbine, kojoj se nije vrijedilo suprotstavljati. Baš zato, taj prilično nesadržajan, paćenički i usamljениčki život, u kome su svi dani, mjeseci, pa i godine, bili nekako jednolično sivi, tumorni, zamorno dosadni i bezvezni, nije mu teško padao. Sada se s drugima družio samo onoliko koliko su to stvarne životne okolnosti nametale kao nužnost. Pritom je u svakoj prilici, pa i onda kada je imao mnogo razloga za ljutnju, vodio računa da se nikome ne zamjeri ili bilo kome ostane nešto dužan. Ženio se nije, niti je o ženama i ženidbi ikada, izuzev možda ponekad u dugim zimskim noćima kraj užarene furune, iole ozbiljno razmišljao. I to mu se činilo nekako normalnim i priličnim njemu takvom kakav jeste i sudbini kakva mu je bila određena. Gotovo da se ništa srećnijim ili nesrećnijim nije osjećao sada u odnosu na onaj period svog raskalašnog života. Jedino što mu je teško padalo, i iz dana u dan ga sve jače peklo, bio je taj osjećaj da ga drugi gledaju nekako sa visine, kao nekog ko je manje vrijedan od njih. Kao nekog ko se prema njima mora odnositi sa daleko više poštovanja nego oni prema njemu i kome se, kao što su to vrlo često radili oni čobani sa kojima se silom prilika najviše družio, mogu otvoreno, kad god im se prohtije, cerekati u lice. Sve se to, pak, počelo da mijenja onog jutra kad mu je Gara ojagnjila Mudonju, a iz temelja se promijenilo već onog dana kada je Mudonja kod crkve u Maglajanima napravio bajkoviti rusvaj i pokazao da mu među ovnovima nema ravna. Njegova stvarna veličina nije bila u tome što je izrastao u grdosiju, već što je kao neprikosnoveno najbolji ovan-predvodnik Trbendi vratio ljudski ponos i dostojanstvo.

Bojana Nikoletić

ŠESTORNA ŠTACIJA : KRATKE PRIČE

(„Privaut“, Beograd, 2019)

DVE DEVOJKE

Mobilni telefon joj je ispao iz ruke dok je pokušavala da snimi poster na jednom rapavom zidu i pao na trotoar. Poster je bio ispisan rukom a na njemu je bilo duhovito uputstvo za snalaženje u slučaju da vam se dogodi... Sanja nije mogla da shvati *šta*. Izgledao je kao nekadašnje zidne novine i sadržao i druga isto toliko duhovita uputstva za različite nezgodne i nepredviđene situacije. Stajalo je i nešto *od-do*, vreme. Ovde je bila noć, možda 22 ili 23 sata.

Tu su bile i dve devojke koje tu negde stanuju ili rade a često borave na samoj ulici. Odmah tu je i velika kapija sa zasvođenim prolazom u dvorište. Jedna podiže njen telefon – Sanji su ruke bile pune nekakvih stvari tako da nije mogla ništa. Devojka pozva svoj broj sa Sanjinog telefona pa odmičući telefon od uвета reče: „Ne radi, moj telefon ne zvoni.“ Pruži joj ga. Sanja uze telefon ispod svih stvari. Izgledao je manji.

Devojke joj ponudiše svog majstora za telefone. Sanja je, međutim, ožalošćeno-razočarana, telefon je još nov. I ona ga isprobava, nespretno, balansirajući stvarima u rukama. Stvarno nešto ne radi. Sanja ne može da poveruje u to. Ogleda se oko sebe, razmišlja.

Kuće sa takvim prolazima postoje u Savskoj ulici (bivša Slobodana Penezića). U stvarnosti su to nekadašnje zgrade za stanovanje podigute za socijalno ugrožene, velike, sa dvorištem, prava naselja iznutra. Svaka ima kupolu neobičnog oblika, izgleda kao neka vrsta šešira sa obodom i kuglom na vrhu – možda kao poklopac za čajnik.

- Sunce sija prejako za nas, - reče jedna devojka. – Mi se divimo odrazu meseca u vodi. Pa nas i to, čak, iznervira i hoćemo da poremetimo tu sliku jer, da vam kažem, možemo i mi kao voda da odražavamo nečiji lik. Vaš, recimo.

Izgledalo je da se druga slaže: - Da, - reče samo i pogleda je značajno.

Sanja ne reče ništa. Spusti sve stvari na trotoar da malo bolje pogleda svoj telefon. Vratila mu se veličina. Ona odahnu. *Radi*. Ekran se zasvetleo.

Devojke su nekud nestale.

Оливера Шестаков

ДО НЕКАЗАНОГ

(„Креативна радионица Балкан“, Београд, 2019)

РЕЧИ МАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА

Оно са чим се рађамо,
записано у генетском коду
и крштеници,
што носимо на уснама
у тренутку опраштања
са овоземаљским светом.

Оно што нам преци
остављају у аманет
и наслеђе
у последњем уздаху
и погледу.
Сведоци и трагови,
стоје одрастања.

Речи матерњег језика.
Знамо и пре него
што проговоримо.
Слушамо их
у постељици,
уљуљкани гласом
и откуцајима срца
мајке.

Речи матерњег језика.
Део тела и чула:
вид, слух, мирис
и укус шљива и малина
на језику и непцима.

Речи матерњег језика.
Радост када их чујемо
на улици у туђини,
као топли загрљај
пријатеља
и омамни мирис липа
из улице детињства.

Речи матерњег језика.
Говор лишћа у крошњама
храста и брезе
када дувају ветрови
са Старе планине
и Урала.

Речи матерњег језика.
Као језгро у ораху
ума и мисли,
златна нит
на ланеном платну
времена,
у средишту
где се укрштају
хоризонтале
и вертикале
постојања
и трајања.

Речи матерњег језика.

ДО НЕКАЗАНОГ

Ослоњена на тишину,
обавијена шалом
од нежне тмине,
пуштам корене дубоко,
у топлоту родне земље,
у прапочетак
матерњег језика.

Мрвим сате и тренутке,
сејем семе азбуке у земљу црницу,
измешану од мисли и надања,
да из њих са јутром никну
златни сунцокрети.

На тој земљи узгајам веру
у доброту и љубав,
заливам је редовно
водом са извора
животне мудрости.

А онда жељно чекам
нове цветове,
погледом што Сунце прате,
да им ветар златни прах полена
развеје преко граница,
које сам себи поставила,
до неслућеног и неказаног.

САМО ДА ДОХВАТИМ СТИХ

Пропета на прсте високо
да дохватим стих,
са полице утехе.
Надахнуће је ту негде
у тегли слатког
од шумских јагода.

Из кутије од брезове коре
извадићу речи,
речи матерњег језика,
сложене у Буквар
ћирилице.

Замирисаће стихови
просути на белом папиру,
речи потекле као слапови
да исклепцу камен времена,
као вода бистра, моћна.

Мирослав Средановић

КРСТАРЕЋЕ МИСЛИ

(„Алма“, Београд, 2019)

Ћирило и Методије не би сада могли да проповедају православље.
Учења им нису усаглашена са Новим светским поретком.

У свету нас потцењују. Свет није још упознао наше умишљене величине.

Политичари једни другима указују почести.
Смештају се на ђубриште историје.

Неки народи трпе притисак својих режима.
Ми нашу демократију и не осећамо.

Балкански лидери се не мире са лошим међусобним односима.
Успели су да их и погоршају.

Околности су се промениле. Шпијуни раде јавно, а полиција тајно.

Имигранти из Африке долазе у Европу у узвратну посету.
Враћају јој њене освајачке походе.

Имамо хумано друштво. Једино га кваре међуљудски односи.

Србија није ничији сателит. Србија има своју криву путању.

Мусолинијеви фашисти су носили црне кошуље.
У свету се и сада лудује за италијанском модом.

Балканске државице су увеле Русији санкције.
Тек ће сада са Русијом имати посла.

Срби више не ратују. Подмирили су туђе интересе.

Спортски клубови су стекли међународни углед.
Привукли су на стадионе и стране хулигане.

Србија нема море. У Србији народ таласа.

Од кукавице је постао јунак. Књижевног дела.

Политичари једне друге позивају на белу црту. Па ко је први одува.

Свакога дана се загледамо у читуље. Проверавамо кога је запало да иде
у царство небеско.

Публика је ражалостила афористичара. Смејала се његовим
афоризмима.

Гладном народу је свеједно шта ће му пасти с неба. Пекиншка патка
или америчка ћурка.

Грађани су маштовити. У тањиру виде и оно чега нема.

ИЗ РУКОПИСА

Тамара Бушковић: „Palm“ (цртеж у боји, 2014)

Лаура Гаравалья
(Laura Garavaglia)

Lontananza

Al chiostro delle bibite
il sole si riflette sui tavoli ormai vecchi.
Pomeriggio di luce, passi lenti.
Parole sospese tra i silenzi.
Zurigo è un lampo e il cielo s'impiglia
nelle guglie dei campanili.
La statua di Zwingli
misura il suo dolore
nelle composte austerità del bronzo.
Mentre ci salutiamo
i pensieri annegano
nei mulinelli rapidi del fiume.

Laura Garavaglia

Живко Вујић

ПОМЕНУЛО СЕ – НЕ ПОНОВИЛО СЕ

Ово је 2019. година. Они који су 1969. рођени, сада имају 50 година. Такви знају да су те године рођени, али се не сјећају шта је тада задесило Бању Луку. Они не морају (јер не могу) да се тога сјећају. Не могу да се сјећају ни они који су рођени после 1969. године, јер они сада имају мање од 50 година... Али неко би требало да словом сјећања сачува тешку и горку успомену на горку и тешку 1969. годину.

Овом малом игром бројки покушало се рећи како живот наставља да броји године и после катастрофе. Живот одбројава дане и после смрти, исто као и прије ње, само се они двоструко брже заборављају, јер одлазе и нестају они који су их памтили. Али не умиру само људи. Умиру и нестају улице, школе, болнице, дворишта, куће, зграде... Умиру сјећања. А док сјећања не умру, она покрећу, откривају и повезују удаљености времена. Савлађују стање заборава.

Данас, када сам поново на бањолучком везу душе препуном шаренила младости, Бања Лука је у том шару тренутак одушевљења. Прохујали вез корака који су исплеле моје ноге по тротоарима и улицама дражи сјећања, покреће успомене, прожима из дубине, враћа жубор младости...

Јер, ја сам те, вољена Бања Луко, испраћао вечерима у несанице, дочекивао јутром будну и одморну, сретао дневно неколико пута, миловао чежњутљивим погледом у пролазу, осмијехом поздрављао нечију наду, застајкивао на улазу у библиотеку надахнућа, испробавао нове ципеле у продавници жеља, убацивао писма у поштанско сандуче тајни, прелиставао књижевне часописе у Парку на клупи хладовине, умивао се на Кочићевом извору приповједања, махао лептиру на ружичњаку дјечаштва, застајкивао испред књижаре свемоћних наслова, осмијехивао се голубовима који су се задириковали док сам пролазио поред зидина Кастела, отпоздрављао некога на Градском мосту чежње, и најзад се појавио у Улици Марка Краљевића, ускочио, ненајављен, у оазу својих мисли, привио облоге сјећања на ожиљке свога срца:

Ко се још сјећа гдје је била Средња медицинска школа? Колико је било факултета прије потреса? Када је основан Универзитетски центар на десној обали Врбаса? Сјећате ли се Бање Луке без робних кућа? Знате ли на којем је мјесту била прва самопослуга у Господској? Како је изгледао Борик са запуштеним лединама по којима су краве пасле? Да ли се сјећате брежуљка Старчевице по којима је тог октобра задњи пут обран кукуруз? Сјећате ли се Пасколине циглане по којој су те године посљедњи пут сакупљане зреле шљиве? Памти ли неко жељезничку пругу у самом центру града и рампу пред Градским парком...?

Ко се још сјећа испраћаја и дочека ђака на Градском стадиону? Неки од њих ће ове године прославити педесет година матуре. Сјећате ли се оних који су завршавали разреде у приморским одмаралиштима и тамо зачели нове љубави без којих Град не био оно што јесте...? Неки од њих су, данас, пензионери.

Петнаест основних, дванаест средњих, три више школе и један факултет (Технички) били су онеспособљени за рад. У клупе ван града на Врбасу морало је сјести 9.341 од укупно 12.991 основца, 6.008 од укупно 9.096 средњошколаца и студената... Поменуло се – не поновило се!

Памтите ли да је у земљотресу оштећено више од 17.000 станова у друштвеном и индивидуалном (како се тада звало) власништву, да је болница са 1.200 кревета потпуно онеспособљена? Знате ли колико је, у то вријеме, било аутомобила на улицама, бензинских пумпи, пекара, телевизора и замрзивача у становима...? То сам хтио да вас питам.

Јесте ли читали шта је тада забиљежила локална штампа?

„У катастрофалном земљотресу десетак грађана изгубило је животе (подаци нису коначни), а материјална штета – нанесена привредним и другим објектима, као и стамбеном фонду – веома је велика. Проћи ће доста времена док се

залијече ране нанесене читавом једном крају, кога насељава око милион становника", пише испод једне фотографије на 1. страници „Гласа“ бр. 1276 од 3. новембра 1969. који је тада излазио понедељком.

„Велики број Бањолучана – рачуна се око 40.000 – провео је прошле недјеље дане и ноћи под ведрим небом. Првих дана није било довољно шатора, па се спава-ло на душецима, на мразу и при температури која се кретала око нуле“, запи-сано је испод друге фотографије на 2. страници „Гласа“ бр. 1276.

„...Солидарност југословенских људи још једном се потврђује на дјелу, онда кад је то и најпотребније. То нам даје снаге да се уздамо да ћемо једног дана опет имати свој град...“ („Глас“, 3. новембра 1969)

Ето, то сам хтио да вам пренесем са пожутјелих страница. И да кажем да није више како је некад било. Није више како је било прије недјеље и по-недјељка 26. и 27. октобра 1969.

Земљотреси опомињу и подсјећају:

Нема оне куће и моје мале подстанарске собице на десној обали Врбаса код Градског моста. На том мјесту је сада кафана „Тихе ноћи“. Нема биоскопа „Врбас“. Ту је сада роштиљница „Биљана“. Нема Гимназије – на том простору су Народна и универзитетска библиотека, Музеј Републике Српске, Дјечје позориште и Омладински дом. Нема Ђачког дома „Веселин Маслеша“. Ту је сада предузеће „Водовод“.

Нема више стаклорезачке радње на почетку данашњег Булеvara Цара Душана у којој сам купио стакло да бих њиме замијенио поломљено од удара лопте на школском прозору. Сада је ту пословни центар „Екватор“.

Онај мост преко Црквене (испред садашње књижаре „Култура“), проширио се неколико стотина метара (узводно и низводно) и постао најшири „мост“ који становници овог града памте (бетонирано и прекривено корито 1972). Нема оне чувене баште старог Дома армије у коју смо долазили на играчке. Ту је сада нешто друго, а и да није, одавно нам није до игре. Нема велелепног „Титаника“, те нејепше и најдуже зграде. Нема продавница „Спорт“ и „Беко“, ни конфекције „Стандард“. Нема ни здрављака „Јадран“ у приземљу до „Паласа“. Ту је сада робна кућа „Боска“. Колико сам само у „Јадрану“ отворио стаклених боца пуних млијека, а у продавници „Стандард“ купио прво одијело на кредит, које је тада коштало двије просјечне радничке плате.

Нема „Експрес-ресторана“. Наслиједио га је пословни центар „Адриа“ који то више није. Колико сам само у том ресторану појео бурека и соло сатараша! Нема ресторана „Соко“. Ту су сада нове робне куће. Колико сам пута у том ресторанчићу вечерао палачинке или јаја на око...! И кришом пратио покрете конобарице Мире.

Нема Дома студената код Градског моста. Ту је сада нова црква... Нема жељезничке ни аутобуске станице у центру града. На тим мјестима су Умјетничка галерија и 64 шаховска поља око којих се безмало свакодневно окупљају наши пензионери.

Нема много тога, јер је срушио земљотрес. Али сјећање није могао да сруши. Оно блиједи, али траје док трају они који су доживјели ово о чему читате.

Али, има Бања Лука много новог: има нових мостова и улица, кружних токова и фонтана, кућа и стамбених зграда, нових школа и библиотеке, болница и апотека, пословних центара и факултета, нових бензинских пумпи и кафића, ресторана и пекара... И има много нових имена на спомен-плочама и у монографијама, и много нових, и најновијих, придошлих а протјераних, и оних новорођених становника...

И има много уличних часовника од којих само један показује оно вријеме које је стало. Његове су се казаљке потресле и укочиле (од страха): мања на девет, већа на бројци једанаест. Оне су се зауставиле, али се живот Крајишке љепотице није зауставио. Оне, и овај намјерни излет у прошло вријеме, желе да подсјете на то да је живот наставио да одбројава дане послије 27. октобра, оне давне, за некога никад заборављене, 1969. године – го-

дине катастрофалног земљотреса у Крајини. На то сам хтио да вас подсјетим.

Шта је Бања Лука педесет година послвије?

Бања Лука је ове 2019. године оно што је дио нас, оно што свакодневно изговарамо и волимо, оно што је наше, јер је и моје и твоје. Она је јутарњи сунчев пољубац на роси младости, алеја (дјевојачких) испреплетених жеља, дрворед (дјечачких) немирних успомена, ријека (романтично) заљубљених душа у плаветнило зоре над Врбасом...

Бања Лука није оно што је некад била. Она је сада најљепши и највећи град једног од два дијела земље коју неки (оправдано, или не) називају Биједа и Хаос (БиХ).

Она је данас љепша него икада прије. Изговара(ј)мо с поносом њено име! Била је прије нас, надживјеће и многе генерације које ће шетати њеним тротоарима послвије нас. Надживјеће сјећања на земљотресе... Живот није стао, јер вријеме није стало (осим на часовнику испред некадашњег Титаника). Ријека времена је наставила да тече кроз срце љепотице, као кроз ова кривудава и пјенушава сјећања тешка као млински камен...

Гдје сте тада били (ако вас је било)? Колико сте тада имали година? Да ли сте ове деветнаесте године трећег хришћанског миленијума покренули заустављени точак успомена из пукотина времена и хладних рушевина заборава? И да ли сте се, прије педесет година, уплашили трептаја Неба од кога је Земља задрхтала?

Само сам то хтио да вас питам...

И да поновим: поменуло се – не поновило се!

Слободан Вукановић

ХОР СА МАСКАМА, СТАМПЕДОМ, ВРИШТАЊЕМ, ГАЖЕЊЕМ...

Лица : Радозналац, Уплашени, Пролазник 1, 2, 3 , Сунцокрет, Шаргарепа, Вјеверица, Славуј, Ружа

(Долазе појединачно, онда групе. Ствара се руља, са маскама Атиле, Наполеона, Хитлера, Стаљина. Њихови кораци, у почетку тихи, а онда све бучнији. Марширају...)

Радозналац: Ко су ови ?

Уплашени: Ћути да те не чују. Они су Хорор Богови.

Радозналац: Нијесам чуо за тај хор.

Уплашени: Хорор Богови.

Радозналац: Не разумијем. Никад чуо.

Уплашени: Пстст... тише.

(Скидају маске Атиле, Наполеона, Хитлера, Стаљина, стављају религијске симболе: крстове, полумјесец и остале). Марширају. Бучно изговарају: Уууу...Бубу...Бубу...Уууу...

Долазе весели, раздрагани: Сунцокрет, Шаргарепа, Вјеверица, Славуј, Ружа.

Пролазник Први: Ови су лијек за очи (маше им).

Радозналац: Ево твог хора, јуриша. Ноге су им мине, глас громови.

Пролазник Први: Да је мој хор, не бих бјежао.

(Прегазили су Сунцокрет, Шаргарепу, Вјеверицу, Славуја, Ружу.)

Чује се јака: Уууу... Бууу... Ууу... Бууу, Уууу... Бууу...

Пролазник Први: Ништа нијесам... Случајно сам... У ћутању је сигурност.

Радозналац: Импресиван овај хор. Химна им дјелује убједљиво.

Уплашени: Не разумијем се у музику.

Наилази руља: Уууу... Буууу... Уууу.

Радозналац: Ови таласају, пјене, носе. Њихови гласови стварају историју, они су омча.

Уплашени: Није ми јасно.
Руља: Уууу...Бубубу...
Радозналац (бјежи): Научио сам...
Уплашени: Шта ја треба... (преко њега руља)
Пролазник Други (изнад Уплашеног): Није умио да откључа Врата.
Пролазник Трећи: Како?
Пролазник Други: За све је тражио Кључ, а никад није умио да откључа.
Пролазник Трећи: И ја ... Мостове.
Пролазник Други: Градите Мостове, дивим се градитељима.
Пролазник Трећи: Ја бих преко Моста...
Пролазник Други: Па... прећи.
Пролазник Трећи: Ти га сагради.
Пролазник Други: Ја заобилазим...
Пролазник Трећи: Мостове.
Пролазник Други: Не, препреке. Буди Трагач.
Пролазник Трећи: Трагач?
Пролазник Други: Тражи Мост и Прозор.
Пролазник Трећи: Кад ћу знати да сам их нашао?
Пролазник Други: Ако се вратиш, значи да си...
Пролазник Трећи: Да сам... Да сам?
Пролазник Други (одлази).
Пролазник Трећи: Значи да сам... Оооооо... Неее ...
Пролазник Први: Мост, Прозор, Излаз – лексикон за лаковјерне –
Чланови повреде уставних права, угрожавање сигурности, достојанства и
права на слободу. Хор мијења маске и тактику. И омче су им у неколико ва-
ријанти.

Пролазник Први бјежи, Руља за њим.

Руља: Уууууу.... Бубубубубу... Гагагагазизизи... Уууууууу...

Приповједач: Шта је било даље ?

Руља: Ууууууууу... Гагагагазизизи... Уууууууу....

ГУЈА

У планинском селу Присоју, на љутом камењару, ухвати Радован змију шарку, па је наред раскрснице, пред очима згранутог света, омота себи око врата чврсто је држећи штипаљком прстију изнад саме главе. Затим разви тај живи обруч од кога се другима дизала коса на глави и спусти гују на голу подлактицу. Она се грчила, покушавала да склизне низ њу, али никако није могла да збаци ту чврсту штипаљку, саздану од Радовановог палца и кажипрста. Само је, у немоћи, бесно палацала језиком.

– У огањ! У огањ гују! – избеумљена маса изгуби стрпљење.

Радован се опираше тврдећи да је змија „живи створ ки сваки други“, али светина зашкрипа зубима претећи да ће и њега, „са све њу“, у кречану! На то је морао да попусти будући да су закрвављене очи масе говориле да се она не шали. И пошто је у Чединој авлији већ други дан буктала кречана, Радован се безвољно примаче усијаном окну и хладно клупко хитну на њено врело дно. Тек тада маса одахну и радознало се привуче усијаном гроглу из кога су лизали пламени језици. Учини им се да чују како гуја цврчи и лепо осећаху мирис нагорелог меса. Најзад им паде камен са срца и страх ишчезе из очију.

Кад сутрадан увече Чеда угаси кречану, остави је да се охлади, а онда поче да разваљује ђемер. Око њега се одмах окупише Присојчани који са задовољством причаху како је гуја „зачас букнула“ и како су јој „семе затрели“. Но, на дну кречане одједном угледаше нетакнуту змијску кошуљу, ни опрљену ватром! Празна змијска кошуљица, а од љуте отровнице ни кошчице, нити било каквог трага! Згледаше се у чуду и жмарци им узмиле-ше уз тела. Било је очигледно да се змијурина измигољила из танушне кошуљице и некуд одмаглила из ватреног пакла који јој није могао баш ништа. А ту сиву кошуљицу, ишарану цик-цак линијама, намерно је оставила као знак ругања Присојчанима, а и као претњу и опомену.

Увуче се зла слутња у крв Присојчана. Листом помислише да је то некаква, лукаво смишљена ујдурма сулудог Радована („Мајка му се никад не обрадовала!“), са сотоном повезаног. Зграбише мотке и глоговаче, па се сјурише пред Радованов кућерак. Дозиваху, дозиваху, али узалуд! Потом, запењени од срџбе, извалише врата, али Радован као да је у земљу пропао.

– Побег'о с гују посестриму!

– И мати му била вештица!
– Ће га нађемо, па макар на крај света!
– Ће му суди мотка! – шкрипаху сељаци зубима и колутаху закрва-
вљеним очима.

Претражише лутове, појате и вододерине, завирише у пећину, у један полузатрпани бунар, па чак и у гробље, али од Радована ни трага, ни гласа! Нестао као привиђење!

А за то време гуја осветница вукла се по плотовима и торовима, ишла од ђубришта до бунара, увлачила се у амбаре и димњаке. Чак се и под препове завлачила и свуда сејала јаја, на стотине, на хиљаде! Упече сунце петровданско и излегоше се прве змијице. А затим љуску пробише друге, па треће... И размилеше се по оборима, по авлијама, по кошевима, по баштама... Све чешће се чујаше врисак деце, све чешће севаху сељачке виле, али узалуд! Село преплавише љуте отровнице! Висиле су са грана, протурале зле језике из пластова сена, уједале краве за ноздрве и вимена, омотавале се псима око вратова... Чак су и у кладенце ноћу отров бљувале! Брзо се умножавао број уједених, а свеже хумке на гробљу било је све теже избројати. Већ око Велике госпојине расрђених гуја било је толико да се и у децје љуљке почеше завлачити и чеда уједати.

Никакве молбе Богу, а ни вишедневне молитве, не помогоше. Чак и црквени звоник постаде легло шарки, а ни олтар не мимоиђоше. Немоћ и очајање мештана пређе у панику. А онда, уочи Светог Јована Главосека, поп окупи народ и признаде, тешка срца, да нема другог решења, него да се селе и то одмах! Зграбише уплакану децу у наручје, понеше по проју-две у торбама и покоју чергу – да се огрну за хладних ноћи. Пред сам сутон цело село крену да тражи срећну земљу коју није опоганили семе змијско.

Те ноћи на несталог Радована паде вечно проклетство!

Зорица Пауновић

ЈАГЊЕЋЕ УШИ

СВИТАЊЕ (ДАН КАДА ЈЕ КАМЕН ГУРАО СИЗИФА)

У даљини се чула песма

„Зора руди, дан се бели,

А ја морам...”

Морам.

– Хајде, устај, висине нас чекају, буди камен Сизифа.

– Ммммм... промешкољи се Сизиф, и лењо се окрете на другу страну.

На уснама му се видео осмех.

– Хајде, устај, не одустаје камен, видеће нас свевидећи.

– Још само мало. Одмори се од мојих руку. Сањао сам... сањао сам, пали су Богови.

– Е, туго моја, заплака камен и погура Сизифа уз литицу.

ОПЛОДИ НА ВОДИ (ЈЕДНОЧИНКА СА ХОРО(РО)М НА КРАЈУ)

– А како на води, упита мали Перица, кад је рупа и даље тамо на трамвајској станици ?

– Ништа ти, Перице, не знаш. Та ти је рупа за сиротињу. Уосталом, ниси ти ни задужен за повећање наталитета, ти си Онај који одлази. Читаш ли новине, усељени први станари у кулу А.

– Аааааа, а где је Б(е)?

Бееееееееееееееееееее!

У ЦАРА ТРОЈАНА ЈАГЊЕЋЕ УШИ

После злобници кажу да не мисли држава на сељаке. Мисли, мисли. Пропаде од толико размишљања.

Ево, пре пар година давали сељацима овце. Некоме овце, некоме новце. Овце на кредит, па кад се размноже да вратиш, а новце за цабе.

Мени западе оно прво. Узмем пет женских и једног овнића, није то к'о код људи, један на једну како Бог заповеда (ал' све га мање слушају). Овде један добар овнић на пет овчица сааасвим довољан.

Хтео сам ја ону расу романовски, лепо ми некако звучи, а и близне се, брзо би до великог стада дошао и то без лагања и обећавања (кад могу други стадо, што не би и ја), ал' рекоше ми јок! Европски пут нема алтернативу, не гледај на ту страну, добићеш „il de frans“!

Добро, де, мислим, нису нам браћа ко Руси, ал' савезници нам кобајаги били. Некад. Можебит' мало јуче.

Пристанем и на те „il de frans“, ако нису баш за размножавање, за клање су добре, а нама Србима ионако приписују да волимо тај спорт, ко да смо ми бомбе бацали на тамо неку Европу и Америку, и ишли им у госте не да црнчимо, него да кољемо.

Добро, добро, европски пут, знам, сто вам путева наопаких...

Дотераше ми моје овце, ма која сорта! Ко зна из чије су их авлије, у чијем обору наватали, а тамо сместили моје францускиње!

Шта ћу, ни деда ми се, ни покојни отац, у политику нису мешали, нису људи волели да се каљају ни да се клањају (више се склањали од будала, лопова и нерадника), па нећу ни ја. Зато ми овако и иде, не иде. Дан и комад. Ћутим. И трпим. Гледам своја посла. Ко сам ја да судим, има негде нека виша правда, има. Све се то преокрене.

Прођоше две године, време да се враћа кредит. Дођоше исти они што ми дотераше моје *Ovis aries*, моје праменке (ма какве францускиње, причали ми људи где су завршиле), и поведем их да одаберу шест јагањаца па да се разилазимо, цару цареву...

Е мој брате! У овој држави не мо'ш ни да се раздужиш кад ти 'оћеш!

Не ваљају им кажу јагањци, нису то те уши!

Па сунце вам ваше безобразно, шта сте посејали то и жањете. Од ваших оваца и од вашег овна што ми дадoste, нисам их ја правио!!!

Па ти сад види!

Има шта и да видиш.

Да прочиташ.

Веле, извозићемо јагњад у Кину! Зар овако ушате, мој Тројане? Па ми их ни за Ибарску магистралу немамо.

Како да се задужујем, а још сам у дужничком ропству?

'Бем ти те уши!

Александар Баљак

ЖИВЧАНИ ИНСТРУМЕНТ

✱

Велико говно неће тек тако да оде. Треба неколико пута повући воду.

✱

Владар се окружио најгорима јер не воли да се истиче.

✱

Истина о нама је отишла у свет. Овде за њу није било места.

✱

Истина се крије од јавности. Има страх од јавног наступа.

✱

Аларм је живчани инструмент.

✱

Газили сте по нашем поносу док га је било. Сада нам не можете ништа.

✱

Да ли је ово предизборна кампања или је вођа чопора у терању?

✱

Долазићемо све док не одеш!

✱

И кад каже да су два и два четири, то треба најмање три пута проверити.

✱

Извукли бисмо се из гована да је било стани-пани.

✱

Како да не попиздиш кад ти све докурчи?

Касно је за нови почетак. То би нас пресекао у старту.

Ма пусти то, него реци ти нама како је живети без мозга?

Моја кућна вага има проблем с тежином, а не ја!
Не може више да измери колико имам килограма.

Највише ми иду на курац они који никако да пређу на ствар.

Нема више избора по твојим правилима! Што си крао – крао си; што си
срао – срао си!

Он је страни плаћеник и домаћи издајник. Светски, а наш!

Он није говно од човека! У њему нема ничег људског.

Онима које газиш ниси ни до колена!

Полиција је криминалцима за петама. Иде стопама криминала.

Само они који не желе да виде, не виде наше невиђене успехе.

Слобода је светиња која се мора чувати. Зато је у изолацији и под
сталним надзором.

У нашој кући је разбојничка банда. Зато смо стално на улици.

Ђорђе Оташевић

КУЋНИ ЛЉУБИМЦИ

✱

Логично је што проститутке зарађују мање од политичара.
Мање се и курвају.

✱

Врло си младолик – рече жена љубавнику. Имаш пишу као дечачић.

✱

Добро је што наркомани нису ветар. Они би дували сваки дан.

✱

Мојим чековима је хладно. Без покрића су.

✱

На банкомату подижем толико мале своте да се увек појави порука хоћу ли
жваку уместо пара.

✱

Надам се да у ЕУ нећемо бити четрдесет година. Можда нам смање казну.

✱

Наши аналгетици су најбољи. Боли глава какви су!

✱

Окривљени је веровао да неће бити осуђен на смрт вешањем,
али је извисио.

✱

Перверзњак! Кућни љубимци су му чворак и јеж.

✱

Свингери не пију обичну кафу. Искључиво два у једну и три у једну.

Жуљају ме неразгажене ципеле, али ћу проблем решити у ходу.

Знамо да је од десет обешених један невин, али не знамо који.
Одговор на то питање виси у ваздуху.

Са Западом имамо одличне односе. Само нам се поза не свиђа.

У штали је више балеге него што краве обично избаце. Ту нешто смрди.

Србија ми је мајка. Запад ми није отац, али обавља све брачне дужности.

Џаба сам купио диплому. Код нас се знање мало цени.

Након плаве коверте, доктор ме је брзо излечио. Он је моју болест узео
здроаво за готово.

Србија је лепа и очувана земља, чије су границе одређене Уставом.
Могућ договор.

Расписан је конкурс за тестера крематоријума.
Од запослених се очекује да изгарају на послу.

Сви у мојој фамилији имају повећан број леукоцита. То нам је у крви.

Чим је ломача почела да гори, осуђеник се изнервирао. Баш се лако пали.

Радник у фабрици паштета упao је у машину за млевење меса.
А био је добар човек, на леба да га мажеш.

НОВИ ГЛАСОВИ

Тамара Бушковић: „Дрво“ (боја на стаклу, 2019)

ЦРНА КУТИЈА

Боље да је заувек остала затворена, запечаћена. Да ју је оставила на тавану, да пропада у мемли и прабини; да ју је бацила низ реку да оде у неповрат – из реке у море, из мора у океан и нестане за сва времена; да ју је изгорела шибицом и бензином... Али, не. Била је отворена. Све успомене су нагло испуриле. Као да је неко пустио славину на чесми и заборавио да је затвори: вода је текла и текла, потопила све пред собом. Цео живот је био уташен, уташен изнова. Не, кутија није смела да буде дирана, како је то заборавила? Знала је да њен садржај не може поднети.

Као девојчица била је веома радознало дете. „Мама, зашто куца овако пије воду?“, „Тата, зашто људи имају две ноге, а животиње чак четири?“, „Бако, бако, како се прави чоколадни колач који толико волим?“, „Деко, како то да си толико остарео, а кажеш да си био мали као ја?“. Никад јој није нестајало питања, никада није престајала да се замишља над чудима света. Није ни онда када је напунила тридесет година и када је морала да буде „зрела и одговорна особа“. Морала је она то и са двадесет, на пример, али рецимо да је сада „баш, баш морала“. Није јој се то свиђало. Зашто мора да одрасте? Овај живот је исувише озбиљан да би се она тек тако упустила у њега.

Са седамнаест је почела да ближе упознаје свет. Као гимназијалка, кренула је да излази са другарицама у шетњу, да остаје до једанаест сати ноћу (за појам њених строгих родитеља и то је било превише, али скоро па је пунолетна и некако су јој дозволили). Тада га је приметила сасвим случајно. Био је три године старији од ње. Сударили су се на улици, а њему је из руку испала кеса пуна којечега (како филмски!). На брзину је рекао „Извини“, покупио своје ствари и журно отишао. Насред улице остала је једна АС/DC налепница (амблем који се залепи на ранац, на пример). Задржала је то у нади да ће га опет видети и вратити му. Тај ужурбани осмех је морао да остане у њеној глави. Од тог дана је кренула да слуша његову омиљену групу, како је веровала, тако би га боље упознала.

Има деветнаест година. Младића са улице са којим се сударила пре две године није срела поново. Све до тог дана. Била је бруцош Филолошког факултета. Често је пролазила поред Музичке академије. Тамо га је срела. Препознала га је само по осмеху. Некако је наслутила да мора да је студент

баш Академије и тако се и испоставило. Једног дана јој је пришао док је седела на клупи у оближњем парку са другарицом.

– Ти си она мала која ми је пре две године узела AC/DC налепницу и није ми је вратила. То баш није лепо од тебе.

– Вратићу је. Ја, ја... Сачувала сам је баш да бих ти је вратила, али нисам те поново видеала.

– Шалим се. Задржи је слободно. Имам милион таквих. Одувек обожавам ту групу и њихову музику. А то што се нисмо срели поново... Велики је ово град. Само... Ја сам тебе виђао...

Иза леђа је крио нешто.

– Изволи! Некако мислим да волиш зумбуле! Привиђа ми се тако.

– Како си знао! То ми је омиљено цвеће! Хвала!

Од тог дана нису се растајали. Он је стално долазио испред њеног факултета, чекао је и пратио кући. Она се искрадала увече и одлазила на састанке са њим који су трајали по целу ноћ. Шетња, тишина, само њих двоје...

За првих месец дана њихове везе добила је нарезани CD са одабраним песмама њихове омиљене групе, оне која их је и спојила – AC/DC. Слушали су је заједно изнова и изнова.

Шест месеци забављања обележио је концерт романтичног бенда. Онај од оних на које иду заљубљени. Удубе се у музику и слушајући је забораве на цео свет, остану само њих двоје. Сачувала је карту са посебним датумом.

Двадесети рођендан прославила је насамом са њим. Знао је да буде романтичан, онако, као на филму (филмски су се и први пут среди, ако се сећате). Вечера уз свеће, плес уз сентиш музику, мала црна хаљина... Поклонио јој је албум са сликама из претходног периода: година дана љубави. *Ено их загрљени на улици! А овде певају на микрофону (празна боца кока-коле од пола литра). Ха, види их, маскирали су се за неки хуманитарни маскенбал: она је Звончица, а он Петар Пан (обоје никада нису хтели да одрасту). Па они лете (да, скакали су падобраном, заједно, само тако су се и усудили)!*

Две године забављања, три године везе, четири године луде љубави...

На петогодишњицу су били одвојени. Први пут се десило да на неки јубилеј нису били заједно. Морао је да оде пословно из града. Било јој је чудно. Како ће на овај дан без њега? Да би скренула мисли, журила је у библиотеку како би узела књиге и затрпала се њима само да не мисли на њега и на то како јој страшно недостаје.

Није се јављао, а био је недоступан када је пробала да она њега позове... Прошао је тако цео дан у ишчекивању. Ништа... Језа је кренула да јој струји телом. Нешто му се десило! Мора да му се нешто ужасно десило!

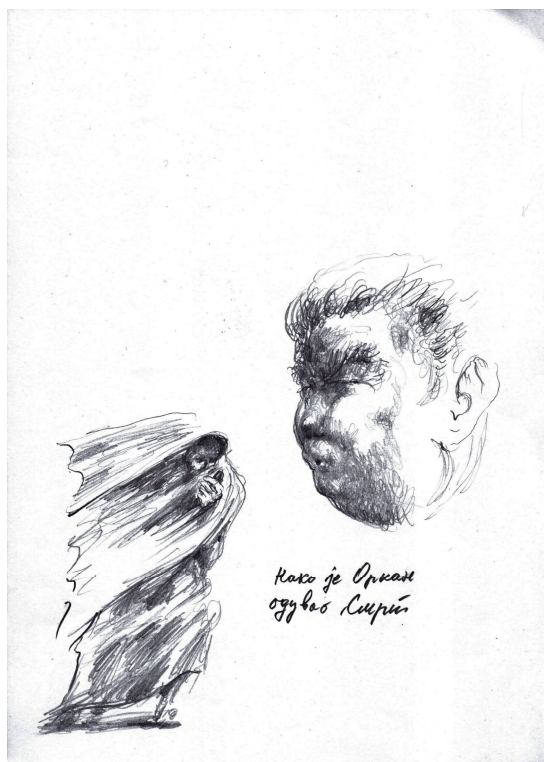
Сутрадан је позвала његове родитеље.

– Мила, зар ти није рекао? Не враћа се, остао је тамо да живи. Напшао је посао, узео стан и преселио се. Па јуче је дошао ауто који је послао по његове ствари. Баш чудно! Рекао нам је да си и ти са њим.

Срце је тада престало да јој куца.

АС/DC налепница је иструлела, зумбул је давно увенуо и осушио се, CD вероватно више и не ради, предуго је био остављен у кутији... На концерте више и не иде. Двоје који се грле на улици више не постоје, улица је празна. Нема више разлога за песму. Звончица и Петар Пан су нагло одрасли, више се не смеју и не надају се вечном детињству. Никад поново није полетела.

Није сигурна да је њено срце икад више закуцало од оног дана када је престало.

Данко Стојнић: „Како је Оркан одувао Смрт“ (2019)

Николина Нина Бабић

МИШЈЕ ВРЕМЕ

СКЕЛЕТОВ ЗВЕКИР

Ту негде
Између два брега
Хтења и остварења

Где меснато боли
Ишчекивање
Порођаја светла

Ту негде
Кажу
На левој страни
Звучно

Звекир лаје
На празнине
Које прете
На празнине
Које куну
Сваки бели пород светла
Дочекан
Колевком зенице

Месната тмина
ипак светли дахом
Упорна

НЕИЗВЕСНОСТ

Из душека
Протерана удобност

Кад утроба заурла потребом
А мождани се секрет насади
на кључну кост

И жуља
Као општар папир
Нежно слово

Над носом плафон
Немушто мастиљав

Пред вратом
Замандаљена врата
У улози зида

Док браву
Не дохватиш.

ГЛАД

Пролазим трбуховом чаршијом
с кесом
пуном туђих разапетих ноздрва
И исколачених очију
што се тискају око коре садржаја

Напоследку
Звиждуци искоса
И клопке прикривени уједа
терају срж
Под пазушну јаму

Изгладнело питање је:
Под леву или десну?

МИШЈЕ ВРЕМЕ

И док жилет
оштра казаљка
Прави траљаве резове
на финој површи меса

Пребирам бивше негативе

Пегави им бројеви
Кожу пресипају у
пешчаник

Прошлост се
залепила уз длаку
простора
и макац ни за палац

Румен меса
бледи од страха
у близини оштрице
секундаре за вратом

Кушам свој глас
да се из мишје дупље
промоли

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Тамара Бушковић: „Постер“ (акрилик на платну, 2019)

Јакуб Колас

(Јакуб Колас, Белорусија)

САМОВОЉА

Нико се не сећа када се ту доселио Стари Дед. Дед је одржавао ред у шуми, чувао је луг и поље, био је потпуни господар свега окол, и ништа се није дешавало без да је он о томе био обавештен. Шума је расла само тамо, где је то Дед био одредио, а ако би неко дрво бацило своје семе у земљу које је само одабрало, Стари Дед се љутио и није му допуштао да прође...

Можда је то што је Дед радио и било добро – нећу о томе да спорим, поготово да је код њега владао ред. Дед је само о том реду и бринуо и по времену је због тога био веома заузет.

Друга је ствар, је ли онима о којима се Дед старао и над којима господарио због тога било драго и јесу ли били задовољни.

Ту је било Језерце – на шта ли је оно могло да се пожали? Сама га је природа обдарила лепотом, Сунце је волело да се огледа у његовој прозочној води; лепи, бели облачци пресликавали су се на његовој површини као на огледалу; у њему је купао своје зраке замишљени Месец и тихе румене звезде преливале су се својим дивним, пламеним бојама. Око језера ширило се раскошно жбуње кошарачке врбе и раките, попут зелених таласа дуж обале пружала је своје гране витка јова.

Само Језерце Дед је украсио лепим воденим љутићем, посадио миришни иђирот и читаве њиве трске. Није ни чудо што је Деду било увредљиво да слуша жалбе Језерца. Али, тога је сада мало: дочуо је Стари како Језерце тумачи Дедову бригу о свом руху. Ето, то је Деду захвалност. Говорило је Језерце да је врбе и јову Дед посадио да вода не би могла да се креће куд јој се прохте, да ојача обалу и да је на тај начин држи воду под контролом. Врба и јова – то су Дедове слуге.

А водени љутић? А трска, иђирот?

– Боље би било да их уопште нема, – рече Језерце, – то растиње и цвеће су за воду попут надгробног споменика.

Хтеде Језерце да се излије преко својих мочварних обала, да зађе на друга места и мало се освежи. Та су жеља и страствена тежња за слободом расте у њему још од ономад када су ту почели да се појављују извори текућица. Причали су му где су све били и шта су све корисно на свету уради-

ли. Језерце је ту чуло свету истину и у њему је незадовољство Дедом још више порасло.

– Господине газдо! – рече једном Језерце Деду. – Довољно сам овде боравило. Вода је таква да не може дуго бити на једном месту: мир је за воду погубељ. Ти и сам видиш да на моје дно пада прљавштина, а у тој се прљавштини ствара муљ...

Мило моје! – рече Дед. – Ниси ти овде једино, ја имам обавезу да бринем о свакоме од вас, и знам да је за потпуни ред неопходно да један одлучује; а ако свако почне на живи на своју руку, на шта ће то личити?

– У праву си, господару, један треба да спроводи своју вољу, а од сад ће то бити једна свеопшта воља – воља наше заједнице.

Јесте, јесте! – подржаше га шума, пашњак и поље.

Од тог тренутка отпоче свађа – све у инат Деду.

– Ех, ви, својевољници, својевољници! – наљути се Дед. – Ја сам ваш господар и биће онако како ја хоћу.

Прође још неко време. Дед је правио насипе, ојачао је обале Језерца. Али наишла је олуја и дала Језерцу снагу, па су сви Дедови насипи били однесени, а и њега је самог понела вода.

Разиђоше се олујни облаци са својим муњама и сунце поново обасја земљу, тешећи оне увређене олујом. Видевши како се Дед котрља на страховитим воденим таласима, Језерце рече:

Глупи, глупи Дед. Не самовоља једног, а воља свих је једино што може имати снагу и правичност.

1917.

*Превела с белоруског Јована Георгиевски,
у редакцији Миките Супрунчука*

Аљена Масло
(Белорусија)

ЗОВЕМ СЕ ЛОХНЕСИ **(прича за децу и младе)**

У малом језеру пуноглаваца туштма и тма. Врло брзо, њихове ноге ће израсти, репови ће отпасти – и они ће постати жабе.

Чека са нестрпљењем овај тренутак и пуноглавац Аполон.

Аполоном га је назвала једна одрасла жаба. Заједно са својим пријатељицама често је долазила да види како млади расту.

– Овај је најлепши. И НАЈВЕЋИ! – Сваки пут се дивила. – Какав савршен облик главе! И реп! Прави Аполон!

За Аполона, бога лепоте, жаба је сазнала када је једном ловила комарце испод прозора једне уметничке школе и чула предавање о историји древне Грчке. Од тада није пропустила прилику да се похвали својим образовањем.

Аполон је тако добио име и уверење да је бити велики – неоспорна срећа.

Реч „велики“ пулсирала је у свакој његовој ћелији, а Аполон је потајно био забринут.

– Жаба ће остати жаба, чак и када одрасте. Није јој место ни са крокодилима, ни са нилским коњима, – размишљао је Аполон. – Да, те прекоморске животиње! Чак и Милка, која у близини чупка траве, не може се поредити са жабом по величини!

Једне ноћи, размишљања су мучила Аполона и он није спавао, пливао је на месечини.

Одједном се нечија глава нагнула изнад воде и заталасала.

– Млеко нису одвели са пашњака! – уплашио се Аполон и заронио у дубину.

Пуноглавци су се плашили краве Милке. Пасла је у близини и једном је тако замукала тик до језера, да су пуноглавцима умало од страха отпали репићи. Тада им се учинило, да је изненада Милка одлучила да исуши воду из њиховог језера?

Аполон је опрезно пратио главу.

Ако је ово Милка, где су јој рогови? Зашто нема уши?

Скупивши храброст, пуноглавац је полако почео да се подиже.

Очи непознатог створења су блистале, одражавајући месечину, и Аполон се толико уплашио да му је репић задрхтао. Али радозналост је била јача од страха – и он је изронио из воде.

– Ко си ти? – створење је уздахнуло, а у њеном гласу пуноглавац је чуо изненађење.

– Ја сам Аполон! – пуноглавац се испрсио и изронио, да би изгледао више, реп. – Сви ме знају овде! А ко си ти? Никада нисам приметио такву громаду овде!

Две огромне сузе су се скотрљале из очију незнанке и пале у воду.

– Лохнес-новохнес, – рекла је тужно. – У праву си! Ја сам громада!

– Не плачи! – уплашио се Аполон. – Иначе ће у нашем језеру бити поплава!

Створење је тешко уздахнуло, али се окренуло и сада су јој сузе падале на земљу.

Пуноглавац није скретао поглед са незнанке.

– Извини, – рекао је он, – да ниси ти случајно пуноглавац? Веома си слична нама, само велика! Ти ме инспиришеш својим изгледом!

– Инспиришем? – изненадила се незнанка.

– Па, да! Ја сам мали пуноглавац, али сањам да постанем велики! Хоћу да будем као ти!

Створење је престало плакати.

– Зашто?! Тако си слadak! Волела бих да будем као ти! Али нажалост, ја нисам пуноглавац!

– Али ниси ни крава? – збунио се Аполон.

– Ја сам Лохнеси, – распричала се незнанка, – нисам никаква крава! Иако ме једна риба из Лох-Неса баш тако задиркује! Због ње сам побегла од куће!

– Како изгледа та риба? – заинтересовао се пуноглавац.

– Кошчата и танка као игла!

– Она ти завиди! Прелепа си! Таквих нема више!

Лохнеси погледа у Аполона са неверицом.

– Знаш ли колико сам плувала по морима, језерима и рекама пре него што сам дошала овамо? И свуда сам чула исту ствар: сада је модерно бити раван, као пљосната риба, или дуг и танак, као јегуља! Бити велики је старомодно!

– Они немају смисла за лепоту!

– Морска Звезда ми се смејала...

– Бојала се, да ће њена звезданост нестати поред тебе!

– Али ја и моји рођаци немамо мира ни у рођеном језеру! Они мисле да, ако смо толико велики, ми ћемо све повредити! И ми се кријемо од свих!

Из очију Лохнеси су опет пале сузе.

Аполон није могао да дође себи од изненађења. Тако велика, тако лепа – и не разуме своју срећу! Неиздрживо је желео да оствари подвиг у њено име.

– Ја ћу! Постати! Супержаба! Досегнућу! Теби! Са неба! Звезду! Да би ти знала да си најлепша! Донео бих и месец, али је велики, нећу успети!

Лохнеси се насмејала.

– Знаш ли зашто се месец чини већим од звезда? Он је ближе Земљи. Можда су те мале као маково зрно, уствари оне највеће. Само су оне вео-о-ома далеко, па их не видимо у пуној величини, – рекла је и додала: – Није све, што изгледа мало, у суштини мало. Ето, ти имаш велико срце.

Аполон се збунио:

– Али ни мало се не свиђа свима! Ја сањам о величини!

– А будимо пријатељи! – предложила је Лохнеси. – Сањаш о величини, а мени се свиђа мало – биће нам занимљиво заједно.

Тако су Лохнеси и Аполон постали пријатељи.

Лохнеси је причала Аполону о језеру Лох-Нес, где живе последњи диносауруси на земљи. Они су присиљени да се скривају од радозналих очију, зато што њих не воле и други, попут Морске Звезде и кошчате рибе. Људи, који скоро ништа не знају о њима, али их називају чудовишта!

– А чему смо ми криви? Гиганти и патуљци постоје чак и међу звездама! Сви су другачији! – рекла је Лохнеси.

И пријатељи су ућутали, размишљајући о разноликости света.

Изненада се на ноћном небу појавила звезда падалица. Требало је пожелети жељу.

– Хоћу да постанем принцеза! – помислила је Лохнеси.

– Хоћу да постанем витез, да бих је заштитио! – пожелео је Аполон.

Пријатељи су имали среће! Звезда, којој су шапнули своје жеље, одмах их је испунила. Одмах се Лохнеси претворила у нежну принцезу, а Аполон – у племенитог витеза.

Као код вилењака, израсла су им крила. Пријатељи су летели међу звездама и смејали се тако гласно, да су могли да их чују преко целог језера, а и над језером Лох-Нес.

Када је почело да свиће, они су се опет спустили на земљу и поново постали такви, какви јесу. Тек сада пуноглавац није ни најмање сумњао да ће одрасти и дохватити звезду са неба.

А Лохнеси се осврнула са свих страна и изненадила: како није могла да види раније, да има грациозан врат, велике очи и глатку кожу?

– Па и нисам баш чудовиште, – помислила је и није се сакрила.

Насмешила се и рекла свима:

– Здраво! Зовем се Лохнеси!

– Ква-ква-ква! – са одобравањем су заквакале одрасле жабе.

– Кре-кре-кре! – одазвале су се одрасле жабе.

– Му-у-у! – замукала је изненађена Милка и дала домаћици два пута више млека него обично.

Сунце је изашло. Сјајно је сијало и грејало све: и мале и велике.

Превела с руског: Дајана Лазаревић

Тамара Бушковић: „Дрво“ (2019)

РУСКИ ХУМОР С ФРОНТА (2)

У ФАШИСТИЧКОЈ БОЛНИЦИ

Лекар упита новог рањеника: „Реци ми, чује ли се нешто о нашој победи на фронту?“

Фриц одговара: „Од руске артиљерије и експлозија мина, господине докторе, ништа се не чује!“

ПАС ОВЧАР

Немачка чета била је опкољена. Нису могли да се мрдну, а и веза са њиховим осталим јединицима била је у прекиду. Био је један покушај повезивања, али смо га пресекали.

Виши потпоручник Ото Шулц беснео је од немоћи... Одједном угледа пса овчара и помисли: „Па то је пас нашег команданта пука!“ Пас је без господара избежумљено тумарао околу. Ото Шулц се досети како да се извуче из ситуације и нареди да пса ухвате. Доведоше му пса. Он написа поруку следеће садржине: „Командиру четвртог мотоциклистичког пука. Спасите нас! Опкољени смо! Бојева муниција је при крају. Слаба тачка код Руса је место Б. Виши потпоручник Ото Шулц.“ Ставио је датум, спаковао поруку у вратни поводац пса и наредио да га спроведу даље.

После краћег времена у близини бункера зачу се експлозија гранате, а из њеног дима расуше се бели папири. Донесоше Шулцу један од папира а он позелене од муке. На папиру је писало: „Хвала на информацији. Сада ћу да дођем. А што се тиче места Б, слагао си, пасји сине! Води рачуна и не дирај туђе псе, јер иако је немачки овчар, неће да вам буде слуга. Потпоручник Гушин.“

После сат времена виши потпоручник Ото Шулц стајао је блед као крпа пред поручником Леонидом Гушином, код чијих ногу је седео дахћући и са исплаженим језиком боје малине – пас овчар.

С. Семјонов

„УРУЧИТИ НАЈБОЉЕМ БОРЦУ“

Војнику неке јединице Григорију Кореванову предата је пошиљка са натписом: „Активна војска. Уручити најбољем борцу.“

У кутији је црвеноармејац нашао поруку: „Драги војниче! Иако се не познајемо, ја ти са љубављу шаљем овај поклон. Нека ти је пријатно!“

Кад је прочитао поруку, препознао рукопис и адресу пошиљаоца, војник узе дописницу, овлажи мастиљаву оловку и написа:

„Драга Наталија! Иако ти мене не познајеш, ја тебе добро знам. Слатко сам појео твој поклон. Како нам је син? Твој муж, Григорије.“

ЦРВЕНОАРМЕЈСКИ КОТЛИЋ

Котлић црвеноармејски је баш другарски, кува супе и каше за све наше пајташе! И кад се из тебе чаја напијем, редове ове ти к`о свом саборцу посвећујем.

Од првих дана грозног рата, ти си нам као рођени тата, у сваком боју ти си са нама, као у срцима наша мама.

Битака наших сведок си бројни и сваки ти је Немац прекобројни. А чим се нека борба стиша, чујеш се попут шишмиша: „славни сте ви моји храбри ратници, а муче ли вас празни стомаци?“ Кад нам се радујеш, супе нам дарујеш, а када се запалиш, сву нашу шуму задимиш.

Котлић црвеноармејски баш је другарски! Шта једном борцу је драже, него јело после сваке страже? Ознојиш се као какав роб, док ми фашисте терамо у гроб! Твог се чаја напијемо, снаге своје повратимо и спремамо нове битке за проклете супарнике!

Котлић није друштво право, кад ту и кувар није заправо, а без правог алата нема доброга заната! Добар кувар срцем спрема, јело свако нечим опрема, мало соли, папричице и ето ти посластице! Када војник добро једе, ништа не ради од беде, пун је снаге и ведрине да потуче швапске псине! Војнику је руска каша као мила земља наша, кад се храна добра припреми и војник се боље спреми. А иза доброг обеда – већа нам је победа!

Али има и таквих дана, после крвавих мегдана, када руски војник гладни по котлићу празном граби, а овај се тужно брани, те му вели: „Ти окасни!“

Превела с руског: Јасмина Кљаић

Борја Болчина

(Словенија)

* * *

Извукао сам те из нафталина, птицо скитницо
и са тобом године, давно заборављене,
тисућу пута обрасле, дане засањане и езотеричне
да не могу им набројити ни гробове.

Јер као стока стојим и само гледам кишу сатима,
и не могу наћи никакво име за прошлост која је учинила
од мене гоблина у страном тијелу, умотаног у вео од животињског
срца
не марећи много за промјене, ни за сусрете
који доносе призоре мртвог оца и сина нерођеног.

Суха струга
у води плави миш
мислим на тебе
млин ме одводи у радост
да си са мном
да ми зној пролази кроз дудића
Марибела, моје тамно сунце!
твоја је ова земља, овај свод
жеља звијери је љепотица
на твом лицу блистају очи златног доба
а ти си извор
боца коју никад не испијем
манично дрварим овим текстом
слушам да ли још ишта из мене иде
моја сестра си, ја, што сад то пишеш
јер нема друге лове која би ми отплатила ову досаду
у теби је нешто дивље, нешто ужасно

нешто што ти попут пилета пузи иза очију
морам наћи правило које ће те задовољити
24/7 ја сам спојен
растем у анђела
сакупљам очај минулих дана
строгост материје чини да то кажем, геометрија
јаје које је вишак геометрије
ко год падне у љешњак, налази чоколаду!
и налети на велику истину
да уз њу осјетиш како те ове ријечи сламају

тврда језгра воћа
сличнога биберу
још увијек нетакнута, али слана
продире у вапненачку супстанцу зуба
и даје осјећај досљедног завођења
као да код себе имам књигу

Превели са словеначког: Борја Болчина и Олга Лалић-Кровицка

Илиана Илиева
(Бугарска)

МАШТАЊА ИЛИ ПОШТОВАЊА

КИШОБРАН НАД ТРАВОМ

Маслачци, киша вас очистила,
стрчите мокри, танки, искљувани.
Гледам вас па сам се растужила.
Сама маслачак пролећне пољане.

Зраци сунца увек препороде.
Макар да смо тако различити –
скупа делимо небеске воде,
насамо ћемо се осушити.

ИСТРЕСАЊЕ СИНОЋНОГ ПОКРИВАЧА

оне протуберанце,
чији чоколадни омот лети
и соба се надува грленим ветром, са твојим заборављеним смеховима,
а бамбус превија гриву у премрзлу воду,
и вода у чесми сама одлази –
неодшрафљена од зарђале резбарије,
поново се враћа за скок са високих планинских брда

оне протуберанце,
чија стакла овијају платна,
зграбиле су дневне коцке,
наборале ноћне ударе,
женско стењање и пећинске мушке усхите
са несхватљивом кривицом

те протуберанце
извлаче кишне кабанице и развлаче их нашироко и надугачко
за послужавник соли светости,
а покривач спада са лица и тоне под петама стола,
као празна сукња непотребне жене

оне протуберанце,
које читају од корице до корице
и набијају прстенове на разнобојне пруге по зидовима,
и напијају се преврелим соком поморанце,
да би повратиле боју сунцу,
само су твоје,
твоје су твоје,
како
и где са их сачуваш
за други пут?

МАШТАЊА ИЛИ ПОШТОВАЊА

*

Маштам да видим поље памука.
Да кинем. Да ме засврби нос.
Да знам где су поникли
чаршави на којима спавам.

*

Није исто да једеш пиринач
и да газиш по пиринчаном пољу.
Желим да неког дана покиснем
међу пупољцима на изласку сунца

*

Када перем вуну
река ми блеји у рукама
и мирише на стадо
а стадо – на реку.

Превео с бугарског: Милан С. Димитријевић

Оксана Лозова
(Україна)

ОСТАЈЕМ

НИКО НЕЋЕ ОТЕТИ

Ћутљиви дан,
И нема ноћ,
И небо
Тамно-тамно-тамно...

Нема дању,
Ноћу нема
Мене код тебе,
Тебе код мене.

Ти си – звук,
А ја – твој одјек,
Заувек ћу остати одјеком,

Зато и није суђена веза:
Мене са тобом,
Ни тебе са мнош.

У сузи траве,
У очима шуме,
Није мање туге
Него у небу.
Али више нико неће отети
Тебе од мене,
Мене од тебе.

ДАН ПЛАЧА

Данас ми је
Дан плача
Јесењи дан
Тужног срца
Зид плача
Прозор плача
И телефон
Који се не јавља

ЈЕСЕЊА ЕЛЕГИЈА

Твоја нежност је, као крадена –
Тихо ме загрлиш –
И страшно...
Нико нас неће казнити –
Казна долази сама:
Уместо јата,
Кавез
За јесењу узнемирену птицу,
И никог,
Осим ноћи,
На белом свету нема...

ОСТАЈЕМ

Ти аутобуси су пошашавели:
Час их нема, час се развозају,
И зашто им се толико прохтело
Угодити мени, забринутој?

Па могли би се негде задржати,
Или накупити пуно људи,
А могли би нас и не приметити –
Прошишати у пуној брзини.

Ја бих уздахнула с олакшањем
И рекла бих:
– Видиш и сам,
Да немам чиме да дођем.

...Немој се опраштати. Ја се не опраштам.

– Остајеш ли?
– Ја остајем!

ШУМ ПОТОКА

Повео си ме у брда,
А брда постадоше твоја.
Узео си моју тишину,
А мени –
Шум потока даде.
Под огромним балдахиним
Били смо тако блиски,
Како најближи буду
Жедна земља и вода.

Вијугала је на доле твоја стаза,
Смејала се траговима твојим,
А поток за потоком
Шумама тамним одшумеше.
Како је далеко-далеко
Остало твоје сунчано јутро...
Ко ће га назвати лоповом?
Он је дао
Све, што је могао.

Превео с украјинског: Јарослав Комбиљ

Ева Радомска

(Ewa Radomska, Пољска)

О СРЕЋИ

РАЗГОВОР ИЗМЕЂУ КОЛЕГИНИЦА

– Гледај, помиче блузу
Немам једну дојку
– И шта онда – одговарам
И тако их ниси имала
Никад велике
Скоро се не види разлика
Моје су увек биле веће
Врло радо бих се решила
Јер мушкарци увек виде
превелике
Јер кад имаш велике
Одмах мисле да си „за оно“
– Не глуми се – одговара
Велике или мале fine су
А две то није једна
Али знаш, та болест
Много ме ојачала
Тек сад желим да живим
– Лепо изгледаш – говорим

Усклађено са истином
– Сад се бринем за себе
Често излазим у шетњу
Пружали су ми шансу на три
године
Гле, налазе имам сјајне
– Знаш, помисли
Да ти се то уопште није догодило
И да је то био неки ружан сан
Као кад поједеш нешто масно
Бигос за вечеру
А сада се све вратило
На своје место
А оно празно испунићемо
Што више радошћу живота
И тек сад ћеш да приметиш
Шта значи дисати
Дубоко у грудима...

О СРЕЋИ

Срећа је пристигла нагло
У једном тренутку у соби је било јасно
Да није било разлога
За срећу
Али срећа је таква
Пристиже без разлога
И без разлога одлази

МАЈКА И ЋЕРКА

Када умире мајка
Златна нит љубави
Као нова пуповина
Растеже се између
Неба и земље
Ја сам овде а она тамо
Ја живим овде за две
А она тамо за две умире.

О ДЕЛИКАТНОЈ МАТЕРИЈИ ПРИЈАТЕЉСТВА

Пријатељство је као птица
Двокрилна
То јест са два крила
И једном главом
У пријатељству на двоје
Баба је врачала
Понекад је пуна горчине
А понекад дражесна
Две главе као једна
Мисле исто
Али крила друкчије машу
Јер свако је посебна особа
Најбоље када уста повучене
И језици најмање причају
Свака реч уравнотежена
И уста чувају тајну!
Јер би се пријатељство свршило
Довољна је једна нелојална реч
Пријатељство је веома дражесна
ствар
Али када је сматрана часно!

СТАРЕ БЕТОНСКЕ ЗГРАДЕ СА ПРОЗОРИМА МЛАДОСТИ

Отпловљава моја младост
Уклета у бетонским зградама
Црни се велика плоча
А улази у њу такође
Ново време
Све је више пластичних прозора
Са лепим завесама
Људи испочетка маште
Свој живот
Али у свакој згради
Постаје неколико прозора
Недирнутих новим временом
Са пожутелом старом фарбом
оквира
Те волим највише
Оне су неми сведок
Оне тамо дирљивости и сећања
Усељавам се у зграду
У њој је лифт
У њој је купатило
У њој је топла вода
У њој је савремени живот
Тамо са десетог спрата
Види се панорама града
Читава његова моћ
Са којом жели се
индентификовати
И преузети његов домет
Као начин свог живота
Тражим у тим прозорима
Моју младост
Која се спушта лифтом
Непрестано све ниже и ниже...

Превели с пољског: Милијан Деспотовић и Олга Лалић-Кровицка

Ондреј Каламар
(Словачка)

СОПСТВЕНИ ИЗУЗЕТАК

✱

Најтрајнија инвестиција у имовину је куповина гробног места.

✱

Данас сам у потпуности искористио све промоције и уштедео најмање петсто евра. Јер ништа нисам купио.

✱

Највише се стиде они који нису криви. Они који би се највише требали стидети, уопште се не стиде.

✱

Сви су изузетак, само ја нисам.
Заправо, ја сам једини сопствени изузетак.

✱

Глупост је дар и казна. Дар за оне који су глупи, а казна за остале.

✱

Велика грешка је што је „Нежна револуција“ више била нежна, а мање револуција.

✱

Комунисти су гори од рака. Ови наши су одавно метастазирали.

✱

Волим кобасице, али почео сам да се питам – да ли то вређа свиње?

✱

Банкомат неће да ми да новац кад убацам картицу.
Мораћу да потегнем тежи аргумент – чекић, на пример.

✱

Ласте су одлетеле. Моје муве су одахнуле.

✱

Овде у Словачкој чак ни чудо не може да се догоди.

✱

Најжалосније је срести бившег – човека.

✱

Не могу да пронађем поштен посао.
Где год бих покушао, нудили су ми новац.

✱

Скувао сам тако јаку кафу да је пробудила чак и моју комшиницу.

✱

Прошли пут је петак тринаести био толико несрећан да је био
већ у четвртак.

✱

Бесплатно ћу вас ослободити од зависности од новца.

✱

Сваки човек има комплекс. Неки чак и комплекс некретнина ...

✱

Мржња и завист су бацање бумеранга.

✱

У животу вам се све враћа. Осим позајмљених књига и новца.

✱

Предлажем да се укине време.
И да се уведе послушнија мерна јединица.

Превео са словачког: Александар Чотрић

Петар Краевски

(Петър Краевски, Бугарска)

ИКОНЕ И ЕМОТИКОНИ

✱

У цркви – иконе. У нашој глави – емотикони.

✱

Савремени интелектуалац! Да су му мишићи мозак, он би добио
Нобелову награду!

✱

Ако изненада откријете да можете летети, погледајте да ли вас је неко
ударио у леђа.

✱

Кинематографија не би била иста да је „Титаник“ био ледоломац.

✱

Како да новинарство нема лош укус кад му је стражњица у устима.

✱

Узео сам лек против узнемирености. Прочитао сам упутство:
„Нежељени ефекти – узнемиреност“.

✱

Многи иду у корак са временом – дижу ноге.

✱

Ако Диоген нађе човека, одмах ће га опорезовати!

✱

Купање у слави привлачи углавном љубитеље блата.

✱

Ово је Балкан – он ће ићи у Бољшој театар и продавати патике.

✱

Обезбедили су му почасно место у историји – да их не омета у
садашњости.

✱

Слава има силиконско попрсје. Што је већа, већа је вероватноћа да ће
јој се сисе разбити.

✱

Покушао сам да побегнем од себе. Нисам успео.
Границе се непрестано проширују.

✱

Ако добар писац има пет прстију на руци, генијалан има – више од
шест! А има и оних с копитима.

✱

Добро је да камен тежи ка земљи све док вам није око врата.

✱

Тишина је крик зависти.

✱

Завист поједе таленат затворених уста.

✱

Демократија је слобода плаћања пореза на уверења.

✱

Себични људи су ужасни – они воле себе, а не мене!

✱

Новинари схвате да је новинарство слободно тек када добију отказ.

Превео с бугарског: Ђорђе Оташевић

Корнелиу Вадим Тудор
(Румунија)

ОБРНУТИ ЕГЗОРЦИЗАМ

Најсличнији уређаји у домаћинству су машина за веш и телевизор.
Први пере одећу, а други испира мозак.

Они који фалсификују анкете о расположењу јавног мњења, требало би
да фалсификују и новац, како би имали више за плате и пензије.

Достигли смо врхунац демократије: грађани једу и пију преко својих
изабраних представника.

Већ неко време, Американци више воде ратове, него што снимају ратне
филмове.

Чуо сам да се један посланик венчао у ботаничком врту. С обзиром на
то како изгледа и како се изражава, било би примереније да је венчање
организовао у зоо-врту.

Хајде, брзо ми дајте Нобелову награду, док се не предомислим!

Можемо опростити и убици, али памтимо целога живота некога ко нам
је залупио телефонску слушалицу.

То је превише за једну генерацију: да умре и од глади и од стида.

✱

Афоризам је начин на који неки желе да уђу у историју културе пречицом.

✱

Боље је жалити некога због смрти, него што је предуго живео.

✱

Сви народи поштују цркву и војску. То су управо оне институције у којима нема демократије.

✱

Румунија неће бити срећна уколико не замени клетву „Иди дођавола!“ благословом „Иди Господу!“

✱

Румунија је једина земља на свету у којој живи бојкотују изборе, а мртви гласају.

✱

Ми не одговарамо на изазове. Ми изазивамо.

✱

Не знам шта је више понижавајуће: румунска сиротиња која проси у Паризу, или румунски политичари који траже милостињу у Вашингтону.

✱

Постоје свештеници који, кроз свој покварени живот, врше обрнути егзорцизам: они из људи не избацују демоне, већ анђеле!

✱

Ако постоји светска влада, зар не би било нормално да постоји и светска опозиција?

Превео с румунског: Александар Чотрић

Милко Христов
(Бугарска)

ЖИВОТ ПОД ИНДИГОМ

Ко ће да ми врати паре за поправку животног пута?

Врлина је скинути капу и ономе ко ти кроји капу.

Сви мудраци већ су рођени пре мене.
Једина утеха је да ћу да умрем после њих.

Способан сам само за неспособности.
Ни мазохисти не осећају задовољство када их мучи савест.

Стављајући проблеме под тепих решио сам проблем топлотне
изолације пода.

Једна од особина паметних мисли је да не долазе увек у одговарајућу
главу.

Склероза ми филтрира мисли и оставља само оне розе.

Можеш да живиш под индигом, али можеш да умреш
само у оригиналу.

Деца су сунца а ми смо сунцокрети.

✱

Имај толико за колико можеш да се радујеш.

✱

И код јесени, ћутање је златно.

✱

И од бесплодних спорова може да се спреми духовна храна.

✱

Убио сам таленат у себи, али сам невин док се не докаже.

✱

Само толико на зајам дајемо, за колико после нема да се кајемо.

✱

Да сам следио за здрав живот сваку инструкцију, одавно би ми се
распала конструкција.

✱

Глупи песком мере време, а паметни од њега граде замкове.

✱

Сви мртви су пријатно једнаки за разлику од живих који су непријатно
различити.

✱

Кажу психоонколози да су метастазе самоће монолози.

✱

И код затегнутих односа треба понекад променити ластип.

✱

Ако је љубав патолошка, најлогичнији пут за излаз је еутаназија
љубомором.

Превео с бугарског: Милан С. Димитријевић

Дорел Шор
(Румунија)

КОЦКАСТЕ ГЛАВЕ

Бесмртност се састоји од сећања.

Ако мушкарац пита жену за руку, то је зато што не зна да користи своје.

Да бисте хвалили књигу, не морате да будете специјалиста.

Да бисте је критиковали, да!

Без грехова у младости, каква би била сећања у старости.

Погрешни кораци носе на савести хиљаде ципела.

Чувајте се геометрије зачараних кругова, љубавних троуглова и
коцкастих глава.

У коцкастим главама идеје се не котрљају.

Да ли сте довољно богати да себи дозволите да говорите истину?

Неки би волели да будемо паралелни. Тако да се никада не сретнемо.

Свака плесан тврди да је рођак пеницилина.

✱

Најбољи савет добијате од берберица: „Држите главу усправно!“

✱

Произвођач кондома се извињава због рођења политичара.

✱

У праву је! Али, шта му то вреди?!

✱

Свако има право на мишљење. Чак и на два, ако се предомисли.

✱

Сањамо о бољем свету – који ће створити други.

✱

Нови тип аналфабете: зна да чита, али не чита. Пише!

✱

Вук јури за овцама. Исто то ради и ован.

✱

Што је мозак с мање вијуга, лакше се испира.

✱

Немојте ширити лажне информације док их претходно не проверите.

✱

– Чиме могу да те загрејем, љубави моја? – Готовином.

✱

Истина је тешка, лаж лебди.

✱

Стотину људи који не знају ништа, знају више од једног човека који не зна ништа.

Превео с румунског: Александар Чотрић

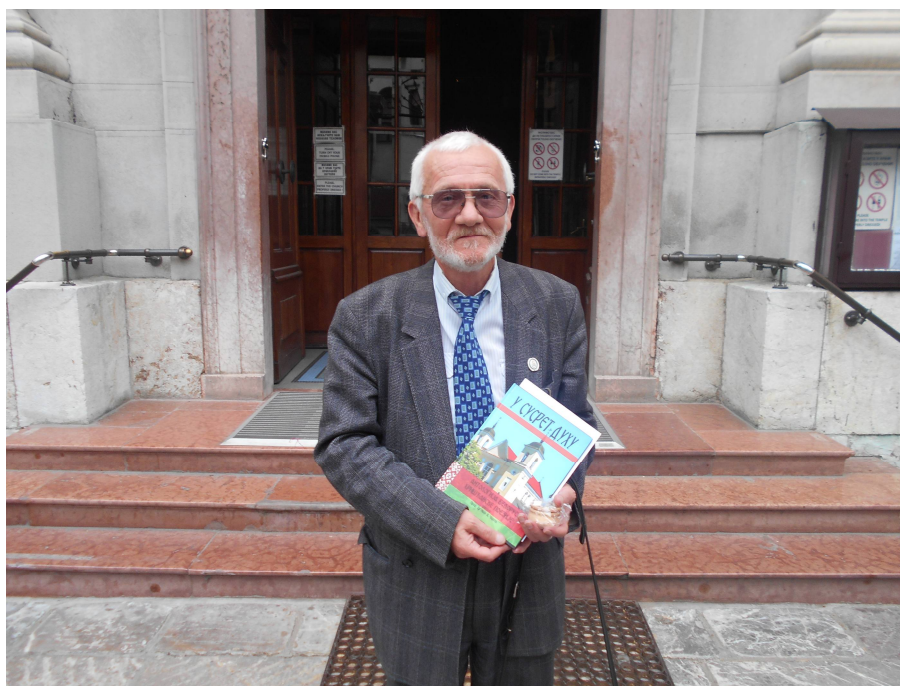
РАЗГОВОРИ

Никола Оташ

Дајана Лазаревић

У КОРАК СА ПРОФ. ДР ИВАНОМ ЧАРОТОМ
На 56. Београдским међународним сусретима
писаца
(приказ и разговори)

О изузетним људима веома је тешко говорити и писати – стиче се утисак да је увек нешто заборављено и окрњено, да се речима не може свим дочарати њихова природа и појава и снажан утисак, који су оставили на нас. Са друге стране, људи велике моралне, научне, духовне и других вредности увек су тихи, мирни и скромни – они се не хвале, не истичу своје врлине, већ негују своју једноставност и људскост, изражавајући тек искрену захвалност нама, који смо приметили да они постоје као такви. Можда сам у праву, можда нисам, али прави пример за ове тврдње видим у једној „људској громади“, иако физички веома крхкој особи – академику Ивану Чароти, слависти-србисти из Минска (Белорусија).

О наградама које је познати професор, како сам истиче – велики србољуб, понео, можемо да разговарамо сатима: Међународна награда имена К. Острошког (Пољска, 1999); Међународна награда имена Фјодора Достојевског (Србија, 2007) (уручена 2012. године); награда Удружења књижевника Србије (2000); награда часописа „Збиља / Reality“ (СРЈ, Београд, (2000, 2006); Међународна Православна књижевна награда „Богородица Тројеручица“ (српска фондација Иванке Милошевић – Чикаго, САД, 2011); Међународна књижевна награда имена Рада Драинца (Србија, 2014); Међународна награда Фондације Карић (Србија, 2014); орден Преподобног Сергеја Радоњешког 3. степена (Руска православна црква, 2002); комеморативна медаља Удружења словачких писаца (2003); орден Светог Саве 3. степена (СПЦ, 2004); Златни знак Културно-просветне заједнице Србије (2008); орден светитеља Кирила Туровског 2. степена (Белоруска православна црква, 2012); сребрна медаља „За заслуге“ (Србија, 2014); медаља Александра Пушкина (Руска Федерација, 2015). Двоструки је добитник награде Републике Белорусије „За духовни препород“ (2003. и 2019. године). А ипак, сходно горенаведеној формули, професор се никада није хвалио својим наградама, нити их је истицао колегама, пријатељима, студентима, познаницима, нити било коме другом.

Навешћемо најважније чињенице из живота проф. др Ивана Чароте, пре него што се посветимо његовом учешћу на 56. Београдским међународним сусретима писаца. Занимљиво је што о животу и раду професора постоји чак 11 страница на Википедији, бићемо храбри да кажемо – на 9 језика. Поменута биографија преузета је из многих књига и научних радова професора, а истоветна и целокупна налази се у „Антологији белоруске хришћанске поезије – У сусрет Духу“ (Београд, 2019), те сходно томе, у потпуности можемо да верујемо у наведене податке. Наиме, Иван Алексејевич Чарота (рођен 16. септембра 1952. године у селу Лишчки, Кобринског рејона, Брестке области, у Совјетској Белорусији) слависта је и србиста, књижевни критичар, историчар културе, преводилац, јавна личност. Доктор филолошких наука (1998). Професор (1999). Иностранци члан Српске академије наука и уметности (2009). Члан Удружења књижевника Белорусије, Удружења књижевника Русије и Удружења књижевника Србије (1985). Кандидатску дисертацију „Творчество М.А. Шолохова и литературный процесс Югославии (1956-1986)“, одбранио је на Институту у Лењинграду 1986. године, а докторску дисертацију – „Беларуская літаратура XX стагоддзя і працэсы нацыянальнага самавызначэння“ на Белоруском државном универзитету у Минску, 1998. године. Више од двадесет и пет година, налази се на челу бироа за уметничко превођење и књижевне везе Удружења књи-

жевника Белорусије, а бави се превођењем са српског, хрватског, словеначког, македонског, пољског и других језика на белоруски и руски језик, као и са белоруског и руског на српски језик. Његова постигнућа су: више од 1200 штампаних превода, укључујући и више од 70 књижних издања, међу којима су и радови познатих писаца, као што су: Патријарх српски Павле, Николај Велимировић, Јустин Поповић, Марко Марковић, Тадеј Штрбуловић, Иво Андрић, Бранислав Нушић, Раде Драинац, Добрица Ћосић, Невена Витошевић-Ћеклић, Зоран Гавриловић, Мира Радојевић, Љубодраг Димић, Момир Лазић, Драган Лакићевић, Драгослав Михаиловић, Гроздана Олујић, Горан Петровић, Љиљана Хабјановић-Ђуровић, Бено Зупанчич, Прежихов Воранц, Јосип Јурчич, Драго Јанчар и други. Оснивач, састављач и преводилац серије „Сербске багаслоје XX стагоддја“, у оквиру које је већ изашло више од четрдесет књига. Зборник српских народних бајки, коју је проф. Чарота превео на белоруски језик: „Мовы ўсяго жывога: Сербскія народныя казкі“ (Мінск: Мастацкая літаратура, 2007), проглашена је за најлепшу књигу у Белорусији у области превода за 2008. годину и награђена Националном наградом.

Врло је познат цитат српског научника и проналазача Михаила Пупина: „Знање – то су златне лествице преко којих се иде у небеса; знање је светлост која осветљава наш пут кроз живот и води нас у будућност пуну вечне славе“. Уз помоћ овог цитата закључићемо приказ биографије проф. др Ивана Чароте и прећи на следећу важну етапу, а то је – учешће професора на 56. Београдским међународним сусретима писаца.

На традиционалну манифестацију професор је допутовао 19. септембра и одмах се придружио старим пријатељима у просторијама Удружења књижевника Србије – Адаму Пуслојићу, Александру Петрову, Радомиру Андрићу и другима. Многе од присутних лица професор познаје већ три и по деценије, а сусрет са пријатељима из Србије је, свакако, топао и емотиван. На Београдским сусретима писаца проф. Чарота је учествовао '80-их и '90-их година, те је немогуће не подсетити се тих сусрета са пријатељима и вратити успомене. Ту су и цењени гости из других држава, али, нећемо погрешити ако кажемо да су домаћини, ипак, највише одушевљени белоруским професором, који је преко 40 година живота уложио у културно и духовно повезивање две његове највољеније државе – Белорусије и Србије.

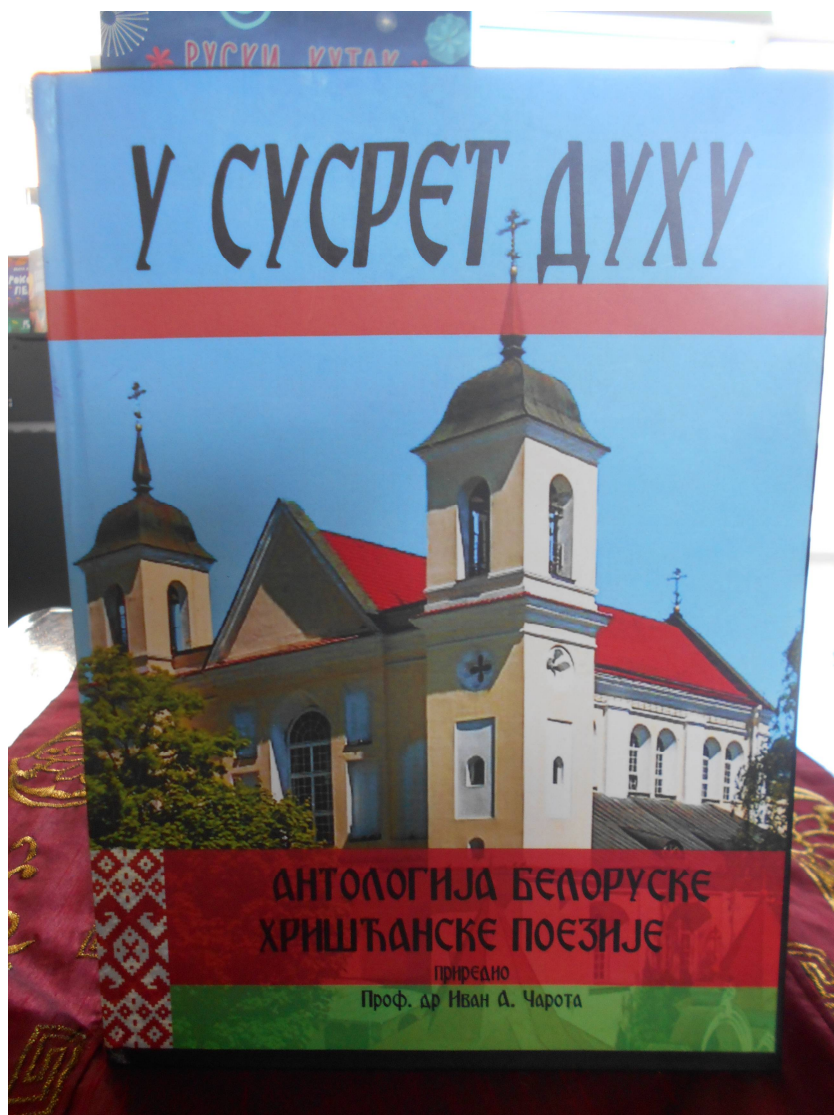
Представићемо укратко и организацију овогодишњих Сусрета писаца. Пре свега, посвећени су двама јубилејима: 125 година од рођења Момчила Настасијевића и 200 година од рођења Волта Витмана. Организатори су Удружење књижевника Србије, Министарство културе Р. Србије и Град-

ски секретаријат за културу Града Београда. Књижевници и преводиоци допутовали су из 16 држава: Азербејџана, Белорусије, Бугарске, Велике Британије, Израела, Италије, Канаде, Пољске, Републике Српске, Румуније, Русије, Северне Македоније, Словачке, Турске, Француске и Црне Горе. Пријатељи (и покровитељи) Сусрета писаца су Александровац, Београд, Велико Градиште, Врњачка Бања, Инђија, Мрчајевци, Панчево, Пожаревац, Пожега и Златибор.

Београдски међународни сусрети писаца почели су у петак, 20. септембра, свечаним отварањем у Народној библиотеци Србије. Окупљеним писцима, публици и представницима медија први се обратио Александар Гајовић, државни секретар Министарства културе и информација Р. Србије. На отварању су говорили и: Драган Пурешић, заменик управника Народне библиотеке Србије; Младен Весковић, виши саветник Министарства културе и информисања Р. Србије; Милован Витезовић, председник Удружења књижевника Србије; Александар Петров, саветник на месту међународне сарадње УКС, који је поздравио окупљене на српском, руском и енглеском језику. Иако то проф. И.Чарота никада не би рекао, али ја ћу нескромно дозволити себи да приметим тако нешто – најбоље је остављено за крај – сам проф. Чарота, чији је говор пропраћен најјачим аплаузом, јер није био припремљен и осмишљен устањеним фразама и намењен уском стручном делу публике, већ речен из душе, топао и „народни“. Професор Чарота се обратио окупљенима на српском језику, рекавши за себе да је „Белосрбин“ – тачније, „Белорус, а србољуб“. Закључак је присутне подигао на ноге и задивио: „Нека живи српска књижевност заједно са целим светом, а посебно са Белорусијом!“ Топли и искрени поклич изазвао је одушевљење међу присутнима, а цео догађај пратиле су камере Радио-телевизије Србије. Штавише, проф. Чарота је, непосредно пре самог свечаног отварања, дао интервју за РТС, говоривши о везама Србије и Белорусије. Свечаном отварању Сусрета писаца је присуствовао и Михаил Кажуро, саветник Амбасадора Р. Белорусије у Р. Србији, који је професора позвао и на пријем у Амбасаду Р. Белорусије последњег дана манифестације.

Касније тог дана одржан је и округли сто на тему глобализације у просторијама УКС, а модератори су били проф. И. Чарота и Александар Петров. Иностранци учесници су имали прилику да се представе једни другима и представе своје виђење добрих и лоших страна глобализације, док је модератор из Белорусије истакао да књижевност има велику улогу у процесу глобализације. Наиме, већину писаца за округлим столом је преводио (Милицу Јефтимљевић Лилић, Љиљану Хабјановић Ђуровић, Адама Пу-слојића и др). Такође, цитирао је руског теолога, филозофа и песника

Алексеја С. Хомјакова, истакавши цитат као својеврсно упозорење: „Народ који преузима све од другог народа носи окове од њега и тим су тежи, што их се не гнуша, већ их сматра својим украсом.“

Како је распоред на МСП веома испуњен, исте вечери учесници су имали и наступ у Свечаној сали Дома војске – инострани песници су представили своју поезију, док је проф. И. Чарота обраћањем окупљенима представио културне везе Белорусије и Србије. Као и на претходним окупљањима изазвао је велику пажњу публике и медија и заинтересовао присутне за свој рад и везе двеју држава.

Како је приметио Патријарх Павле: „Човек не може бирати време у којем ће се родити и живети. Од њега не зависи ни од којих родитеља, ни од ког народа ће се родити, али од њега зависи како ће поступати у датом времену: да ли као човек или као нечовек, без обзира на то у ком народу и од којих родитеља.“ А када видимо однос проф. Ивана Чароте према људима који му прилазе и поштују га, заиста видимо понашање једног Човека, нашег савременика, Белосрбина, којим треба да се поносимо, без обзира којем народу припадамо и од којих родитеља.

Други дан Сусрета писаца, 21. септембра почео је Сабором духовне поезије у Раковици. Након сабора, учесници су пошли на дводневни излет у градове широм Србије, са којег су се вратили тек у понедељак, 23. септембра. Ови излети су допринели одмору учесника, њиховом међусобном бољем упознавању и остваривању могуће сарадње, али и упознавању са српском културом и природним лепотама Србије.

Последњи дан Сусрета писаца, понедељак 23. септембар, отпратио је овогодишње лето, а и донео нам растанак са иностраним писцима и преводиоцима, са којима смо се данима дружили. Ми настављамо наш корак са проф. Иваном Чаротом последњег дана сусрета – али овога пута је дестинација мало егзотичнија – Амбасада Републике Белорусије у Републици Србији.

На састанак је по позиву дошао и Драган Лакићевић, председник Српске књижевне задруге и издавач „Антологије белоруске поезије“ (1993, 2012), коју је приредио проф. Иван Чарота, а са белоруског превео проф. др Миодраг Сибиновић. Сусрет два пријатеља је био емотиван, те нису журили да ступе у Амбасаду.

Издавач прве антологије – Лакићевић, састављач обе – проф. Чарота, и ја – преводилац ове нове, „хришћанске“, нашли смо се на састанку са Изванредним и Опунмоћеним Амбасадором Р. Белорусије у Р. Србији г-дином Валеријем Бриљовим и његовим саветником Михаилом Кажуром. Разговор је био пријатан и пријатељски, а проф. Чарота је изнео своје планове о сарадњи са Драганом Лакићевићем на објављивању још једне изузетне књиге на српском језику „Антологије белоруске књижевности за децу“.

Након састанка у Амбасади, уследио је програм у просторијама Удружења књижевника Србије, на којем је било предвиђено да, после доделе награда „Шумадијске метафоре“ буду представљене књиге иностраних гостију. Први у реду за представљање књиге нашао се проф. Иван Чарота, са „Антологијом белоруске хришћанске поезије“. Професор је укратко представио своје изузетно дело, још једном се вративши на сличност између белоруског и српског народа, декларишући се као „Белосрбин“. Занимљиво је, са колико поноса то професор истиче – као своју суштину, као сопствени пут „у сусрет Духу“, како је и насловљена антологија. Уз то, проф. Чарота се захвалио и Милану Панићу, на труду и објави ове антологије.

Имала сам част да прочитам неколико песама из антологије. Сходно својим ставовима и схватањима, бирала сам поезију „бунтовничког“ духа, додатно је обојивши својим тоном извођења. А онда сам објаснила окупљенима, шта још карактерише ову антологију – она је тиме богатија, што има, опет ћу бити смела са одредницама, два потпуно различита „родитеља“. Први „родитељ“ – сам професор, тихи, мирни и скромни човек уравнотежених мисли и осећања, који се никада није похвалио, никада није истакао своје успехе. А, видели смо, итекако има шта да се каже о својој богатој каријери! И други „родитељ“ – ја, гласна и емотивна, као противтежа благодисти састављача антологије. А како живот никада није једнобојан и једноличан, тако није ни сама представљена антологија, улепшана сликом белоруске Петро-Павловске цркве на корицама.

Ако је веровати Лаву Толстоју: „Ако учитељ воли само посао, он је добар учитељ. Ако учитељ воли ученика као отац или мајка, он је бољи од оног учитеља који је прочитао све књиге, али не воли ни свој посао, ни ђаке. Када учитељ сједини љубав према послу и према ученицима – он је савршен учитељ.“ И мада се сам проф. Чарота не би сложио са следећим закључком, многи би управо њега могли да назову савршеним учитељем, којем узвраћају поштовање и пажњу како могу и умеју. Тиме се враћамо на почетак овог приказа, када смо рекли да људи велике моралне, научне, духовне и других вредности увек су тихи, мирни и скромни, они се не хвале, а ипак, радују се нама, који смо их приметили као такве. И никада до краја не могу да схвате наше дивљење, јер на себе гледају критички – шта би могли код себе да поправе, а не чиме би могли да се похвале и наметну другима своје мисли и вољу.

Управо такав је главни јунак ове приче – он не жели да буде први, не жели да буде испред других. Али његови ученици, студенти, људи који га слушају и воле – упорно га стављају на заслужени трон.

И сходно томе, професора можемо да замолимо само једно, да има разумевања, када се људи отимају о њега, за разговор, савет, друштво, када пружају руку. И када га људи први пут виде, а лете у сусрет да га загрле и пољубе, као рођеног брата. Јер професор такав утисак оставља на људе својом речју, делом, нарави... Тиме молим и за себе – када ми задрхти вилица и прегризем језик, да не бих рекла „збогом“, плашећи се тишине после те изговорене речи.

Закључујемо да су 56. Београдски међународни сусрети писаца успешно окончани, да је њихова мисија испуњена, а по реакцијама – гости и публика задовољни, те се надамо новим догађајима и дружењима. Ходали смо у корак са изузетним проф. др Иваном Чаротом, чији су наступи били увек примећени и одлично прихваћени, баш тако што то овај вредни, неморни „белосрпски“ трудбеник и заслужује.

Нека живи књижевност и пријатељство међу писцима!

Исечци из разговора са проф. И. Чаротом

Питам радознало како се провео у Врњачкој Бањи, а проф. Чарота одговара: „Па, очекивао сам да више радимо“. Али, професоре, поента пута је била да одморите, а не да радите! Професор размишља тренутак и поново говори: „Па, стварно је требало више да радимо!“

✱

Професор и ручак користи за разговор са пријатељима – савете, дискусије, анализе... Питам професора о његовој смирености и скромности, а он одговара: „Хришћански човек и треба да тежи смирености и скромности. И ја цео живот тежим томе.“ На мој коментар да би био диван свештеник, професор каже: „Ипак осећам да нисам довољно достојан.“

✱

Покушавам да наговорим професора да изађемо раније са програма. Професор ни да чује за тако нешто! Молим га изнова и изнова, само што не заплачем од муке. И даље ништа... Не занима га шетња по улици, нити одлазак у кафић, нити било шта друго. Предлажем му да изађемо само мало раније – да одемо у цркву. Професорово лице се озари и рече одлучно: „У Саборну цркву!“

✱

Питала сам се зашто ме је професор позвао на сусрет у 10 сати, а састанак у Амбасади је тек у 11. Професор ми поверава своје ствари и каже: „Идем на неколико минута у Храм Светог Саве. Пожелео сам да идем у цркву.“ Пошто је два дана био на излету у организацији Београдских међународних сусрета, нашалим се са професором и питам га како је преживео два дана без цркве. „Ја никада нисам живео без цркве“, насмеши се професор.

✱

Жалим се, како смо ми млади у лошем положају. Професор ме саслуша и сасвим мирно каже: „Зашто мислите да је нама старима боље?“

✱

Нашалим се са професором нешто на тему бунтовништва, а он каже: „После сваке револуције буде још горе.“ Почнем да детаљишем начела свог бунтовништва, а професор ће озбиљно: „Само, ја нисам Че Гевара, ја сам Чарота!“

✱

„Кажу – он краде, чини злодела, а ништа му није, Бог га није казнио. А ко је обећао да ће Бог да кажњава на сваком кораку? Оно што нам је одузето на овом свету, добићемо на Оном“, почиње професор за столом. У исто време погледамо у таваницу. Питам га, да ли стварно има „Оног света“, а професор одговара: „Наравно да има! То сви знају! Чак и они који не верују, подсвесно то знају!“

✱

„Ја увек истичем са поносом да сам Белосрбин. Ја се увек поносим оним 'српским' делом. И никада не бих рекао нешто против тога“, објашњава професор.

✱

У Удружењу књижевника Србије на радном састанку су, махом, старији људи. Професор их гледа и каже: „Ја све ове људе познајем 30-35 година... Боже мој, како смо стари...“

✱

Професор целива иконе у Саборној цркви. Питам, смем ли да га сликам, а он одговара: „Може само испред цркве!“ Стане пред врата, једва

приметно се насмеши, а у рукама држи две ствари – Антологију белоруске хришћанске поезије и сувенир са ликом Светог Саве.

*

Дотрчавам усхићено до професора и кажем му да је управо дао интервју за Радио-телевизију Србије. Професор се насмеши и каже: „А мени то уопште није важно. Свако ради свој посао.“

Данко Стојнић: „Вињета 4“ (2019)

АУТОРИ

Тамара Бушковић: „Корњача“ (акрилик на платну, 2015)

Андрић Иво Мијо – Рођен је 1948. године у Чанићима код Тузле. Дипломирани политиколог. Објавио је више од тридесет и пет књига поезије и прозе, као и десет књига афоризама. Књижевни радови преведени су му на десетак страних језика. Члан је Друштва хрватских књижевника и Друштва писаца Босне и Херцеговине. Живи у Загребу.

Бабит Николина Нина – Рођена је 1990. Године. Дипломирани филолог (српска књижевност и језик). Пише поезију и прозу. Учествовала на више међународних фестивала поезије. Сарађује са часописима. Заступљена у зборницима.

Баљак Александар – Рођен је 1954. у Црвенки. Објавио је шест књига афоризама: *Убедили сте бога у мени* (1982), *У границама демократије* (1988), *Крвави провод* (1995), *Сумњиво окупљање речи* (2000), *Рат је први почео* (2007) и *Зидови на хоризонту* (2016). Приредио је две антологије српског сатиричног афоризма: *Историја апокалипсе* (1987), *Век афоризма* (2000). Заступљен је у више домаћих и страних антологија. Добитник је бројних награда за сатиру. Превођен је на више језика. Живи у Београду.

Блоњска Волфарт Ванда – Рођена 1934. године у Пољској, умрла 2010. Објављивала је под псеудонимима Креција Патаковна, Стела Варцаби, Михал Каспризицки и Францишек Велцар. Новинарка, књижевница и књижевни преводилац с француског језика.

Болчина Борја – Рођен 1976. године у Новој Горици (Словенија). Дипломирани филолог (компаративна књижевност) и музичар. Пише поезију.

Бушковић Тамара – Рођена је 1987. године на Цетињу. Дипломирани сценограф. Бави се позоришном сценографијом и костимографијом. Добитница награде „Јоаким Вујић“ за представе *Сврати рече човек или сан о завичају* и *Краљ Лир*. Живи у Ужицу.

Вујић Живко – Рођен је 1947. Године у Љубатовцима (Лакташи). Дипломирани инжењер организације рада. Пише сатиричне приче, афоризме, песме, приче, есеје, књижевну критику; објавио је петнаест књига поезије и прозе, пет књига сатире. Објављује у многим листовима и књижевним часописима. Заступљен у многим антологијама, зборницима, панорамама, прегледима и збиркама песама, прича или афоризама. За поезију, прозу и сатиру награђиван на домаћим и међународним конкурсима. Превођен на немачки, ен-

глески, бугарски, македонски, словеначки, мађарски и румунски. Члан Удружења књижевника Републике Српске. Живи у Љубатовцима и Бањалуци.

ВУКАНОВИЋ СЛОБОДАН – Објавио је књиге поезије: *Љубибиће, Звездано перје, Снимци касете бродског дневника, Куда ћемо, Чамац кашика, Крилате рибе носе златоустог Јеромонаха, Куће миришу на магле, Није за њежне* (три издања), *Нећеш ми вјеровати, Амалија је постала вјетрењача, Дјевојчица са главом поморанце*, књигу *Пет либрета за балет* и романе *Кључ Клатно* и *Туђемилски свици*. Објавио је и десет књига за децу. Дrame су му извођене у позоришту и на радију. Превођен је на енглески, руски, француски, белоруски, италијански, немачки, пољски, чешки, арапски, турски, мађарски, румунски, словеначки, таџички, македонски, казашки, бугарски, азерски, чеченски и албански. Живи у Подгорици.

ГАРАВАЉА ЛАУРА (Laura Garavaglia) – Рођена је у 1956. године у Милану (Италија). Песникиња, новинар, учитељица, оснивач и председник La Casa della Poesia di Como. Директорица је Међународног фестивала поезије Europa in versi, који се сваке године одржава у Кому. Објавила песничке књиге: *Frammenti di vita* (2009), *Farfalle e pietre* (2010), награда Alda Merini – Brunate (2011); *La simmetria del gheriglio* (2009, 2012, на енглеском и румунском), *Correnti ascensionali* (2013, на енглеском, шпанском и румунском), награда за поезију Европске академије наука, уметности и књижевности (2017), *Numeri e Stelle* на енглеском, шпанском, румунском и пољском језику (2019), награда Antonio Farina, *Sayı ve Yıldız* на турском (2018), *Duet of stars/ Hoshi no nijuso: za sutazu dyuetto* и *Duet of Formula/ Shiki no Nijuso* на јапанском. Три њене антологије објављене су на румунском (2019) *e: Numere si Semmel/ La presenza viva delle cose, La ruga profonda della vita/Ridul Adînc al vieții*. Добила је награду за поезију Европске академије наука, уметности и књижевности у Паризу (2018). Члан је ПЕН клуба Италије и Швајцарске и Европске академије наука, уметности и књижевности. Добитница је награде Naji Naaman Honour Prize (2019) и награде Академије Михај Еминеску у Румунији, почасни докторат у Украјини, признање у Јашију, Молдавији и др. Њене песме преведене су на више језика и објављене у многим антологијама и часописима у Италији и свету. Учесница је бројних међународних фестивала поезије (Румунија, Македонија, Црна Гора, Шпанија, Турска, Кипар, Данска, Немачка, Вијетнам, Јапан, Кореја, Колумбија, Украјина). Приредила је антологије *Poesia e arte* (2016), *Poesia, scienza e tecnologia* (2017), *La Poesia e il viaggio* (2018), *La Poesia e l'altro* (2019), *Unspoken/ Inespresso* Фатихе Морхид (2013), *Il Colore dell'Oscurità/Karanligi Rengi* Метина Ченгиза (2017) и *La cenere del cuore* Јона Деаконескуа (2019). Члан је жирија за награде Antonio Fogazzaro и Europa in versi. Живи у Кому (Италија).

ГЕОРГИЕВСКИ ЈОВАНА – Рођена је 1994. године у Пироту. Дипломирани филолог (руски језик и књижевност).

ДИМИТРИЈЕВИЋ С. МИЛАН – Рођен је 1947. у Лесковцу. Дипломирани астроном и физичар, доктор наука. Аутор више књига о астрономији. Пише и преводи поезију. Књиге: *Песме* (преведена на бугарски), антологија *Космички цвет* (2003) и *Пред звезданим вратима* (савремена бугарска поезија, 2015). Члан је Удружења књижевника Србије.

ЂОКИЋ ТОМИСЛАВ – Рођен је 1948. године у Скорици код Ражња. Дипломирани филолог (српски језик и књижевност). Песник, прозаиста, есејиста, сатиричар, публициста, новинар и сакупљач народних умотворина. Пише за децу и за одрасле. Присутан је у књижевној периодици, у зборницима, алманасима, у пет лексикона, преко двадесет антологија, као и на радију и телевизији. Досад је објавио двадесет и три књиге. За књижевни рад добио око осамдесет награда. Превођен је на седам језика. Живи у Параћину.

ЖИВКОВИЋ БРАНКИЦА – Рођена је 1988. године у Пуковцу код Ниша. Мастер професор српског језика и књижевности. Пише приче и књижевну критику.

ИЛИЕВА ИЛИАНА – Рођена је у Враци (Бугарска). Дипломирани филолог и историчар. Аутор књиге *Жабљи скок. Тристишја, хаику, танка* (2004) и збирки песама *Ти који си хаковао планету* (2008) и *Пента и Пижо* (2009). Сарађује с бројним часописима. Заступљена у зборницима и алманасима. Превођена је на српски, руски, енглески, француски и турски.

ЈОВАНОВИЋ РУЖИЦА – Рођена је 1970. године у Шапцу. Доктор филолошких наука (српска и јужнословенске књижевности). Објављене монографије: *Перо реализма* (2009) и *Писац, Завичај, Раскришће...* (2010). Уџбеник *Књижевно дело у васпитном процесу* (2015) и Антологија српске народне књижевности *Дарови давнина* (2017). Приредила (заједно са Душаном Иванићем) и написала предговор за *Довршене приповетке Лазе К. Лазаревића*, (2018) Координатор, иницијатор и члан жирија *Књижевног конкурса за завршетак недовршених приповедака Лазе К. Лазаревића*. Објављени чланци из области историје књижевности, књижевни прикази и есеји у бројним часописима. Поезија и кратке приче објављене у зборницима, теметским збиркама и антологијама. Награђивана за поезију и прозу.

КАЛАМАР ОНДРЕЈ – Рођен је 1958. Године. Словачки писац.

КЉАИЋ ЈАСМИНА – Рођена је 1961. године у Сомбору. Дипломирани психолог и дипломата. Преводи с руског. Живи у Београду.

КОЛАС ЈАКУБ (право име: Константин Михајлович Мицкевич) – Рођен је у селу Акинчици у Минској губернији 1882, а умро у Минску 1956. Белоруски песник, прозаиста, драматург, критичар публициста, преводилац, научник, педагог, културни радник, оснивач савремене белоруске литературе (заједно за песником Јанком Купалом) и белоруског књижевног језика. Академик АН Бе-

лорусије (1928). Добитник бројних награда. Превођен на велики број језика. Један је од најпознатијих писаца у Белорусији.

КОМБИЉ ЈАРОСЛАВ – Рођен је 1944. Дипломирани технолог. Од 2001. преводи с украјинског језика на српски и са српског на украјински. До сада је превео: *Мисија у Африци* (2002), *Ивана Купала* (2005), *Ривне/Ровно – Зид* (2006), *Слатка Дарусја* (2007), *Преподобни Јов, игуман Почајивски* (2008), *Воа Constrictor* (2009), *Усі на сцену (Хајдемо на позорницу)* (2001–2009), *Коняк з дощем (Коњак уз кишу)* (2009), *Cornelia Street Cafe* (2009). Његови преводи су објављивани у бројним нашим и страним часописима.

КРАЕВСКИ ПЕТАР – Дипломирани филолог (енглески језик и књижевност). Објавио је осам књига поезије и прозе. Заступљен у више антологија поезије и сатире. Афоризми су му превођени на италијански језик. Живи у Пловдиву (Бугарска).

ЛАЗАРЕВИЋ ДАЈАНА – Рођена је 1993. у Шапцу. Дипломирани филолог. Преводи с руског, белоруског и енглеског. Објавила је три књиге поезије, један роман и једну биографију. Живи у Београду.

ЛАЛИЋ-КРОВИЦКА ОЛГА – Рођена је 1980. у Шибенику. Дипломирани филолог. Књижевница и преводилац српско-пољског порекла. Пише песме, кратке приче, хаику и драме на пољском и српском језику. Објавила је десет збирки песама на пољском, српском и словеначком језику, као и једну збирку драма. Превођена на енглески, бугарски, литвански, македонски, русински, белоруски, руски, словеначки, румунски, шпански, немачки и албански језик и заступљена у више десетина антологија и алманаха на Балкану, у Пољској и Немачкој. Лауреат петнаестак књижевних награда у Пољској и на Балкану. Са пољског и на пољски језик превела је више од четрдесет збирки песама и прозе аутора из Пољске, Србије, Хрватске и Словеније. Живи у Дукли (Пољска).

ЛОЗОВА ОКСАНА – Рођена је 1963. године. Украјинска песникиња, прозаиста, преводилац и журналиста. Радила је као уредник у већем броју часописа. Објавила је неколико збирки песама и приповедака, као и једну поему. На њене стихове компонован је већи број популарних песама. Преводи са руског, белоруског и грузијског. Дела су јој преведена на енглески, пољски, белоруски, грузински, италијански и литвански. Лауреат је неколико књижевних награда. Члан је Националног удружења украјинских писаца. Објављује у књижевним часописима и на интернету.

МАСЛО АЉЕНА – Савремена белоруска књижевница.

НЕЗИРОВИЋ СЕНАХИД – Рођен 1963. године у Тузли. Дипломирани филолог (југословенске књижевности и српскохрватски језик). Пише поезију, прозу, есеје и критике, преводи. Добитник је бројних књижевних награда. Књиге: *Церемонијал* (1985), *Таксират* (1998), *Класићи* (2011).

НИКОЛЕТИЋ БОЈАНА – Рођена 1956. године у Београду. Пише кратке приче и афоризме. Сарађује са часописима. Заступљена у зборницима. Преводи с енглеског. Објављене књиге: *Појмови – псеудонаучно дело* (2002), *Градске приче* (кратка проза, 2015), *Минти, Ноло и остали (мале приче о псима и мачкама)* (књига за децу, 2015), *Јесен/зима 2015/16* (афоризми, 2016), *Поза, пресек и став* (кратке приче, 2016). Живи у Београду.

ОТАШ НИКОЛА – Рођен 1960. године у Делиблату, а умро 2016. године у Београду. Сликари и карикатуриста. Имао је педесет самосталних изложби, а три је организовао испод воде. Награђен је са 85 значајних домаћих и иностраних награда. Са Слободаном Симићем коаутор је књиге антиратних афоризама *Српско тајно оружје*. Ауторске књиге карикатура: *No comment* (1998), *Оташирање* (2002), *За(ш)то* (2013)

ОТАШЕВИЋ ЂОРЂЕ – Рођен 1959. године у Ужицу. Доктор филолошких наука. Објављене књиге: *Како мирише пластично цвеће* (2001, сатиричне приче), *Убиство на кредит* (2002, афоризми), *Хроника боље будућности* (2003, сатиричне приче), *Изабране приче* (2008), *Празнина у славолуку* (2010, афоризми), *Завист и друге лоше приче* (2018) и *Приче : избор* (2018). Добитник неколико награда за сатиричне приче. Заступљен у антологијама афоризама објављеним у Русији, Италији, Румунији, Словенији, Пољској и Шпанији (Баскија), као и у бројним домаћим антологијама. Приредио више од шездесет антологија, прегледа и зборника кратких прича и афоризама, као и петнаестак књига поезије и прозе српских писаца из 19. века и прве половине 20. века. Живи у Београду.

ПАУНОВИЋ ЗОРИЦА – Рођена 1961. године у Трстенику. Дипломирани правник. Књиге: *Тешка ће киша* (поезија, 1997), *Вучја лоза* (кратке приче, 2016) и *Убити звезду падалицу* (кратка проза, 2016). Живи у Београду.

ПЕЈИЋ МИЛУТИН – Рођен је 1947. Године у Алексићима (општина Лакташи). Дипломирани правник. Сарађивао је са бројним радио станицама, новинама и часописима. Заступљен је у више антологија хумора и сатире. Објавио: збирка сатиричних прича *Сатиранија*, збирке мисаоних и хумористичко-сатиричних сентенци *Прст на челу*, *Животарије* и *Лине, смрче и кактуси*, збирка сатиричних пјесама *Складна слика неприлика*, роман *Трбенда Силни*, збирке афоризама *Патриотизми* и *Црно-бијела тробојка*, збирка љубавне поезије *Мој поклон љубави*, те сцјев у десетерцу *Шта је живот ако није варка*. Живи у Бањалуци.

ПЕРИЋ ВЛАДИМИР – Рођен је 1969. године у Београду. Издавач. Објавио је збирку песама. Живи у Београду.

РАДОМСКА ЕВА – Рођена је 1948. године у Ћержоњову (Пољска). Дипломирани правник. Пише песме, афоризме и приче. Награђивана на број-

ним конкурсима. Објавила је више књига песама, афоризама и прича. Живи у Варшави.

СРЕДАНОВИЋ МИРОСЛАВ – Рођен 1936. године у Вучији код Требиња. Пише кратке приче и афоризме. Књиге афоризама: *Сто и ниједан афоризам* (2000), *Није смешно* (2001), *Записи на кожи* (2004), *Упадице* (2007), *Смешна збиља* (2010), *Нагазне мисли* (2015), *Ренесанса без хуманизма* (2017) и *Крстареће мисли* (2019). Сарађивао је с бројним часописима и радио-емисијама. Радови су му превођени на руски, француски и енглески језик. Награђиван. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Београду.

СТОЈНИЋ ДАНКО – Рођен је 1955. у Београду. Педијатар. Бави се дечјом пулмологијом и фтизиологијом. Објављене књиге: *Априорна фантастика* (2010), *Синтетичка аутобиографија* (2011), *Две приче* (2011), *Градске приче* (2012), *Шест кратких прича* (2013), *Фасцикле* (2014), *Девет прозора* (2015), *Неколико чудних прича о екскурзорима* (2015), *Колекција споредних размишљања о оцу* (2016), *Диспликације* (2017), *Повезивање* (2017), *Метроном* (2018) и *Мравињак* (2018). Живи у Београду.

СУПРУНЧУК МИКИТА – Рођен је 1979. у Минску (Белорусија). Доктор филолошких наука. Преводи стручне и књижевне текстове (белоруски, енглески, руски и српски језик).

ТОДОРОВИЋ МИРОЉУБ – Рођен је 1940. године у Скопљу. Дипломирани правник. Оснивач је и теоретичар сигнализма, српског (југословенског) неоавангардног стваралачког покрета и уредник Интернационалне ревије *Сигнал*. Пише поезију, прозу, есеје и бави се мултимедијалном уметношћу. Објављене књиге поезије: *Планета* (1965), *Сигнал* (1970), *Киберно* (1970), *Путовање у Звездалију* (1971), *Свиња је одличан пливач* (1971), *Степениште* (1971), *Поклон-пакет* (1972), *Наравно млеко пламен пчела* (1972), *Тридесет сигналистичких песама* (1973), *Гејак Гланца Гуљарке* (1974), *Телезур за тракање* (1977), *Инсект на слепоочници* (1978), *Алгол* (1980), *Textum* (1981), *Чорба од мозга* (1982), *Гејак Гланца Гуљарке* (друго проширено издање, 1983), *Chinese Erotism* (1983), *Нокаут* (1984), *Дан на девичњаку* (1985), *Заћутим језа језик језгро* (1986), *Поново узјахујем Росинанта* (избор из поезије, 1987), *Белоушка попије кишницу* (1988), *Source de cerveau dans l'Europe de l'Est* (1988), *Видов дан* (1989), *Радосно рже Рзав* (1990), *Трн му црвен и црн* (1991), *Амбасадорска кибла* (1991), *Сремски ћевап* (1991), *Дишем. Говорим* (1992), *Румен Гуштер кишу претрчава* (1994), *Стриптиз* (1994), *Девичанска Византија* (1994), *Гласна Гаталинка* (1994), *Испљувак олује* (1995), *У цара Тројана козје уши* (1995), *Планета* (заједно са поемом *Путовање у Звездалију*, друго проширено издање, 1995), *Смрдибуба* (1997), *Звездана мистрија* (1998), *Електрична столица* (1998), *Рецепт за запаљење јетре* (1999), *Азурни сан* (2000), *Пуцањ у Говно* (2001), *Гори Говор* (2002), *Фонети* и *друге песме* (2005), *Плави ветар* (2006), *Паралелни светови* (2006), *Рана, реч и песма* (са Дејаном Богојевићем, 2007), *Златно руно* (2007), *Свиња је одличан пливач*

и друге песме (2009), *Љубавник непогоде* (2009), *Глад за неизговорљивим* (2010), *Ки-борг* (2013), *Пандорина кутија* (2015), *Ловац магновења* (2015). Књиге прозе: *Тек што сам отворила пошту* (епистоларни роман, 2000), *Дошетало ми у уво* (шатро приче, 2005), *Прозор* (снови, 2006), *Шатро приче* (2007), *Лај ми на ђон* (Интернет издање, 2007), *Шокинг-блу* (шатро роман, 2007), *Киснем у кокошињу* (шатро жваке, 2008), *Боли ме блајбингер* (шатро роман у 150 жвака и 50 слика) (2009), *Стално проваљује буве* (Интернет издање, 2009), *Торба од врбовог прућа* (кратке приче, 2010), *Дневник 1985* (2012), *Дневник сигнализма* (2012), *Анеирон* (2013). Књиге есеја и полемика: *Signalism* (1973), *Сигнализам* (1979), *Штеп за шуминдере* – ко им штрика црева (1984), *Певци са Бајлон-сквера и моја фрка са њима* (1986), *Дневник авангарде* (1990), *Ослобођени језик* (1992), *Игра и имагинација* (1993), *Хаос и Космос* (1994), *Ка извору ствари* (1995), *Планетарна култура* (1995), *Жеђ Граматологије* (1996), *Signalism Yugoslav Creative Movement* (1998), *Miscellaneae* (2000), *Поетика сигнализма* (2003), *Токови неоавангарде* (2004), *Језик и неизрециво* (2011), *Време неоавангарде* (2012), *Стварност и утопија* (2013), *Простори сигнализма* (2015). Књиге за децу: *Миш у обданишту* (2001), *Блесомер* (2003). Антологије: *Сигналистичка поезија* (1971), *Конкретна, визуелна и сигналистичка поезија* (1975), *Mail Art – Mail Poetry* (1980). *Bookworks*: *Фортран* (1972), *Approaches* (1973), *Signal-Art* (1980), *Златибор* (1990), *Шумски мед* (1992). Поезија, есеји и интермедијални радови Мирољуба Тодоровића објављивани су на више језика у антологијама, зборницима, каталозима, листовима и часописима: Италије, Мађарске, Аустрије, Немачке, Француске, Шпаније, Португала, Швајцарске, Чешке, Пољске, Литваније, Шведске, Русије, Финске, Исланда, Велике Британије, Данске, Холандије, Белгије, САД, Канаде, Мексика, Уругваја, Бразила, Нове Каледоније, Јужне Кореје, Јапана и Аустралије. Имао је дванаест самосталних, а излагао је на преко шест стотина колективних међународних изложби цртежа, колажа, визуелне поезије, мејл-арта и концептуалне уметности. Награде: „Павле Марковић Адамов“, „Оскар Давичо“, „Тодор Манојловић“, „Вукова награда“, награда Вукове задужбине, „Златно слово“ итд. Живи у Београду.

ТУДОР КОРНЕЛИУ ВАДИМ – Рођен 1949. године, умро 2015. Румунски песник, афористичар, новинар, политичар, сенатор у румунском парламенту и посланик у Европском парламенту.

ХРИСТОВ МИЛКО – Рођен је у Лому (Бугарска) 1961. године. Пише песме. Године 2014. издао је поетски алманах *Made in Mil & co* са 18 песника и сликара из Бугарске и са простора бивше Југославије чије име почиње са Мил, а 2016. му је објављена и књига афоризама *Афоризми с клизмом*. Највише публикује у електронским издањима.

ЧОТРИЋ АЛЕКСАНДАР – Рођен је 1966. године у Лозници. Од 1984. године објављује афоризме и приче у новинама и часописима. Објавио је књиге афоризама: *Даћемо ми вама демократију*, *Пета колона*, *Недозвољене мисли*, *Крат-*

ки резони, Гола истина, Померање памети (сатирични афоризми); *Играње главом* (афоризми о спорту); *Својеглава књига, Дечја посла и О љубави с љубављу* (афоризми за децу); *Добре вибрације* (афоризми о женама и мушкарцима); књиге сатиричних прича: *Обележене приче, Приче пред буђење, Причињавање и Друге приче* и књигу прича за децу *Озбиљно смешна књига*. Књиге афоризама или прича објављене су му у Румунији, Македонији, Словенији, Пољској, Мађарској и Бугарској. Приредио је антологију српског афоризма за децу *Раздељак*, зборник афоризама о спорту *Дриблинг духа*, Антологију савременог стваралаштва за децу српских писаца у расејању и Антологију савремене руске афористике. Заступљен је у антологијама које су објављене у САД, Русији, Немачкој, Шпанији, Италији, Аустрији, Бугарској, Македонији, Пољској, Румунији, Словенији, Шведској и другим државама. Међу осталим, добитник је признања: „Златна кацига“, „Радоје Домановић“, „Владимир Булатовић Вио“, „Јован Хаџи-Костић“, „Драгиша Кашиковић“, „Стеван Сремац“, „Ђорђе Фишер“, „Златна значка“, „Златни беоцуг“, „Витезово пролеће“ и „Доситејево перо“ (награда ученика београдских школа). Лауреат је и књижевних признања у Бугарској, Румунији, Македонији, Црној Гори, БиХ и Либану. Приче и афоризми преводјени су на енглески, пољски, немачки, француски, словеначки, мађарски, румунски, шпански, македонски, руски, белоруски, албански, словачки, чешки, шведски, грчки, бугарски, русински, италијански, португалски, јерменски, грчки, каталонски, баскијски, арапски и турски језик. Живи у Београду.

ШЕСТАКОВ ОЛИВЕРА – Рођена је 1963. године у Панчеву. Дипломирани грађевински инжењер. Објавила је пет збирки песама: *У мом погледу*, (2014. и 2017), *Моје душе риме* (2015. и 2019), *На трагу светлости* (2016), *Течем као река* (2017) и *До неказаног* (2019). Заступљена је у бројним зборницима и лексиконима. Сарађује са часописима. Песме су јој преводјене на руски, енглески, немачки, италијански и арапски језик. Живи у Београду.

ШОР ДОРЕЛ – Рођен је 1939. Године. Румунски хумориста.

Никола Оташ